

Dějepis všeobecný v obrazech

pro

nižší třídy škol středních.

Vydávají

Rud. Dvořák a Frant. Šujan.

I.

STARÝ VĚK.

Se-psal

Dr. Frant. Šujan,

professor na c. k. vyšším gymnasiu brněnském.

S 42 obrazy v textu a 2 obrazy barvotiskem provedenými.

Cena: 70 kr., váz. 95 kr.

— 8/16 —

V PRAZE.

Nákladem F. Tempského,

knihkupec cís. akademie věd ve Vídni.

1894.

7

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HRADCE KRÁLOVÉ

Signat. č. V1019/1

Inventár. č. 201812

OBSAH.

Úvod	Strana 1
----------------	-------------

Dějiny starého věku.

I. Oddělení: Vzdělání národové asijsí a afričtí.

A. Egyptané.

§ 1. Faraonové	3
§ 2. Ramses Veliký	6
§ 3. Psammetich	7

B. Israelité čili Židé.

§ 4. Abraham	8
§ 5. Mojžíš	9
§ 6. Saul, David a Šalomoun	9
§ 7. Konec svobody židovské	10

C. Foiničané.

§ 8. Obchod a průmysl foinický	11
--	----

D. Babyloňané a Assyrové.

§ 9. Nimrod	13
§ 10. Ninus	14
§ 11. Semiramis	14
§ 12. Sarak	16
§ 13. Nebukadnezar	17

E. Peršané.

§ 14. Kyros	17
§ 15. Kambyses	20
§ 16. Dareios	21

II. Oddělení: Dějiny řecké.

Doba první: Hrdinský věk dějin řeckých.

§ 17. Nejstarší obyvatelstvo	23
§ 18. Náboženství Řekův	26

Bohatýrské pověsti Řekův.

§ 19. Herakles	36
§ 20. Theseus	38

	Strana
§ 21. Kadmos a Oidipus	40
§ 22. Jason	41
§ 23. Válka trojská	42
§ 24. Návrat Odysseův	44
§ 25. Orestes a Pylades	47

Doba druhá: Dějiny států řeckých až do perských válek.

§ 26. Lykurgos	48
§ 27. Kodros	50
§ 28. Solon	50
§ 29. Peisistratos a Kleisthenes	52
§ 30. Osady řecké	53

Doba třetí: Od počátku válek perských až do zániku samostatnosti řecké.

A. Boj Řeků s Peršany.

§ 31. Miltiades	53
§ 32. Aristeides a Themistokles	55
§ 33. Leonidas	56
§ 34. Bitva salaminská	57
§ 35. Pausanias	58
§ 36. Kimon	59
§ 37. Perikles	60
§ 38. Kleon a Nikias	65
§ 39. Alkibiades	56
§ 40. Lysandros	67
§ 41. Thrasybulos	68
§ 42. Sokrates	43
§ 43. Agesilaos	69
§ 44. Pelopidas a Epaminondas	70

B. Boj Řeků s Makedoňany.

§ 45. Filipp Makedonský a Demosthenes	71
§ 46. Alexander Veliký	74

III. Oddělení: Dějiny římské.

Doba první: Řím za doby králů.

§ 47. Romulus	77
§ 48. Numa Pompilius	79
§ 49. Tullus Hostilius	80
§ 50. Ancus Marcius	81
§ 51. Tarquinius Priscus (Starý)	81
§ 52. Servius Tullius	82
§ 53. Tarquinius Superbus (Zpupný)	83

Doba druhá: Řím republikou.

1. Rozšiřování panství římského v Itálii do válek punských.

§ 54. Junius Brutus a Tarquinius Collatinus	84
§ 55. Horatius Cocles a Mucius Scaevola	85
§ 56. Menenius Agrippa	86
§ 57. Marcius Coriolanus	87
§ 58. Quinctius Cincinnatus	87
§ 59. Appius Claudius	88
§ 60. Furius Camillus	89
§ 61. M. Manlius Capitolinus	90
§ 62. L. Papirius Cursor, Q. Fabius Rullianus a P. Decius Mus	91
§ 63. Pyrrhus, král epirský	93

2. Římané zakládají panství na Středozemním moři.

§ 64. Atilius Regulus a Hamilkar Barkas	94
§ 65. Hannibal a Scipio starší	95
§ 66. Aemilius Paulus	101
§ 67. M. Porcius Cato a Scipio mladší	101

3. Doba válek občanských.

§ 68. Bratři Gracchové	103
§ 69. Marius a Sulla	106
§ 70. Catilina a Cicero	109
§ 71. Pompejus a Caesar	110
§ 72. Caesar samovládce	114
§ 73. Antonius a Octavianus	115

Doba třetí: Řím císařský až do velkého stěhování národův.

§ 74. Císař Augustus a jeho nástupci	117
§ 75. Tiberius, Nero	122
§ 76. Flaviovci. Trajan a jeho nástupci	124
§ 77. Konstantin Veliký	126

Chronologický přehled.

- Kolem r. 3200: **Menes** založil říši **egyptskou**.
- „ „ 2200: **Amenemha** budoval velké stavby.
- „ „ 2000: Příchod **Abrahamův** do Kanaan.
- „ „ 2000: **Nimrod** založil říši starobabylonskou.
- „ „ 1750: **Židé** přistěhovali se do Egypta.
- „ „ 1320: **Židé** vystěhovali se z Egypta.
- „ „ 1250: **Ninus** založil říši assyrskou.
- „ „ 975: Stát židovský rozpadl se v říši **judskou a israelskou**.
- „ „ 850: **Karthago** založeno.
- „ „ 800: **Lykurgos**.
- Roku 776: Jména vítězů **olympijských** poprvé zaznamenána.
- „ 753: **Řím** založen.
- „ 722: Říše **israelská** dobytá od Assyrův.
- „ 722: Assyrové zmocnili se **Foinikie**.
- „ 606: Vyvrácena říše **assyrská**.
- „ 594: **Solon**.
- „ 586: Vyvrácena říše **judská**.
- „ 558: Vyvrácena říše **medská**.
- „ 558—529: **Kyros**.
- „ 549: **Kroisos** přemožen.
- „ 538: Vyvrácena říše **novobabylonská**.
- „ 525: Kambyzes dobyl Egypta bitvou u **Pelusia**.
- „ 521—485: **Dareios I.**
- „ 510: **Peisistratovci** vypuzeni z Athen.
- „ 509: **Kleisthenes** zavedl ostrakismos.
- „ 509: Z **Říma** králové vypuzeni.
- „ 500: **Řekové maloasijsí** vzbouřili se proti Peršanům.
- „ 494: Zařízen **tribunát lidu** v Římě.
- „ 493: **Loďstvo perské** zničeno u **Athosu**.
- „ 491: **Coriolanus**.
- „ 490: **Miltiades** zvítězil u **Marathonu**.

Roku 485—465: **Xerxes I.**

- „ 480: **Leonidas** padl v **Thermopylách.**
- „ 480: **Themistokles** zvítězil u **Salaminy.**
- „ 479: Řekové zvítězili u **Plataj a Mykale.**
- „ 477: **Atheňané** nabyli **hegemonie.**
- „ 458: **Cincinnatus** pokořil **Aequy.**
- „ 451: **Decemvirové** v **Římě.**
- „ 450: **Zákony římské (leges duodecim tabularum)**
- „ 449: **Řekové** zvítězili u **Salaminy** kyperské.
- „ 431—404: **Válka peloponneská.**
- „ 429: **Perikles** zemřel.
- „ 415: **Alkibiades** na **Sicilii.**
- „ 405: **Lysandros** zvítězil u **Aigospotamů.**
- „ 404: **Tyranni** v **Athenách,**
- „ 399: **Sokrates** usmrcen.
- „ 389: **Římané** poraženi nad **Allii.**
- „ 387: **Mír Antalkidův.**
- „ 371: **Epaminondas a Pelopidas** zvítězili u **Leukter.**
- „ 366: **Plebejové** připuštěni ke **konsulatu.**
- „ 359—336: **Filipp** **Makedonský.**
- „ 342—290: **Války samnitské.**
- „ 338: **Řecko** porobeno bitvou u **Chaironeie.**
- „ 336—323: **Alexander Veliký.**
- „ 334: **Bitva na Graniku.**
- „ 333: **Bitva u Issu.**
- „ 332: **Tyrus** **vyvrácen.**
- „ 331: **Bitva u Arbel a Gaugamel.**
- „ 330: **Říše perská** **vyvrácena, Dareios III. zabit.**
- „ 321: **G. Pontius** **zajal Římany u Caudia.**
- „ 300: **Říše Alexandrova** **rozdělena.**
- „ 295: **Bitva u Sentina.**
- „ 280: **Pyrrhus** **zvítězil u Herakleie.**
- „ 275: **Pyrrhus** **poražen u Maleventa (Beneventum).**
- „ 264—241: **První válka punská.**
- „ 255: **Regulus** **poražen u Tuneta a zajat.**
- „ 241: **Římané** **zvítězili u ostrovův aegatských.**
- „ 218—201: **Druhá válka punská.**
- „ 218: **Hannibal** **zvítězil na Ticinu a Trebii.**
- „ 217: **Hannibal** **zvítězil u jezera trasimenského.**
- „ 216: **Hannibal** **zvítězil u Canen.**

- Roku 215: **Hannibal** poražen u **Noly**.
- " 212: **Římané** dobyli **Syrakus**. **Archimedes** zabit.
- " 212: **Scipio** poslán do **Hispanie**.
- " 207: **Hasdrubal** poražen nad **Metaurem**.
- " 202: **Hannibal** poražen u **Zamy**.
- " 197: **Římané** zvítězili u **Kynoskefal**.
- " 190: **Římané** zvítězili u **Magnesie**.
- " 183: Smrt **Hannibalova** i **Scipionova**.
- " 168: **Římané** zvítězili u **Pydny**.
- " 149—146: **Třetí válka punská**.
- " 146: **Karthago** vyvráceno.
- " 146: **Řecko** podrobno. **Korinth** vyvrácen.
- " 133: **Numantia** vyvrácena.
- " 133: **T. Sempronius Gracchus**.
- " 123: **G. Sempronius Gracchus**.
- " 112—106: **Válka s Jugurthou**.
- " 102: **Marius** porazil **Teutony** u **Aquae Sextiae**.
- " 101: **Marius** porazil **Cimbry** u **Vercell**.
- " 88—82: **První válka občanská**.
- " 86: **Marius** zemřel.
- " 82—79: **Sulla** diktátorem.
- " 78: **Sulla** zemřel.
- " 67: **Pompejus** porazil **mořské loupežníky**.
- " 88—64: **Války s Mithridatem**.
- " 64: **Syrie** provincií římskou.
- " 63: **Pompejus** dobyl **Jerusalema**.
- " 63—62: **Spiknutí Catilinovo**.
- " 60: **První triumvirat: Caesar, Pompejus a Crassus**.
- " 58—51: **Caesar** podrobil **Gallii**.
- " 56: **Sjezd v Lukce**.
- " 52: **Pompejus** diktátorem.
- " 49—45: **Druhá válka občanská**.
- " 48: **Bitva u Farsala**. **Pompejus** zabit.
- " 46: **Bitva u Thapsu**.
- " 45: **Bitva u Mundy**.
- " 45—44: **Caesar** samovládce.
- " 44: **Caesar** zavražděn.
- " 43: **Druhý triumvirat: Antonius, Octavianus a Lepidus**.
- " 42: **Bitvy u Filipp**.
- " 31: **Bitva u Actia**.

- Roku 30: **Antonius** zemřel. **Octavianus** páнем říše římské.
- „ 30: **Egypt** provincií římskou.
- „ 30—14 po Kr.: **Augustus**.
- Narození Krista Pána.**
- „ 9: Římané poraženi v lese **Teutoburském**.
- „ 54—68: **Nero**. **První pronásledování křesťanův.**
- „ 69—96: **Flaviovcí**.
- „ 70: **Titus** rozbořil **Jerusalem**.
- „ 79: Výbuch **Vesuvu**.
- „ 98—117: **Trajan**. **Říše římská největší.**
- „ 180: **Marcus Aurelius** zemřel. **Úpadek říše.**
- „ 284—305: **Diocletian** pronásleduje křesťany.
- „ 313: **Konstantin** ediktem milánským povolil **svobodné vyznávání víry křesťanské.**
- „ 306—337: **Konstantin Veliký.**
- „ 325: Sněm nicejský.
- „ 330: Založeno **Konstantinopolis**.
- „ 375: Stěhování národů způsobeno vpádem **Hunův** z **Asie**.
-

ÚVOD.

Co je dějepis a jak se rozděluje? Dějepis všeobecný je vypsání důležitých událostí, které mocně působily v rozvoj lidstva, na př. narození Kristovo, bitva u Lipska a j.

Dějepisné události vyvíjely se postupem času, proto dělíme je na události starého, středního a nového věku.

- A. Do starého věku počítáme události, které se staly od stvoření světa do počátku velkého stěhování národů (r. 375. po Kristu).
- B. Do středního věku počítáme události od stěhování národů do objevení Ameriky (r. 1492.).
- C. Do nového věku počítáme události od objevení Ameriky až po naši dobu. Je tudíž také dějepis (historie) starého, středního a nového věku.

Zeměpis a chronologie. Abychom si dějepisné události snáze zapamatovali a dobře jim porozuměli, pamatujeme si: 1. jak se sběhly, 2. kde se staly a 3. kdy se staly. Místo poznávatí učí nás zeměpis a ukazuje nám je mapa; sbírka takových map sluje dějepisný (historický) atlas. Čas pamatujeme si dle rokův a určování času nazývá se chronologie.

Křesťanství národové určují dobu všech událostí dle narození Krista Pána a počítají, že některá událost stala se před narozením, jiná po narození Páně (př. Kr. nebo po Kr.).

Jiní národové určovali a dosud určují letopočet dle událostí pro ně nejdůležitějších.

O kterých národech poučuje nás dějepis starého věku? Kolébkou lidstva jest **Asie**. Časem člověčenstvo se rozmnožilo a rozšířilo po celém povrchu zemském. Čím rozptýlenější byli lidé, tím rozmanitější vedli

život, až posléze v různých krajinách různili se od sebe tělem, řečí a náboženstvím.

Dle různosti těla vyvinulo se hlavně patero plemen lidských: kavkazské, mongolské, malajské, negerské a indianské. Každé plémě rozdělilo se v několik národů.

Nejdříve vynikli prospěšnými činy národové plemene kavkazského, a to hlavně ti, kteří bydleli kolem Středoziemního moře v Asii, Africe a v Evropě. Nejvíce proslavili se národové usedlí v Egyptě: Egyptané; v Přední Asii: Židé, Foiničané, Babyloňané, Assyrové a Peršané; pak v Evropě Řekové a Římané.

Dějepis starého věku.

I. Oddělení.

Vzdělaní národové asijské a afričtí.

A. Egyptané.

Vlast jejich. Kde se rozkládal starý Egypt? Vodorovná členitost země té? Kolmá členitost: horopis, vodopis? Podnebí? Rozdělení a důležitější města.

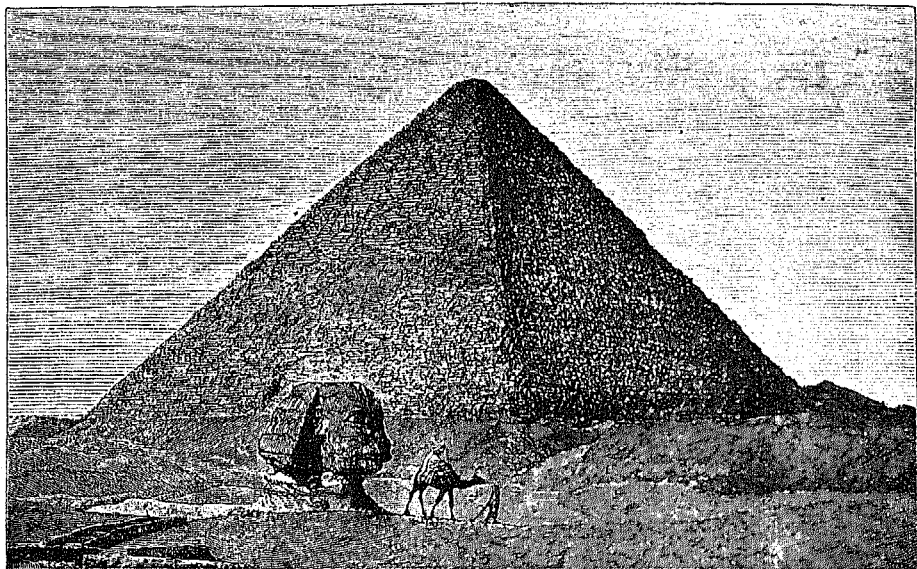
§ 1. Faraonové.

V Egyptě vyvinula se nejstarší známá říše, poněvadž země egyptská výborně k tomu se hodila. Rozkládá se při dolním toku Nilu, který s vysokých hor středoafričtých nanosil do Egypta mnoho přeúrodné prsti a každoročně ji od července do října zátopami hojně zavlažoval, že právem nazývala se darem Nilu. Při teplé a jasné pohodě naplavenina vydávala úžasnou úrodu, a to tak rychle, že rolník bez valného přičinění sklízel dvakrát i třikrát do roka. Taková úrodnost však byla jen v neširokém údolí nilském, kam hory záplavě nebránily. Údolí to počínalo u města Syeny (Assuan) a dělilo se ve tři části: **Horní Egypt**, hl. město Theby, **Střední Egypt**, hl. město Memfis, a **Dolní Egypt**, kde vynikala města Heliopolis, Sais a Pelusium. Nejúrodnější bylo v Deltě nilské, severní to části Dolního Egypta.

Jaký tedy div, že přeúrodná krajina ta lákala k sobě obyvatelstvo již v době nejstarší?

Původně sídlili tam černoši. Ti byli dílem vytlačeni, dílem podrobeni od bílého obyvatelstva, přišlého z Asie. Vítězové i poddaní rozdělili se na několik tříd čili kast (kněží, bojovníků, rolníků, řemeslníkův a pastýřů), kterých časem sice přibývalo, ale vždy zůstávaly odděleny, a potomci navždy zůstali ve třídě i při živnosti svých předků. Již v době velmi dávné byl Egypt vzděláván od četného obyvatelstva,

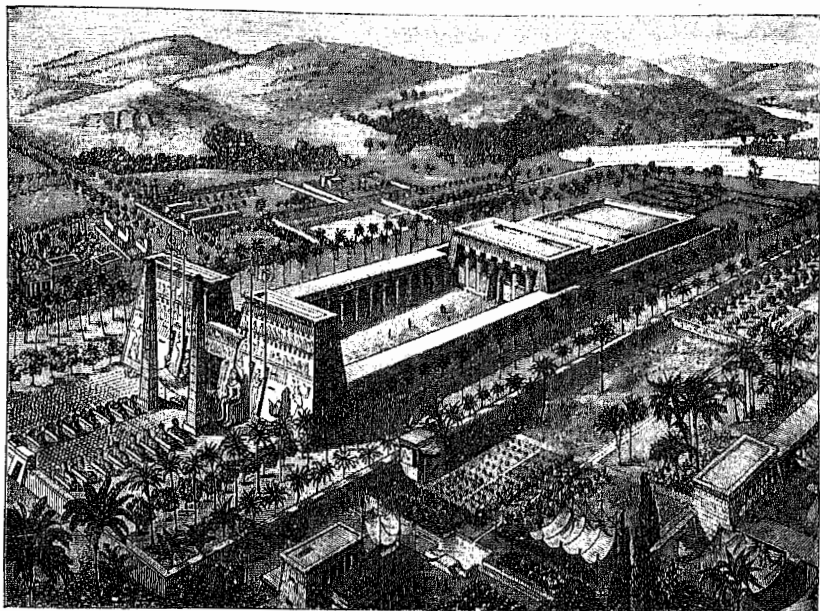
které však netvořilo jednotné říše, nýbrž několik menších království, jež spravovali králové čili faraonové. Faraon **Menes** sloučil jednotlivá království v jedno, jehož středem učinil nové město Memfis. Říše memfidská trvala přes 1000 roků. Faraonové memfidští libovali si ve stavbě mohutných budov, na něž staviva poskytovaly bohaté lomy pískovcové po pravém břehu údolí nilského. Z budov těch mohutností a trvanlivostí nejvíce vynikaly pyramidy nedaleko Memfidy, které přetrvaly všechny věky až podnes. Vše na světě bojí se času, ale čas bojí se pyramid. Byly to hrobky královské, jež faraonové si stavěli po celý svůj život:

Obr. 1. Pyramida a slůx.

káto dlouho královal, měl velkou pyramidu. Byl to ohromný jehlan čtyřboký. Největší pyramidu stavělo prý 100.000 lidí plných 30 let; pokrývala plochu 40.000 čtvercových metrů a byla 150 m vysoká; ze zdíva jejího dala by se vystavěti zeď kolem celé Francie a byla by 0·3 m široká a skoro 2 m vysoká. Vchod do pyramidy byl pečlivě skrýván, že ho nebylo snadno vypátratí pod vnější obezdívkou, která byla hladká a hieroglyfy čili obrázkovým písmem egyptským ozdobena. Od vchodu těsné chodby vedly do hrobky, kde mrtvola byla uložena. Pyramidy byly proto tak pevný, že byly příbytkem duše královy po smrti, a poněvadž Egyptané věřili v nesmrtelnost duše, musil také příbytek její býti takový, by přetrval věky. (Obraz 1.)

Kromě pyramid pochází z doby té jezero Moerisovo, Labyrint a velké průplavy. Faraó Amenemha III. (Moeris) okolo 2200 př. Kr. zřídil jezero na jz. od Memfídy, čím uřval poušti lybické mnoho úrodné půdy a upravil záplavy nilské. Mělo 12 hodin délky a v nejšířším místě 3 hodiny šířky. Uprostřed strměly dvě pyramidy, zakladatelova a jeho manželky. Z Nilu vedl do něho ohromný průplav, kterýin při záplavě nadbytečná voda do jezera se odváděla a v čas sucha zase na vše strany rozváděla, což Egyptu velice prospívalo. Nedaleko jezera vystavěn byl

Obr. 2. Chrám egyptký.

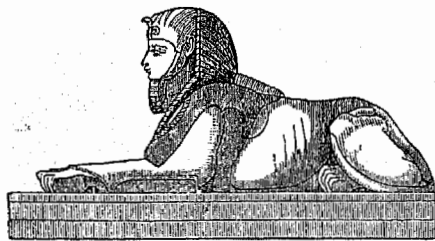
palác královský, Labyrint, který nádherou a velkolepostí převyšoval všechny tehdejší budovy. Dějepisec řecký Herodot, jenž na vlastní oči jej viděl (v 5. stol.), praví, že to byla budova nadlidská, plná ohromného množství komnat, síní, chodeb a jiných prostorů. Měla prý 12 krytých dvorů, jichž brány proti sobě stály: šest na sever a šest na jih; měla 3000 pokojů, z nichž polovice byla nad zemí a polovice pod zemí. Nadzemní Herodot prošel, ale bez průvodců jistě prý by byl zabloudil, do podzemních ho nevedli, poněvadž tam byli pochováni budovatelé labyrintu a svatí krokodilové. Každý dvůr měl krásné sloupení z bílého kamene. Celá budova byla z kamene a obehnána ohromnou zdí kamennou.

Však brzy po Amenemhovi vpadli do Egypta divocí kočovníci z Palaestiny a pouště Syrské, podmanili si Egyptany a surově pálii a bořili města i svatyně egyptské. Nad nimi panovali králové Hyksos zvaní, t. j. králové pastýřů, kteří sídlili též v Memfidě. Ti sužovali Egyptany přes 500 let, až panství jejich bylo vyvráceno od obyvatelstva hornoegyptského, které nebylo tak usužováno jak dolnoegyptské.

§ 2. Ramses Veliký.

Opět celý Egypt byl sjednocen a hlavou jeho stalo se stobránové město **Theby**. Za faraonův thebských Egyptu nastala doba největšího rozkvětu. I oni libovali si v budování nadherných staveb, obzvláště chrámův a palácův, a nad to přivedli říši egyptskou k největší moci doma i za hranicemi.

Nejslavnější mezi nimi byl Ramses Veliký (kolem 1350. př. Kr.), který rozšířil říši svou na jih o Nubii čili Ethiopii a na sv. až po Eufrat a nedaleko Černého moře. Celá říše oplývala blahobytem, jež jevil se zvláště v četných a bohatých městech. Z těch nejvíce vynikaly **Theby**. Rozkládaly se na 26° s. š. po obou březích Nilu. Na

Obr. 3. Sfinx.

pravém břehu, zrovna u řeky, vypínaly se ohromné chrámy; za těmi bělaly se paláce králův a velmožův, a podél nich stinné ulice, kde těsně vedle sebe řadily se vysoké a úzké domy měšťanů. Na břehu levém byly také ohromné

Obr. 4. Obelisk.

stavby nádherné, ale jen samé chrámy a školy, v nichž žilo přes 800 kněží. Tito nezabývali se pouze bohoslužbou, nýbrž také vědám i a uměním, zvláště lékařstvím a hvězdářstvím. Oni pořídili nejstarší kalendář, rozdělivše rok na 365 dní, tyto na 12 měsíců po 30 nebo 31 dnech. Kněží byli rádci královými, jeho úředníky, soudci a ve školách svých učili a vychovávali syny urozených Egyptanů. Za chrámy do skal hor libyckých vytesány byly nesčetné hrobky (katakomby), do nichž Egyptané ukládaly balsamované nebožtíky, za které po celý den přinášeli hojně oběti. Egyptané věřili, že duše po smrti přebývá v mrtvém těle, dokud

toto neshnije, proto balsamovali mrtvolu, pečlivě obalovali a uctivě i bezpečně pochovávali, aby nikdy nevzaly porušení. Mnohé zachovaly se podnes a nazývají se mumie. Za každým městem živých bylo město mrtvých čili nekropole.

Egyptané byli národ zbožný. Zbožňovali tělesa nebeská a síly přírodní. Slunce bylo bohem nejpřednějším a bylo zosobňováno jako bůh Ra (Osiris). Jeho manželkou byla luna čili bohyně Isis. K těmto družilo se mnoho jiných bohův a bohyň. Egyptané věřili, že bohové jejich vtělují se ve zvířata, proto představovali si je často v podobě zvířecí a ctili některá zvířata jako býka, krávu, krokodila, kočku, krahujce. Nejvíce ctěn byl býk Apis, jenž byl pokládán za vtělení boha slunce. Byl černý s bílou lysinou na čele a na hřbetě. Byl chován v nádherném chrámě v Memfidě, kde mu sloužili četní kněží. Když zhynul, truchlila celá země, až nalezl se nový Apis, který s jásotem veden byl do Memfidy.

Chrámy a jeho okrasy. Bohům na počest byly stavěny četné chrámy. Chrám egyptský obstupovaly vysoké zdi se všech stran v podobu obdélníka (obr. 2.). Ku vchodu chrámovému šlo se dvojitou řadou sfingův (obr. 3.), obrovských to soch z jednoho balvanu vytesaných. Poprsí jejich představovalo některého boha, krále neb i zvíře a trup byl podoben tělu odpočívajícího lva nebo berana. Za sfingami stály dva obelisky (obr. 4.). Byly to celistvé balvany otesané na čtverhranný sloup do výšky užší a užší a ukončeny byly ostrým jehlanem. Za obelisky stály kolcasy. Byly to veliké sochy sedící na trůně, jimiž Egyptané zdobili chrámy a památnější budovy. Kolos Memnonův u Theb při východu slunce vydával žalostné stony. Za kolosy stály pylony. Byly to nízké, komolé pyramidky, mezi nimiž vcházelo se do prostranného dvora chrámového, sloupovou chodbou obklopeného. Přes dvůr přišlo se přímo do chrámu samého, kam vkročití jen kněžím bylo dovoleno. Průčelí chrámu bylo ozdobeno sloupy nebo sochami. Kolkolet chrámu až k hradební zdi byly vysázeny palmové aleje.

§ 3. Psammetich.

Časem však říše egyptská počala klesati hlavně následkem častých útoků nepřátelských na severovýchodě a jihu. Útoky na severovýchodě byly příčinou, že faraonové kolem r. 1000. opustili Theby a usadili se ve městě Sais. Tím oslabena byla obrana jihu, že Ethiopové dobyli sobě nejen svobody, nýbrž i panství nad Egyptem a podrželi je asi 50 let. Když byli z Egypta vypuzeni, tedy přednější vítězové rozdělili se o panství nad zemí, a vznikla tak zvaná dodekarchie čili panství dvanácti knížat, kteří byli náčelníky 12 okresů chrámových.

Těm bylo prorokováno, že ten z nich stane se králem, kdo bude obětovati z mísky železné. Proto vždy obětovali z misek zlatých. Jednou o velkém svátku sešlo se všech 12 knížat, aby obětovali bohům. Kněz však nedopatřením přinesl jen 11 misek, takže na jednoho z knížat, Psammeticha, se nedostalo. Ten bez dlouhých rozpaků sňal s hlavy železnou přílbu a obětoval z ní. To polekalo ostatní knížata. Aby se proctví nesplnilo, vypověděli Psammeticha k ústí řeky Nilu. Tam dostalo se mu věštby, že železní mužové připlují a jej králem učiní. Nedlouho potom přistáli ku břehu obrnění Řekové. Ty Psammetich najal, porazil ostatní knížata a dosedl na trůn královský. Jsa králem hověl po celý život Řekům, čím odvrátil od sebe lásku Egyptanů, takže asi čtvrt milionu bojovníků egyptských vystěhovalo se do Ethiopie. Podobně vedli si i jeho nástupcové a zeslabili říši tak, že r. 525. př. Kr. Peršané si ji podrobili vítěznou bitvou u Pelusia.

B. Israelité čili Židé.

Vlast jejich: Kde se rozkládala Palaestina (= země zaslíbená)? Vodorovná členitost její? Kolmá členitost: horopis, vodopis? Počebí? Jak se dělila Palaestina a důležitější města?

§ 4. Abraham.

Pravlast Židů rozkládala se v nížině mesopotamské po levém břehu eufratském v krajině Uri zvané. Národ ten Bohem byl vyvolen k tomu, aby zachoval neporušenou víru v jednoho Boha. Však časem největší část Židův oddala se modloslužbě. Aby víra v jediného Boha nezanikla docela, poručil Hospodin zbožnému Abrahamovi, jenž byl hlavou čili patriarchou četné rodiny pastýřské, aby s veškerým rodem svým přestěhoval se do Palaestiny nebo-li Kanaanu (nížina) asi 2000 let př. Kr. Tam Židé bohatli a množili se poslouchajíce moudrých a zbožných patriarchů svých Abrahama, syna jeho Isáka a vnuka Jakuba. Domorodci říkali jim Hebreové t. j. cizinci.

Jakub měl 12 synů, z nichž nejmladší Josef byl nejhodnější a proto miláčkem otcovým. Toho záviděli mu bratři a prodali ho za otroka do Egypta. Josef moudrostí a poctivostí brzy získal si důvěru a lásku Egyptanův a povznesl se na nejvyššího pána po faraonovi. Když dozvěděl se, že na Palaestinu padla neúroda a hlad, povolal rodáky své do Goseny, krajiny egyptské nad nynějším průplavem suezským (v 18. stol.).

§ 5. Mojžíš.

V Egyptě vedlo se Židům dobře, a časem vzrostli v národ veliký. Toho konečně zalekli se Egyptané a obávali se, by se Židé nespojili s nepřítelem nějakým, kdyby opět udeřil na Egypt. Proto je utiskovali a týrali, zvláště při těžkých stavbách pyramid. Když národ židovský rychle neslábl a nehynul, jali se topiti každého novorozeného chlapce židovského. Tehdy narodil se Mojžíš. Matka, chtěc dítě zachrániti, obalila je pečlivě a v ošitce, proti vodě dobře opatřené, vložila na Nil. Voda zanesla dítě k zahradám královským, kdež našla je dcera králova. Ta smilovala se nad ubohým dítětem a na dvoře otce svého dala je pečlivě vychovati. Mojžíšovi dostalo se důkladného vzdělání ve školách od slavných kněží egyptských; brzy osvojil si obsáhlé vědomosti a stal se jedním z nejslavnějších mužů všech věkův a národův. Při tom však nezhrdl, nýbrž věren zůstal lidu, z něhož posel, a dle sil svých hleděl polehčiti nešťastný osud jeho, až byl ode dvora vypuzen. Uchýlil se na poušť sinajskou a přemýšlel, jak by osvobodil a zachránil národ židovský. Tam byl povzbuzen samým Bohem, aby vyvedl Židy z Egypta opět do Palaestiny.

Úkol ten byl velice nesnadný; ale neohrožený a veliký muž ten podjal se ho s nadšením a s pomocí boží s bratrem svým Aronem vykonali jej přece a zachránili národ svůj. Z Egypta táhli Židé přes Rudé moře na poušť Kamenité Arabie, odkud nedostali se do Palaestiny hned, nýbrž teprve po 40 strastiplných letech. V době té Židé vytrpěli velice mnoho za hříchy, jimiž Boha uráželi. V Egyptě uvykli modloslužbě, od které jich úplně odvrátiti nedovedl ani Mojžíš. Proto staré pokolení musilo vymřítí, a pravá víra v jediného Boha ujala se teprve v novém. Mojžíš té doby 40leté svědomitě použil k poučení, zdokonalení a zabezpečení národa svého. Na hoře Sinaji přijal od Boha pro lid svůj desatero přikázání, jímž židé i křesťané dosud se spravují. Sám dal lidu svému mnohé zákony, životní pravidla a mnohá blahodárná zařízení, takže stal se největším dobrodincem národa svého. Do Palaestiny ho však neuvedl, neboť na cestě zemřel. To dokonal hrdinný vůdce Josua.

§ 6. Saul, David a Šalomoun.

V Palaestině bylo Židům stále zápasiti s modloslužebnými domorodci. V bojích těch volívali sobě vůdce, kteří za míru bývali jim soudci. Když nebezpečenství od domorodcův a sousedů bylo největší, zvolili sobě Židé náčelníkem nejstatečnějšího a nejsilnějšího muže **Saula**, který o celou hlavu všechny ostatní převyšoval, a Samuel pomazal ho na krále k rozkazu Hospodinovu.

Saul sice statečně porážel nepřátele, ale později hrdým a pánovitým životem připravil se o lásku a poslušnost svých poddaných, kteří přilnuli k statečnému Davidovi z pokolení Judova. Když David v souboji přemohl filistinského obra Goliáše, stal se miláčkem všech rodáků svých; jen Saul zadychtil po jeho smrti. David přešel k Filištinům, kteří brzy porazili Saula, a Saul sám vzal si život. David hned vrátil se ke svým, porazil Filištině, pak přemohl syny Saulovy a stal se králem.

David povzněl říši svou doma i na venek. Porazil všechny nepřátele, rozšířil říši až k Eufratu a moři Arabskému a dobytý **Jerusalem** učinil hlavním městem. Bezpečnost říše zajistil zřízením dobrého stálého vojska a vládl Židům jako pravý otec. Proslavil se také jako básník vznešenými žalmy, které se dosud v chrámech křesťanských pějí.

Šalomoun (okolo r. 1000). Za syna a nástupce jeho Šalomouna sláva říše israelské byla největší. Král vynikal neobyčejnou moudrostí a proslavil se jako podporovatel průmyslu, obchodu, umění a jako básník. Za něho průmysl mocně se zvelebil, a obchod vedli Židé se všemi sousedy ano i s bohatou Indíí. Doma množily se nádherné budovy, z nichž nejkrásnější a nejskvostnější byl chrám Hospodinův na pahorku Morii v Jerusalemě. Velkolepý palác královský byl ozdoben krásnými zahradami a vodovody. Libanon byl obohacen nádherným letohradem a na Antilibanoně hrdě pnuly se úpravné věže vykládané slonovinou, z nichž otvíral se rozkošný pohled daleko široko. Při dvoře královském byla nádhera nevidaná a neslychaná. Přísloví a zpěvy Šalomounovy podnes hlásají moudrost jeho. Po králi také poddaní dychtili jen po nádheře a zevnějším lesku. Však lesk ten kryl mnohou vadu a ránu. Král byl prvním i v nectnostech. Podporoval modloslužbu, vydíral nesnesitelné daně na stavby a nádherný dvůr a při tom byl nestatečný. Rozmařilostí ochabovali i poddaní. Ti na obchodních cestách přivykali cizím mravům i cizímu náboženství, a všude šířila se rozmařilost a modloslužba. Veliké daně budily ještě i nespokojenost. Ta propukla po smrti králově.

§ 7. Konec svobody židovské.

Roboam, syn a nástupce Šalomounův, nechtěl snížit daní. Tu kmenové severní odpadli od krále a založili říši **Israelskou** čili Efraim s hlavním městem Sichemem, později Samaří. Zbytek říše zůstal Roboamovi a nazýval se království **Judské** s hlavním městem Jerusalemem.

Království israelské dlouho nepotrvalo. Trpělo: 1. nepřítelstvím s říší judskou, 2. spory náboženskými mezi modloslužebníky, jimž v čele

bývali králové, a ctiteli Hospodinovými, jichž povzbuzovali Bohem nadšení proroci, a 3. částými válkami o trůn mezi členy rodu královského. Proto podlehl r. 722. útoku assyrského krále Sargona, který většinu Israelitův 722 odvedl do zajetí assyrského a na jejich místo poslal cizince, jejichž potomci sluli Samaritáni.

Království judské vyvrátil r. 586. král babylonský Nebukad- 586 nezar. Tehdy Jerusalemský chrám byl pobořen a Židé byli odvedeni do zajetí babylonského, kde se jim vedlo velice zle. Tam těšili je proroci, slibující osvobození a návrat do vlasti. To se splnilo, když perský král Kyros vyvrátil říši babylonskou. Prorok Daniel, jenž byl u něho velice oblíben a vážen, vyprosil krajanům svým návrat do vlasti, kde znova vystavěli chrám jerusalemský. I potom Palaestina zůstala již částí říše cizí.

Židům příbuzní byli sousedé jejich :

C. Foiničané.

Vlast jejich. Poloha Foinikie (= země palem)? Vodorovná členitost její? Kolmá členitost její? Podnebí? Rozdělení a důležitější města?

§ 8. Obchod a průmysl foinický.

Obchod. Vlast Foiničanů byla chudá a nebohla se ani k orbě ani k chovu dobytka. Za to měla hojně dobrých přístavů, hojně dříví na koráby a moře poskytovalo hojně ryb. Proto Foiničané živil se rybářstvím a plavbou. Z počátku malé a chatrné lodice jejich pluly jen při pobřeží. Znenáhla odvažovali se dále a kamkoli připluli, obchodovali s domorodci, až konečně obchod jejich prostíral se po březích celého moře Středomořího, ba až za úžinu gibraltarskou (sloupy Herkulovy) na západní pobřeží africké a evropské i k moři Severnímu. Všude tam zakládali rozsáhlá skladiště, při kterých brzy vznikaly četné dílny a povstávaly veliké osady čili kolonie foinické. Nejprve usadili se na Kypru, odkud vyváželi mnoho mědi. Pak zajížděli na Rhodos, Kyklady, Thasos, Kretu, Maltu, Sicilii, Sardinii, Korsiku, Baleary, na severní pobřeží africké, kde veliké moci a slávy nabyla osada Karthago. Z Hispánie vyváželi mnoho zlata, stříbra, mědi a železa. Odvažovali se až do Británie, která jim skytala mnoho cínu. Od národův usedlých u moře Baltického kupovali jantar.

Touže měrou šířil se obchod jejich také po pevnině hlavně na východ a jih. Karavany jejich putovaly do Syrie, Malé Asie, Armenie,

Persie, Indie, Arabie, Egypta i Afriky. Z Afriky přivážely zlato, stříbro, pepř, vlnu, slonovinu, pětrosť péra, otroky; z Egypta víno, obilí a sklo; z Arabie zlato a vonná kadidla; z Indie drahokamy, perly, látky bavlněné a hedbávné (z Číny); z Persie perly a vzácné ovoce; z Armenie a Malé Asie mezky, koně a otroky; ze Syrie vlnu a datle. Věci tyto Foiničané z největší části doma **uměle spracovali** a rozváželi po moři na západ národům při moři Středozemním i Atlantickém.

Průmysl. Tak ve Foinikii a jejích koloniích vyvinul se čilý **průmysl**. Nejvíce vynikli ve tkaní a barvení látek vlněných i hedbávných. Jednou pastýří na břehu foinickém odběhl ovčácký pes. Po chvíli vracel se s tlamou zakrvácenou. Pastýř dlouho nemohl psa umyti a přece pozoroval, že není poraněn. Šel tedy v místa, odkud pes přiběhl, a pozoroval tam množství rozkousaných plžů, z nichž prýštila se červeně. Když pak doma o tom vypravoval, upozornil rodáky své na dobývání červené tekutiny, kterou potom barvili vlněné látky. Barva těch látek byla velmi trvalá a neobyčejně krásná; proto byly velmi oblíbeny, ale drahé, jelikož mnoho plžů dávalo jen málo červeně (nachu), takže nachovou nebo-li purpurovou látku mohli si kupovati jen králové a velcí boháči. Foiničané proslavili se také spracováváním kovů hrubých i jemných, stavbou lodí a zdokonalili výrobu skla, jež poznali u Egyptanův. U Babyloňanů poznali literové písmo, ražené peníze, míry a váhy, jež obchodem svým rozšířili u mnohých národů. Do Evropy přivezli a tam pěstovali révu, olivu, fiky a palmu datlovou.

Foiničané vůbec stali se šířiteli tehdejšího vědění. Celkem však ze sobectví neradi poučovali jiné, ba tajili před nimi své vědomosti, zvláště o svých cestách roztrušovali děsné báje, aby jiní národové jich nenásledovali. Tak utajili, že obepluli celou Afriku, čehož Evropané odvážili se teprve po 2000 let.

Blahobyt Foiničanů. Obchodem Foiničané velice zbohatli, což jevílo se hlavně ve Foinikii. Chudá jejich zemička proměnila se v bohatou a lidnatou krajinu. Mezi bohatými městy rozkládaly se řady letohrádkův a krásných dvorů. Města, zvláště Sidon a Tyrus, byla plna skvostných budov, v nichž nakupeno bylo vzácných plodin z celého světa, a v ulicích po celý den vířily zástupy pilných obchodníkův a pracovníků. Na moři plno lodí, na silnicích plno velbloudů, mezkův a koní.

Ale tento blahobyt časem spůsobil u Foiničanů velikou nádhru 722 a rozmařilost a přilákal hrabivého nepřitele. Roku 722. zároveň s říší israelskou i Foinikie dostala se pod panství assyrské a nenabyla svobody nikdy více. Obchod a bohatství foinické potrvalo však déle. Teprv

Alexander Veliký, král makedonský, vyvrátil staroslavný a bohatý Tyrus a založil při ústí nilském Alexandrii, která zdělila bohatství a slávu foinickou.

Foiničanům i Židům příbuzni byli:

D. Babyloňané a Assyrové.

Vlast jejich. Kde se rozkládala Babylonie, kde Assyrie? Vodorovná členitost její? Kolmá členitost její? Podnebí? Důležitější města?

§ 9. Nimrod.

V nížině při dolním Eufratu a Tigridu vznikla nejstarší semitská říše, poněvadž krajina tamější (Sinear v písmě sv.) byla velmi úrodná. Úrodnost tu způsobovaly záplavy Eufratu a Tigridu, a půda přinášela úrodu 200—300násobnou. Tam asi v době, kdy Abraham přišel do Kanaanu, usadili se Chaldeové a založili na Eufratě město Babel čili Babylon, po němž sluli **Babyloňané**. Zakladatelem města i říše byl Nimrod, jehož písmo sv. nazývá mocným lovcem před tváří Hospodinovou. Ten rozšířil říši svou po celé nížině. Babyloňané pilně vzdělávali půdu, chránili ji hrázemi od povodní a záplavu dle potřeby rozváděli příkopy a průplavy.

Město Babylon ozdobili velkolepými budovami, zvláště palácem královským a chrámem Balovým. **Bal** (Bel) byl nejvyšším Bohem Babyloňanův, byl to bůh světla a slunce. Manželkou byla mu **Beltis**, bohyně to úrody a planety Venuše. Též ostatní planety byly ctěny za bohy. Tyto představovali si Babyloňané buď v podobě lidské nebo zvířecí neb i v obojí zároveň. Balovi vystavěli chrám známý pode jménem věže babylonské. Měla podobu čtyřstěnného jehlanu o osmeru poschodí, úžic se do vrchu každým poschodím. Základem měla čtverec, jehož strana = 200 m a vysoká byla asi 200 m. V přízemí byl vlastní chrám, v němž byl zlatý oltář a před ním zlatá socha Balova na zlatém trůně. Z přízemí bylo možno dostat se až do 8. patra cestou vinoucí se zvenčí kolem jehlanu. V nejvyšším patře byl opět chrám, v němž stál zlatý stůl a zlaté lože, na němž Bal, jak kněží tvrdili, často odpočíval. Věž byla vystavěna z cihel, jak podnes svědčí hojné zbytky její. Balovi sloužili četní kněží (Chaldeové). Tito pilně pěstovali také vědy a umění. Vynikali zvláště ve hvězdářství a počtářství. Vypočítali dráhu sluneční (360 stupňů), dráhu měsíce, rozdělili rok na 12 měsíců a tyto na týdny po 7 dnech. Rozdělili den na hodiny a tyto na minuty. Vynalezli klínové písmo, míry, váhy a ražené peníze.

Babylon bylo důležité místo obchodní. Tam sbíhaly se obchodní cesty z celé přední Asie a lodě babylonské zajížděly až do Indie. Do

Babylonu svázelo se bohatství celé Asie. Tam rozkvetl také čilý průmysl, zvláště výroba látek, nádherného oděvu, koberců, ozdob ze zlata a stříbra. Však s bohatstvím rostla také rozmařilost, až kolem r. 1250. říše starobabylonská byla vyvrácena Ninem, králem assyrským.

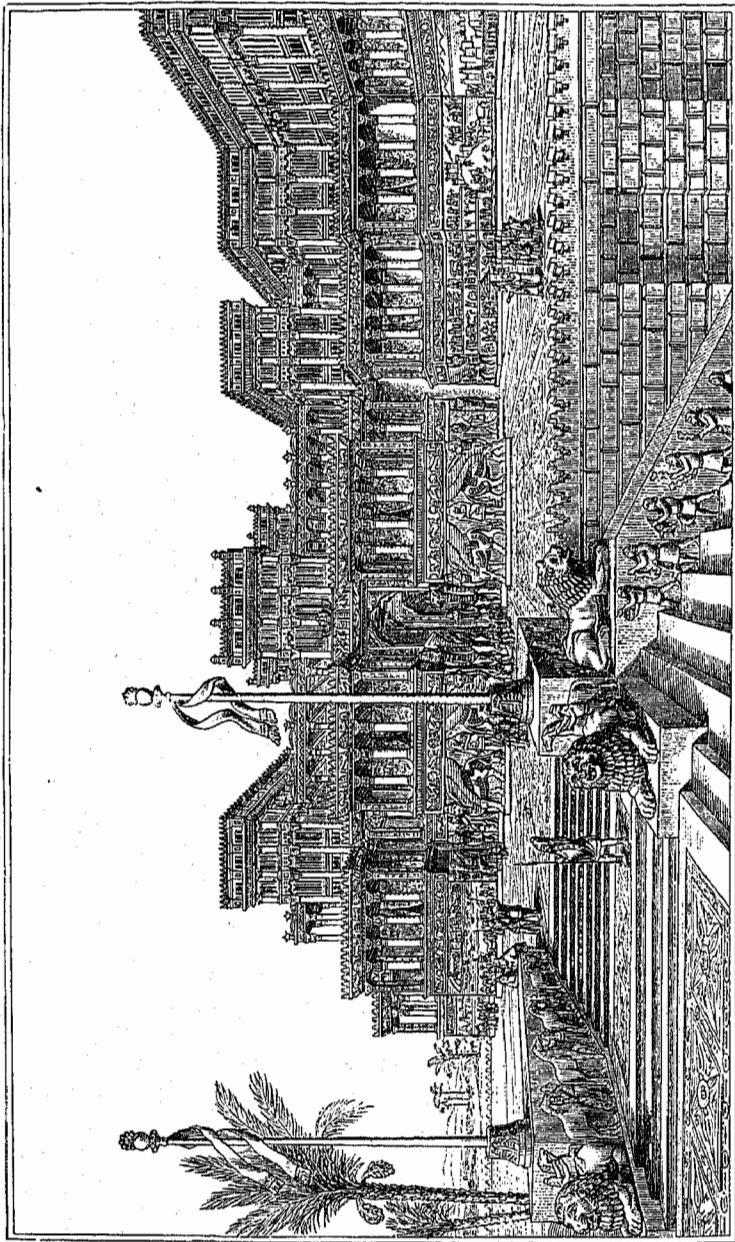
§ 10. Ninus.

Zakladatelem říše **assyrské** byl prý Ninus. Ten shromáždil kolem sebe nejsilnější a nejstatečnější jinochy, cvičil je ve zbrani, běhu i zápase a navykal je snášeti hlad, žízeň, horko i zimu. Když si tak vchoval otužilé a udatné bojovníky, obořil se s nimi na sousedy, podmanil si je a založil velikou říši v nížině mesopotamské a na vysočině Iranské. Potom jal se stavěti sídelní město, a to tak veliké, aby mu nebylo rovného na zemi. Místo k tomu vyvolil na levém břehu horního toku tigridského. Město bylo stavěno do obdélníka, jehož délka byla asi 30 *km* a šířka asi 18 *km*. Kolem města vystavěl ohromnou zeď zvýší 31 *m* a tak širokou, že po ní tři vozy mohly dobře vedle sebe jeti. Pro lepší obranu byla zeď opatřena 1500 věžemi. Uvnitř té ohrady rozkládala se úrodná pole a zahrady a uprostřed nich vypínalo se vlastní město, proto ani za dlouhého obléhání nemohl v městě nastati nedostatek. Po zakladateli nazváno Ninus čili Ninive.

§ 11. Semiramis.

Když Ninus dostavěl Ninive, udeřil na říši bakterskou, která se rozkládala na vysočině Iranské v poříčí řeky Amu (Oxus). S ohromným vojskem brzy porazil Baktry v otevřeném poli a jal se dobývati města Bakter. To rozkládalo se na příkré, vysoké skále, mělo pevné hradby a udatnou posádku; král dlouho nemohl ho dobytí. Tu do tábora assyrského přišla krásná Semiramis, manželka předního vojevůdce assyrského. Ta brzy spozorovala, že Baktrové vším úsilím hájí hradeb městských, ale hradu na příkré skále nechávají bez ochrany. Vyprosila si tedy zástup odvážných a obratných vojnů, s nimiž po veliké námaze dostala se na hrad a dala znamení oblehatelům dole k náhlému útoku. Bakterští, napadení z předu i ze zadu, brzy byli pobiti a Ninus zmocnil se města. Vtipnou a udatnou Semiramis hojně obdaroval, a když ovdověla, pojal ji za manželku.

Po nějakém čase zemřel a Semiramis stala se vladařkou, až by dospěl syn jejich. Semiramis zvelebovala říši zakládáním vodovodů, průplavů, cest, sadův a nádherných budov (obr. 5.). Brzy zatoužila po slávě válečné a podnikla výpravu proti Indii s ohromným vojskem, jakého svět

Obr. 5. Palác krále assyrského. (Pohled restaurovaný.)

do té doby neviděl (prý na 4,000.000). Poněvadž Indové měli mnoho válečných slonů, dala 100.000 velbloudův odítí volovicemi, aby nepřátelé za slony je pokládali. Z počátku vítězila nad Indy, poněvadž se báli ohromného počtu jejich slonův. Když však sběhové leští její prozradili, byla poražena, což připravilo ji o všechnu vážnost u lidu. Po smrti však byla vážena a ctěna jako znamenitá panovnice.

§ 12. Sarak.

Nástupcové panovali dílem slavně, dílem neslavně, ale přece udrželi pohromadě velikou říši assyrskou, ano i šílili ji až do konce 8. st. př. Kr. Za

Obr. 6. Král vrací se z bitvy.

válek s Israelity skoro celé vojsko assyrské (obr. 6.) bylo zahubeno morem u Jerusalema. Potom říše assyrská rychle klesala, poněvadž 606 podmanění národové pokoušeli se o dobytí svobody, až r. 606. př. Kr. Babyloňané a Medové říši assyrskou vyvrátili. Poslední král assyrský Sarak bránil se dlouho a statečně. V poli několikrát porazil nepřítele, ale konečně přece bylo mu ustoupiti za hradby ninivské. Dvě léta bránili se Ninivští statečně, až třetího roku byli zničeni neštěstím. Následkem velkých dešťů rozvodnil se prudký Tigris a pobořil velkou část hradeb. Těmi otvory nepřátelé vnikli do města. Král nechtěje přečkati pádu své říše, dal na dvoře palácovém postaviti ohromnou hranici, na které sebe

i s ženami, dětmi a poklady svými spálil. Nepřátelé rozbořivše Ninive o říši assyrskou se rozdělili tak, že Tigris stal se hranicí nových dvou říší: novobabylonské a medské.

§ 13. Nebukadnezar.

Říše **novobabylonská** stala se nej přednější říší asijskou. Nejvíce povznesl ji král Nebukadnezar (604—561). Byl to panovník velmi statečný a moudrý. Nejprve pokořil si všechny země někdy assyrské na západ od Tigridu a založil tak velikou a mocnou říši. Tu pak všemožně zveleboval, obzvláště svou vlast Babylonii. Tam obnovil zapadlé průplavy a hráze a mnoho nových vystavěl, takže záplavy eufratské opět staly se požehnaním země. S největší pečlivostí zveleboval město Babylon. Obnovil palác královský i chrám Balův a vyzdobil je co nejskvostněji. Na levém břehu eufratském vystavěl nové město, jež důkladným mostem spojil se starým. Nové ozdobil nadhernými budovami a nákladnými visutými zahradami. Byly to vysoké, na ohromných klenutích spočívající terasy, které byly pokryty takovým množstvím prstí, že i nejsilnější stromy mohly dobře se v ní zakořeniti. Umělými čerpadly hnána do nich voda z Eufratu, aby měly vždy dostatek vláhy. Zahrady ty budily obdiv celého světa a město Babylon bylo pokládáno za nejnádhernější v Asii. Celé bylo obeháno zdí asi 30 m vysokou a 10 m širokou v objemu asi 73 km se 100 branami a 250 věžemi. A přece toto veliké a pevné město nepřezilo dlouho svého obnovitele. Brzy po smrti Nebukadnezarově byla říše babylonská vyvrácena od Kyra, krále perského, roku 538. př. Kr. 538. Babylon počal pustnouti a brzy stal se peleší šakalův a lesní zvěře.

E. Peršané.

Vlast jejich. Kde se rozkládala Persie? Vodorovná členitost její? Kolmá členitost její? Podnebí? Rozdělení a důležitější města?

§ 14. Kyros.

Kyros zakladatelem říše perské. Peršané bývali poddání Assyrům a od r. 606. Medům. Od panství medského osvobodil je **Kyros**, vnuk posledního krále medského Astyaga. Astyages měl dceru Mandanu. O té se mu zdálo, že bude mít syna, který ho zbaví trůnu. Aby se to nestalo, provdal dceru svou za Peršana Kambysa, domnívaje se, že syn cizího kmene nikdy nestal by se pánem Medie. Když po čase Mandaně narodil se syn Kyros, byl Astyages postrašen opět snem, že vnuk jeho opanuje celou Asii. Proto odevzdal Kyra přednímu sluhovi svému

Harpagovi, aby ho usmrtil. Harpagos, hroze se skutku toho, odevzdal dítě svému pastýři, aby je na horách pohodil lité zvěři. Pastýř slitoval se nad nemluvnětem a nepohodil ho, nýbrž vychovával je jako vlastního syna. Hošík rostl, prospíval na těle i na duchu a byl nejjobratnější a nejchytřejší mezi svými vrstevníky. Tito ve hře volívali jej králem. Zvolený rozkazoval soudruhům jako pravý král a nikdo neopovážil se neuposlechnouti. Jednou syn vznešeného Meda neuposlechl, ale 10letý Kyros dal jej citelně potrestati. Potrestaný s pláčem utíkal domů a žaloval otci. Otec jeho stěžoval si na Kyra u krále. Ten ho předvolal a domlouval mu, jak se mohl opovážit potrestati hocha tak vznešeného. Kyros však odhodlaně odpověděl: „Právem se mu stalo, protože zvoleného krále neposlechl; ty, králi, přece víš, že sluší krále poslouchati.“ Tato smělá odpověď se zalíbila králi tak, že si chlapce bedlivě prohlížel. I spozoroval, že je velice podoben Mandaně. Dal tedy předvolati pěstouna jeho a hrozbami přinutil ho k přiznání.

Král rozhněval se nejvíce na Harpaga, že tak špatně vyplnil rozkaz jeho. I potrestal ho přeukrutně. Rozkázal usmrtiti vlastního syna jeho a předložit otci k hodům. Po hostině se tázal Harpaga, jak sobě pochutnal. Když tento hostinu nejvíce vychvaloval, ukázal mu král zbytky zabitého syna a s rozkoší pohlížel na bolest zoufalého otce.

Potom se tázal kněží (magů), co počítí s Kyrem? Tyto upokojili krále, že sen jeho se již vyplnil, když Kyros od hochů zvolen byl králem. Kyros tedy byl zachován při životě a vychováván na dvoře králově.

Když dospěl, byl poslán rodičům do Persie, kde Kambyses zatím stal se místodržitelem. Astyages však i potom strachoval se Kyra a dal pilně střežití hranice perské, aby tento nejednal s Medy. Zatím však největší nebezpečství připravil Harpagos. Ten stále přemýšlel, jak by se králi pomstil. Po věrném sluhovi poslal Kyrovi zajíce se vzkazem, aby ho nikdo neotvíral, jen Kyros sám. Ten našel v zajíci psaní, kterým ho Harpagos pobádal k odboji proti Astyagovi. Kyros svolal věrné Peršany a přikázal jim, aby ráno opatřice se sekyrami, rýči, motykami a lopatami sešli se k němu. Pak vedl je na místo trním porostlé a přikázal jim, aby je vzdělali v úrodné pole. Peršané plahočili se až do večera. Večer nařídil jim Kyros, aby se vykoupali a ráno opět se dostavili. Ráno s hrůzou ubírali se k paláci Kyrovu, ten však vital je s úsměvem a vedl je do síně hodovní k bohaté hostině, kde hodovali až do večera. Po hostině tázal se jich, který den více se jim líbil, zda-li den hodování či den lopoty. Když všichni volali: „Den hodování“, pravil: „Tak se vám povede každý den, vzbouříte-li se se mnou proti Medům a vlasti osvobodíte.“ Peršané uposlechlí a vytáhli proti Astyagovi.

Ten, zvěděv o vzpouře, vypravil proti Kyrovi vojsko pod vedením Harpagovým, který velikým přetvárováním udržel si důvěru královi. Když vojska měla se sraziti bojem, Harpagos s částí vojska přeběhl ke Kyrovi. Astyages se zbytkem poražen a zajat byl u Pasargad r. 558. Tak 558 Kyros osvobodil Peršany, vyvrátil říši **medskou** a na jejích troskách založil **perskou**; ale děda svého Astyaga choval v uctivosti až do jeho smrti.

Jak Kyros rozšířil říši Perskou. Nejprve bylo Kyrovi překonati hojně vzpoury v říši své, poněvadž různí národové z pádu říše medské chtěli nabyti svobody. Potom bylo mu bojovati se svakem Astyagovým, Kroisem, králem Lydie, jež rozkládala se v Malé Asii v poříčí řeky Hermu.

Kroisos byl panovník mocný a měl tak ohromné poklady, že sám sebe pokládal za nejšťastnějšího smrtelníka na světě. Před válkou poslal poselstvo s velikými dary do Delf tázat se, jak válka dopadne. Pythia odpověděla: „Překročí-li Kroisos řeku Halys, velikou říši zničí“. Spěchal tedy Kroisos proti Kyrovi za Halys a svedl s ním bitvu nerozhodnou. Po té ustupoval do své říše, až byl rozhodně poražen a zajat u Sard (r. 549.). Kyros odsoudil ho na hranici. Když plamen již vzplapoval, Kroisos zvolal třikráte: „Solone!“ Kyros kázal Kroisovi s hranice sestoupiti a tázal se, co slova ta znamenají. Přemožený vypravoval: „Jednou navštívil mne proslavený mudrc řecký Solon. Přijal jsem ho vlídně a bohatě počastoval. Po hostině vedl jsem ho do komnat naplněných zlatem a tázal jsem se, koho na světě pokládá za nejšťastnějšího, jistě očekávaje, že mne. Solon odpověděl: „Tella Athenského“. Na to já: „Kdo byl Tellos Athenský?“ Mudrc odpověděl: „Tellos žil v Athenách, kdy slavně kvetly, byl šťasten v kruhu svých dětí a vnuků, měl slušnou výživu, a byl vážen od spoluobčanův. Sestárnuv pak valně, padl za vlast v bitvě vítězné. Tak život dlouhý, šťastný a ctný byl také krásně dokonán“. Neuspokojen tázal jsem se dále: „Kdo po něm zdá se ti nejšťastnějším?“ „Dva řečtí jinochové z Argu: Kleobis a Biton. Byli bratří a dostalo se jim při veřejných zápasech čestné ceny. Matka jejich byla kněžkou. Jednou měla jeti k slavnosti do chrámu, ale doma nebylo spřežení volů. Zapřáhli se tedy synové a vezli matku k oběti. Lid na ulici blahořečil za to jinochům, mužové obdivovali se statečnosti, ženy pak dětinně lásce jejich. Když přijeli k chrámu, usedli na stupeň chrámový, aby si odpočinuli. Matka zatím jsouc hluboce dojata poklekla před sochu bohyně a prosila, aby dětem jejím dostalo se, co by jim bylo nejprospěšnější. Když vyšla z chrámu, spatřila syny v objetí — umrlé“. „Cizinče Athenský“, zvolal jsem nevrle, „šťěstí mé tak málo ceníš, že mne nekladeš za rovna ani prostým občanům?“ Solon však klidně odpověděl: „Nesluší nikoho před

skonáním vyhlášovati za šťastného“. Slova ta dojala Kyra tak, že daroval Kroisovi život a choval se k němu vždy šetrně.

Po tom vítězství podrobil sobě ještě Řeky na západním pobřeží Malé Asie a vyvrátil říši babylonskou. Konečně vytáhl proti Massagetům, sídlícím kolem jezera aralského. V zemi jejich však prý byl 529 poražen a zabit r. 529. Tomyris, královna massagatská, vyhledala na bojišti mrtvolu Kyrova, usekla jí hlavu a tu hodila do měchu naplněného krví lidskou, řkouc při tom: „Nasyť se krví, již jsi se za živa nasytiti nedovedl.“

§ 15. **Kambyses.**

Nástupcem Kyrovým stal se syn jeho Kambyses. Ten hned jal se dobývatí říše egyptské. S ohromným a dobře vycvičeným vojskem táhl k hranici egyptské, kde na obranu již stál Psamtik, král egyptský. Obě vojska srazila se vražednou bitvou u Pelusia (na vých. rameni nilském), v níž zvítězil Kambyses. Vítěz poslal loď do města Memfidy a vyzval je, aby se vzdalo. Memfidští však vyhrnuli se na loď, zapálili ji a posádku pobili. Brzy potom přitáhl Kambyses a zmocnil se Memfidy útokem. Hned zřídil soud, aby vyměřil trest za pobití poselstva na lodi. Soud rozhodl, aby za každého pobitého bylo odpraveno po desíti Egypťanech. Bylo vybráno 2000 jinochů z rodin nejvznešenějších, mezi nimi i syn králův, a vedeno na popravu s provazem na hrdle. Zajatý král, spatřiv syna v tomto průvodu, nezaplakal, aniž uronil slzy, když uzel dceru, ana v oděvu otrokyně vedle jiných urozených panen vodu nosí. Ale když shledl jednoho z bývalých přátel svých, an vojákuv za almužnu prosí, počal s hlasitým pláčem bít se v prsa. Když Kambyses tázal se po příčině toho, Psamtik odpověděl: „Neštěstí mé je příliš veliké, abych nad ním plakal, ale bída přítele, jenž v stáří žebrákem se stal, jest věru slz hodna.“

Z Memfidy vypravil se Kambyses na jih proti bohaté Ethiopii. Na zpátečním pochodě však mu došla spíže. Vojsko musilo porážeti soumary, aby se uživilo. Když ani těch nebylo, živilo se travou a kořínky; konečně vojíní, metajíce los mezi sebou, každého desátého muže zabíjeli a pojídali. Jen s malým zbytkem bylo Kambysovi vrátiti se do Memfidy. Tam právě s velikým plesáním slavili příchod nového Apisa. Kambyses domnívaje se, že lid se raduje z jeho neštěstí, vlastní rukou Apisa těžce poranil, kněze kázal mrskati a zapověděl konati obřady slavnostní. Tím popudil všechny Egypťany. Brzy však počal zuřiti i proti svému dvořanstvu, ba i proti členům své rodiny. Ta krutost odvrátila od něho i Peršany. Všeobecné nevole proti králi využítkoval jeden kněz (mag) v Susách. Jsa velice podoben bratru Kambysovu, Smerdisovi, jehož král na výpravě do Egypta dal zavraždití jen proto, že se mu v noci zdálo.

že bratr sedě na trůně dosahoval hlavou k nebesům, vydával se za něho a prohlásil se králem (Lžismerdis). Proti němu z Egypta spěchal Kambyses, ale na cestě poranil se mečem a zemřel. Lžismerdis nepanoval dlouho. Manželka jeho prozradila otci svému, že podvodník nemá uší, které mu pro zločin jakýs byly uříznuty. Sedmero knížat perských, v čele jejich mladý Dareios, spiklo se proti podvodníku a zbavilo ho života.

§ 16. Dareios.

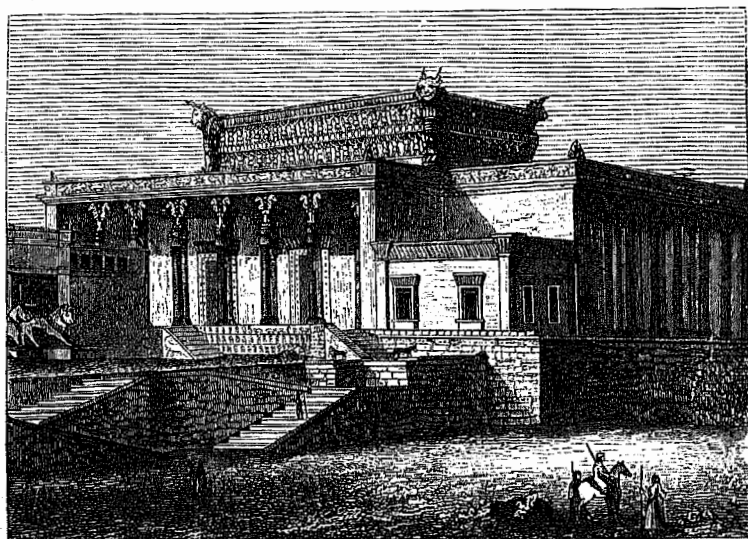
Vůdcové spiknutí se radili, kdo z nich měl by býti králem. I smluvili se, že rozhodnutí ponechají bohům. Usnesli se totiž, že za svítání vyjedou koňmo za město a toho uznají králem, čí kůň při východu slunce první zařehce. První zařechtal kůň Dareiův. Tu ostatní seskočili s koní, poklekli před Dareiem a prohlásili ho králem. Nový král ochotně uznán byl v Persii; ale ostatní národové, Peršanům poddaní, pokusili se svrhnouti jho perské. Dareios pokusy ty zmařil, jen Babyloňané delší dobu odpírali. Devatenácte měsíců zmařil Dareios před Babylonem, až obětavost Zopyrova dopomohla mu k vítězství. Zopyros uřezal si nos, uši a zohavil se na celém těle. Pak přešed k Babyloňanům dokládal se, že Dareios mu tak učinil, ale že se mu za to hodlá pomstiti. V Babyloně získal si záhy důvěry. Když Peršané v potyčce umluvené před Zopyrem dali se na útěk, odevzdáno mu velitelství nad celým vojskem babylonským. Otevřev pak brány, pustil Peršany do města. Za to byl odměněn vládou nad Babylonem a Dareios tak si ho vážil, že říkaval: „Lépe, by Zopyros zůstal neporušen, než abych dobyl dvacet měst takových, jako jest Babylon“.

Potom vypravil se proti Skythům, kteří kočovali v rozlehlých rovinách na sever od Černého moře (pontus euxinus). Do Evropy převedl vojsko přes thrácký Bosporus po mostě, jež vystavěli Řekové maloasijská z 600 lodí. Odtamtud táhl na sever k Dunaji, kam již Černým mořem obepluli Řekové a most opět vystavěli. Přešed nařídil Řekům, aby mostu bedlivě ostříhali. Zároveň dal jim řemen se 60 uzly a přikázal, aby každý den jeden uzel rozvázali; kdyby se nevrátil do 60 dní, směli domů odplouti. Zatím Skythové, vyhýbajíce se rozhodné bitvě, ustupovali do rozlehlých rovin za Don a za sebou vše pustošili, by Dareia zahubili hladem. Dareios je vyzval, aby buď bitvu s ním svedli, nebo se mu poddali. Skythové místo odpovědi poslali mu ptáka, myš, žábu a pět šípů, což perský jeden důstojník vyložil takto: „Neuletíte-li jako ptáci, neskryjete-li se v zemi jako myši, nepobroužíte-li se do bařin jako žáby, od šípů skythských zahynete.“ Dareios, nemoha Skythů dostihnouti, dal se pro nedostatek potravin na zpáteční pochod. Na Dunaji nalezl most v dobrém pořádku, ačkoliv Skythové, nadešedše vojsku perskému, radili

Řekům, aby most rozebrali a tím Peršany na záhubu vydali a sebe osvobodili. Ale Řekové zůstali Dareiovi věrni a Peršané vrátili se šťastně přes Hellespont do vlasti.

Brzy potom vytáhl Dareios proti Indii a rozšířil říši perskou na východ až po Indus. Na západě zbouřili se Řekové maloasijské, byli však přemoženi (r. 494.). To vedlo Dareia do boje s Řeky evropskými, ale konce jeho se již nedočkal.

Ohromné říši perské Dareios dal dobré zřízení a na dvoře královském zavedl přísné řády dvorské. Celá říše byla rozdělena na 20 satrapií

Obr. 7. Král. palác v Persepoli.

(provincií), z nichž každou spravoval satrapa (místodržitel). Ten byl v satrapii své skoro samostatným vládařem a králi odváděl jen daň a vojsko, s nímž na zavalání vždy musil být pohotov. Satrapie platily daň penězi i plodinami, tak na př. Arabie posílala ročně 1000 kilo kadidla, Armenie 20.000 hřřbat, Medie 10.000 ovcí a 4000 koní atd. Persie neplatila daní žádných. Na podporu velkých výprav válečných byly po celé říši zřizovány nákladné silnice, jež dobře sloužily také obchodu. Vojska vydržováno v pokoji až na 100.000 mužů, ve válce na miliony. Vybraným sborem byli tak zvaní nesmrtelní, totiž tělesná stráž králova, záležející z 2000 jezdců a 10.000 pěších, kteří pořád byli drženi v úplnosti.

Při dvoře zaveden přísný řád, aby velebnost králova byla vyvýšena v očích lidu, neboť král chtěl, aby byl pokládán za náměstka božího na zemi.

Jen zřídka ukazoval se lidu, a to vždy jen v největší slávě a nádheře. Před krále přijíti bez opovědi nesměl nikdo pod trestem smrti. Kdo připuštěn před krále, musil před ním padnouti až na tvář. Dvůr královský byl až 15.000 osob, s nimiž králové přebývali střídavě v Ekbatanech, Susách, Babyloně, Persepoli a v jiných městech, jež ozdobili paláci úžasné nádhery a velikosti (obr. 7.). Chrámů nestavěli dle učení Zoroastrova.

Náboženství Peršanů. Zoroaster byl slavný mudrc (13 st. př. Kr.), jenž učil, že nad světem vládnou dvě božské bytosti: **Ormuzd**, bůh světla, a **Ahriman**, bůh tmy. Ormuzd stál v čele duchů dobrých a lidem udílel vše dobré: světlo, teplo, úrodu, zdraví, pravdymluvnost. Ahriman v čele duchů zlých spůsobil temno, zimu, sucho, nemoc, lež, nepravost. Obě bytosti neustále spolu zápasí, ale Ormuzd jednou zvítězí. Člověk má pomáhati Ormuzdovi. To činí, udržuje-li posvátný oheň a jedná-li dobře. Kdo vystaví dům, pečuje o rodinu, vzdělává půdu a pase dobytek, činí pro Ormuzda více, než kdyby obětoval sto obětí. Kdo však lže a nejedná dobře, slouží duchu zlému a bude potrestán na onom světě.

Dokud Peršané řídili se učením Zoroastrovým, byla říše jejich mocná a slavná. Časem však zbožnost ustoupila rozkošnictví. To usadilo se nejprve v palácích královských, kde králové s družinou prohrýřili největší díl ohromných příjmů státních. Hýřivost a rozkošnictví z paláců královských šířilo se také mezi lid a časem zhubilo Peršany tak, že říše jejich stala se kořistí Řeků.

II. Oddělení.

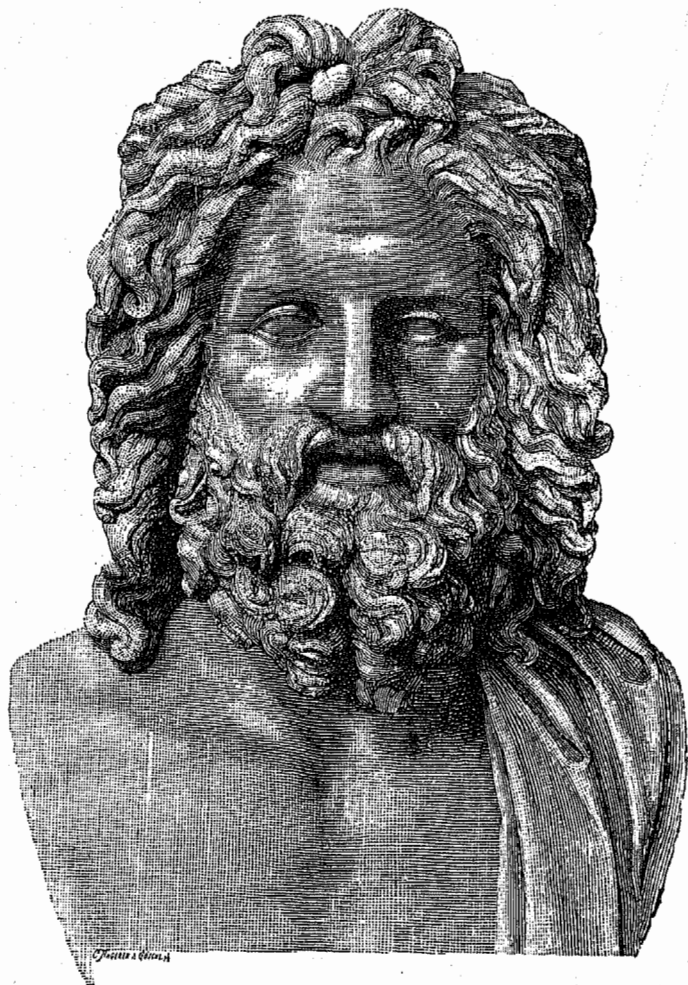
Dějiny řecké.

Vlast Řeků. Kde se rozkládalo staré Řecko i Makedonie? Vodorovná členitost jeho: hranice, moře a zálivy, částky pevniny, poloostrovy, mysy, ostrovy? Kolmá členitost jeho: horopis: vysočiny a nížiny; vodopis: řeky a jezera? Podnebí? Kterak se dělilo staré Řecko (Makedonie) a která důležitější města tam byla?

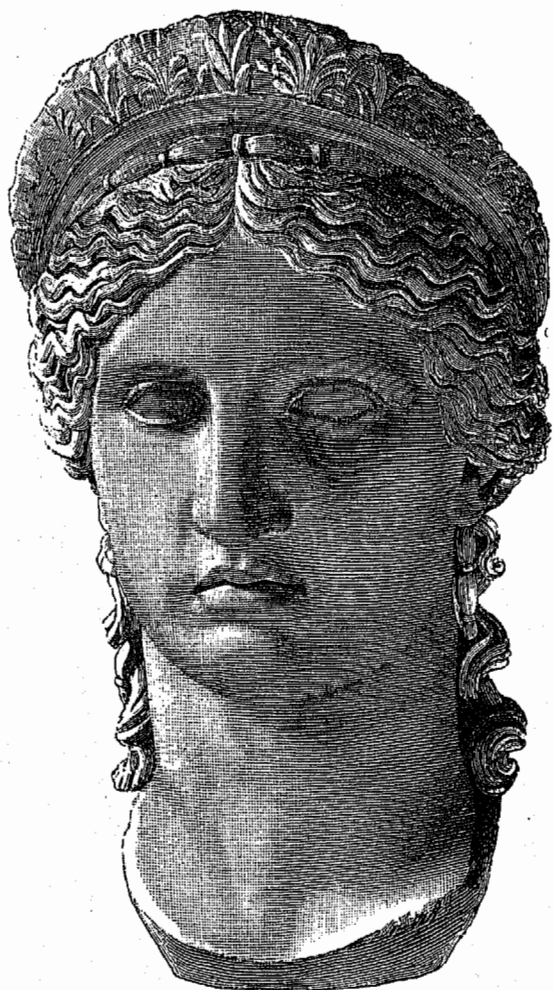
Doba první: Hrdinský věk dějin řeckých.

§ 17. Nejstarší obyvatelstvo.

Původní obyvatelé Řecka byli Pelasgové, mírumilovní to rolníci. Sídla jejich „larissy“ měla mohutné zdi z kamenů hrubě přitesaných a na sebe bez malty položených; říkalo se jim zdi kyklopské, jako by je stavěli obři Kykloповé. Později přistěhovali se do Řecka jiní kmenové

Obr. 8. Zeus.

Obr. 9. Hera.

Pelasgům příbuzní. Časem splynuli s nimi v jeden národ, jenž se nazýval **Hellenové**. Vlast jejich slula Hellas. Nejmocnější kmenové hellenští byli: Dorové, Jonové a Achajové, kteří lšíli se od sebe značně nářečím, mnohými zvyky, obyčejí a byli od sebe oddělení také místně. Když

Obr. 10. Pallas Athene.

Hellas stala se provincií římskou, byla nazvána Graecia a obyvatelé její Graeci, z čehož naše Řecko a Řekové.

§ 18. Náboženství Řekův.

Bohové a sídlo jejich. Řekové ctíli mnoho bohů. Nejdůležitější byli: Zeus a jeho sourozenci: Poseidon, Hades, Hera, Hestia a Demeter;

Obr. 11. Apollon.

Obr. 12. Artemis.

Obr. 13. Hermes.

pak děti Diovy: Apollon, Hefaistos, Ares, Hermes, Athene, Artemis a Afrodite.

Bohové tito sídlili na hoře Olympu (mezi Thessalií a Makedonií) a proto nazývali se olympickými. Byli dle víry Řeků bytostí lidem podobné, ale vznešenějších darů ducha i těla, mocní a nesmrtelní. Žili v blaženosti nehynoucí požívající ambrosie (Ganymedes), pijíce nektar (Hebe) a hudbou zpěvem i tancem se obveselující.

Obr. 14. Ares.

O vládu nad světem podělil se **Zeus** se svými bratry **Poseidonem** a **Hadem**. Zeus byl pánem nebes i země a prostory vzdušné, Poseidon pánem moře a Hades pánem podsvětí. Každý z nich měl četnou družinu bohův a bohyň sobě podřízených a Zeus ovládal všechny. Proto dělili se bohové řečtí v olympské, mořské a podzemské.

a) Bohové olympští:

1. **Zeus** (Římanům: Juppiter), otec bohův a lidí, řídil osudy božské i lidské, vládl hromem i bleskem, odměňoval dobré a trestal zlé. Ve

skvostném paláci jeho stály dvě nádoby, jedna naplněná dobrými, druhá zlými dary, jež rozdával dle vlastního uznání (obr. 8.).

2. Manželkou jeho byla Hera (Juno), královna nebes, jež k službám svým měla Iridu (duhu) [obr. 9.].

3. Pallas Athene (Minerva), bohyně moudrosti a rozvahy, vyskočila v plné zbroji z čela Diova, proto ve válce byla bohyní opatrného a spořádaného boje (obr. 10.).

Obr. 15. Hefaistos.

4. Apollon (Apollo), nejmilejší syn Diův, zjevoval lidem věštbami vůli otcovu i budoucnost, byl bohem hudby, básnictví a náčelníkem Mus, jež umění chránily; sám byl ochráncem všeho dobrého a krásného v přírodě a životě lidském (obr. 11.).

5. Artemis (Diana), sestra Apollonova, bohyně lovu (obr. 12.).

6. Hermes (Mercurius), syn Diův, posel bohův a ochránce kupcův (obr. 13.).

7. Ares (Mars), syn Diův, bůh zuřivého a krvavého boje (obr. 14.).

8. Hefaistos (Vulcanus), syn Diův, bůh ohně a řemesel ohně potřebujících (obr. 15.).

9. Afrodite (Venus), dcera Diova, bohyně krásy a lásky s družinou Charitek, jež udělovaly půvab (obr. 16.).

10. Hestia (Vesta), sestra Diova, ochránitelka domácnosti (obr. 17.).

11. Demeter (Ceres), sestra Diova, bohyně úrody zemské a orby (obr. 18.).

Obr. 16. Afrodite.

b) Bohové mořští:

Poseidon (Neptun) vládl moři a všem vodám. Manželkou byla mu Amfitrite. Měli hojnou družinu, zvláště nymfy Nereidy, Sireny, Pleiady atd. (obr. 19.).

c) Bohové podzemští:

Hades (Pluto) panoval v podsvětí, kam dostávali se zemřelí, a byl bohem pokladův a bohatství (obr. 20.). Manželkou mu byla Persefone, dcera Demetřina. Družinou jejich byly Erinnye čili Eumenidy, jež pronásledovaly hříšníky, a Moiry čili Parky, z nichž jedna niť života každému člověku počínala, druhá předla a třetí přestřihovala.

Lidé. Lidé dle víry Řeků byli bytosti bohům podobné, ale méně dokonalé, smrtelné a na bozích úplně závislé. Dokud závislosti té byli sobě vědomi, byli bohabojní a zbožní, zač bohové jim zase byli milostivi,

Obr. 17. Hestia.

a vedlo se jim velmi dobře. Dobré bydlo však svedlo lidi, že začali bohy hrubě urážeti. Když různé tresty lidstva nenapravily, bylo náhle zahubeno potopou. Ze všeobecné potopy zachráněni byli zbožní manželé

Deukalion a Pyrrha na hoře Parnassu. Těm brzy zastesklo se po lidech, proto prosili Themidu, bohyni spravedlnosti, která by země rychle se zalidnila. Bohyně odpověděla: „Házejte za sebe kosti své matky.“ Deukalion brzy se dovtípil, že matkou je země a kostmi kameny; proto házeli za sebe kameny. Z kamenů Deukalionových stali se mužové, z Pyrrhažiných ženy, a brzy bylo tu nové lidstvo. Tomuto vládl Hellen, syn Deukalionův z Pyrrhy, po němž nové obyvatelstvo nazváno Hellenové

Obr. 18. Demeter.

Věšthy. Nové lidstvo bylo zbožnější staršího, neuráželo bohů, nýbrž uznávalo závislost svou od nich a hledělo plniti vůli jejich. Proto bohové zjevovali mu vůli svou v četných věštírnách a četnými věštcí. Nejvyšší bůh Zeus měl nejstarší věštnici v Dodoně (v Epiru), nejslavnější však byla Apollonova v Delfech, kam přicházeli prosebníci z daleka široka, i z Asie (str. 19.), bohaté přinášeje dary. Chrám delfský byl vystavěn při úpatí Parnassu nad roklí, z níž vystupovaly omamující páry. Nad jícnem

propasti stála třínožka, na které sedávala kněžka Pythia. Páry působovaly jí křeče, ve kterých vyrážela ze sebe nesouvislé skřeky, jež přítomní kněží bedlivě zaznamenávali a z nich prosebníkům odpovědi skládali. Odpovědi byly vždy buď nejasné nebo dvojsmyslné, aby Apollo nikdy nemohl býti viněn z nepravdy, na př. si ibis redibis non morieris in bello,

Obr. 19. Poseidon.

nebo: kdo první políbí matku, bude panovati a j. Četní věštcí pak vykládali vůli bohův z rozličných znamení, jako: ze zatmění slunce a měsíce, z objevení se komet, z hromu a blesku, z vnitřností obětovaných zvířat atd.

Bohoslužba. Aby Řekové přízeň bohů si naklonili a zachovali, ctili je modlitbami, zpěvy, obětmi a slavnostmi. Bohy znázorňovali si sochami

a ku počtě jim stavěli chrámy (obraz 21), k jichž udržování a obraně čiuili spolky tak zvané amfiktyonie. Do chrámu vstoupiti směl jen kněz a jeho sluhové; lid k bohoslužbě shromážděný konal pobožnost svou před chrámem, jen za nepohody uchyloual se do vedlejších místností

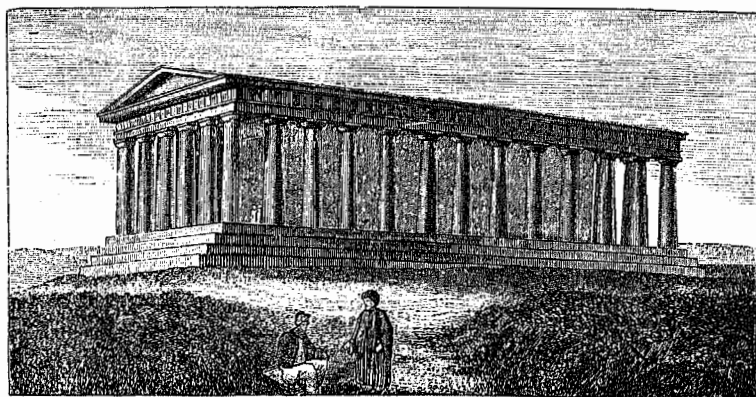
Obr. 20. Hades s Kerberem.

chrámových. Oběti nezápalné kněz obětoval na oltáři ve chrámě, oběti zápalné a krvavé na oltáři před chrámem.

Hry olympijské. Ke cti některých bohů byly slaveny hlučné slavnosti, k nimž lid přicházel z daleka široka. O slavnostech takových byly z pravidla provozovány národní hry a zápasy. Takové hry byly: pythické ke cti Apollonově, isthmické na počest Poseidonovu, nemejské (jz. od

Korintha) na oslavu Diovu od Heraklea zavedené. Nejslavnější a nejoblíbenější byly hry **olympijské**, jež pořádány byly na počest Diovu prvních pět dní každého pátého roku na rovině olympijské v Elidě.

Když blížila se doba slavnosti, obcházeli hlasatelé elidští obce řecké, oznamující den, kdy slavnost počne. Přípuštění bývali ke hrám toliko Řekové svobodní a bezúhonní. Kdo chtěl súčastniti se zápasů, tomu bylo opověděti se u souců rozhodčích a pak cvičiti se po celý měsíc před zraky jejich, aby prokázal schopnost svou k zápasu. Kdo nevynikal, nebyl připuštěn. Když nadešla doba slavnosti, hrnul se národ řecký se všech stran k Olympii, kde brzy povstalo celé město stanů, v němž rozproudiv se čilý život. Vedle zápasníkův a diváků dostavilo se veliké množství

Obr. 21. Chrám řecký.

prodavačův a obchodníků se zbožím rozličným, takže slavnost podobala se také velikému trhu.

Hry počaly během o závod. Pak přišel zápas do křížku a na pěsti, při němž sokové často těžké rány, mnohdy i smrt sobě způsobovali. Dále následovalo vrhání kopí, metání disku čili kulatého těžkého kotouče kovového neb kamenného atd. Hry končeny byly zápasy koňmo, jichž súčastnili se toliko nejzámožnější občané, poněvaž pěkné koně a nádherná zbroj bývaly s velikým nákladem. Při zápasech těchto jezdilo se o závod koňmo i vozmo se čtyřspřežím, čemuž později přidružila se jízda s dvojspřežím.

Na jiném místě a v jiný čas byly opět zápasy, v nichž osvědčiti bylo sílu duševní. Spisovatelé, řečníci, básníci, hudebníci, sochaři, malíři a j. zápasili o palmu vítězství.

Když bylo po hrách, hlasatel provolal jméno a rodiště vítězovo. Ten v zástupu přátel a obdivovatelů svých veden byl před rozhodčí soudce, kteří ozdobili skráně jeho toužebně očekávaným věncem olivovým. Po té brali se ověnění v průvodu přátel svých k oltářům, aby obětovali; pak zasedli k hodům, které na počest vítězům Elidští vystrojovali.

Vítězství olympijské pokládáno mezi Řeky za největší štěstí pozemské. Otcové mnohdy umírali radostí, když uslyšeli, že synům jejich dostalo se v Olympii vítězství. Veliká pocta očekávala vítěze v jeho rodišti. Rodáci vyšli mu vstříc, oděli ho nachem a vezli do města na voze taženém čtyřmi bělouši. Průvod ubíral se hlavní ulicí ku chrámu předního boha, a tam oslavenec položil věnec na oltář. Potom vítězi prokazována v obci největší úcta po celý jeho život. Dle her olympijských Řekové počítali léta. Doba od jedné her do druhých slula olympiada. První rok první olympiady je rok 776. př. Kr.

Osudy zemřelých v podsvětí. Řekové věřili také v život posmrtný čili v nesmrtelnost duše. Duši každého zemřelého bylo odebrati se do podsvětí (při ústí Acheronu). Tam vedla prostranná brána otevřená každému, kdokoliv přišel; návratu však bránil trojhlavý pes Kerberos. U brány čekal nevrlý převozník Charon, jenž převážel nebožtíky přes Styx, řeku mrtvých, jež dělila podsvětí od světa. Charonovi každý zaplatil po obolu převozného; proto Řekové dávali zemřelému do úst obolos. Za řekou podsvětí dělilo se na dvě části: Tartaros a Elysium. Do Elysia dostávaly se duše spravedlivých. Tam byla věčná radost. Vyvolení žili tam pokojně v rozkošném podnebí, bez mrazů, vedra a deště, požívající nejchutnějšího ovoce a vyražejíce se hrou, zpěvem, zápasy a dostihy koňskými. Duše velikých hříšníků přicházely do Tartaru, kde mučeny byly vybranými tresty a pronásledovány Erinyjemi čili Eumenidami, strašnými to ženami, jež na hlavě místo vlasů měly hady. Tak Tantalos byl trápen neuhasitelnou žízní a hladem, ač stál ve vodě po kolena a nad hlavou mu viselo ovoce nejvybranější. Sehnul-li se, aby se napil, voda opadla, a vztáhl-li ruku po ovoci uniklo do výše. Duše lidí vlažných, kteří ani ctnostmi ani hříchy ne vynikali, bloudily jako stín bez citu mezi Tartarem a Elysiem.

Bohatýrské pověsti Řeků.

§ 19. Herakles.

Nejstarší dějiny řecké byly Řekům málo znány, vypravovaly se o nich jen různé báje a pověsti. Dle těch bohové a lidé tehdy důvěrně spolu obcovali a vynikající lidé téměř rovnali se bohům. Byli to tak zvaní heroové čili bohatýři, rekové.

Nejslavnější byl **Herakles**. Narodil se v Thebách, kam rodiče jeho (Amfitryon a Alkmene) uprchli z Argu. Poněvadž vynikal nad obyčejné lidi, Řekové věřili, že Zeus byl jeho otcem. Proto prý Hera nenáviděla Heraklea a po celý život ho pronásledovala. Již v kolébce poslala naň dva veliké hady, ale Herakles oba zardousil. Když mu bylo asi 16 roků, poslal jej otec ke stádům svým na Kithairon. Tam zabil lva, jenž hubil stáda. Od té doby stále odíval se koží jeho, mívaje tlamu lví místo přílby a v ruku nosívaje luk a ohromný kj. Jednou jda přemýšlel, jaké povolání si zvoliti? Tu zjevily se mu na rozcestí dvě krásné ženy: Rozkoš a Ctnost. Ona slibovala mu, že po celý život povede ho jen cestou pohodlí, rozkoše a bujných radostí. Tato, že povede ho cestou neklidnou, plnou strasti a námahy; zato však že přivede ho k slávě a nesmrtelnosti. Bez rozpaků dal se za Ctností.

Na dráze ctnosti stal se služebníkem mykenského krále Eurysthea, jemuž dle výroku věštírny delfské měl vykonati 12 prací, aby dospěl k nesmrtelnosti.

1. Předně poručil mu Eurystheus, aby přinesl lva, jenž celé okolí nemejské strašně hubil. Herakles vyhledal lva a střelil po něm. Šíp se však odrazil, poněvadž lev byl neporazitelný. Pronásledoval ho tedy Herakles až do doupěte, odkud lev vrhl se na něho, ale Herakles roztrhl mu tlamu.

2. Potom zabil lernejskou (Lerna na jihu od Arga) saň. Měla 9 hlav, z nichž prostřední byla nesmrtelná. Když Herakles usekl jednu, narostly dvě nové; proto žhavým břevnem vypálil rány a na hlavu nesmrtelnou svalil skálu. Ve žluči sanině namočil své šípy, takže rány po nich byly nezhojitelné.

3. Chytil kerynejskou laň (Kerynea, hora mezi Arkadií a Achají), která měla zlaté parohy a kovové nohy, honiv se za ní po veškerém světě celý rok.

4. Chytil erymanthského kance (v sev.-záp. Arkadii), jenž požíral lidi, a přinesl jej živého do Myken.

5. Postřílel stymfalské ptáky (v sev.-vých. Arkadii), kteří měli zobany, křídla a drápy kovové a peřím svým mohli střílet jako šípem po lidech i zvířatech. Herakles vyplašil je kovovými klapáčkami, jež mu Athena darovala, a postřílel je.

6. Augiovi, králi elidskému, za jeden den vyčistil chlév, v němž od 30 let stávalo 3000 volů, tím, že zavedl tam řeky Alfeus a Peneus, které všechen hnůj vyplácky.

7. Na Kretě hrozné záhuby činil zuřivý býk Poseidonův. Toho přivedl do Myken Eurystheovi, jenž ho opět pustil, ale později Theseus ho skolil u Marathonu.

8. V Thrakii panoval král Diomedes, jenž měl divoké klisny, které živil masem cizinců do jeho země příšlých. Z rozkazu Eurystheova Herakles ty klisny spoutal a přivedl do Myken králi, jenž je opět pustil.

9. V Asii přemohl Amazonky, bojovné ženy, a pás královny jejich, dar to boha Areta, přinesl dceři Eurystheově.

10. Daleko na západě pásla se ohromná stáda obra Geryona. Ta měl přihnati Eurystheovi. Dlouho Herakles hledal stáda, schodil Evropu i Afriku, na jejichž konci postavil chromné skály (sloupy Herkulovy = úžina gibraltarská), až je našel v Hispanii. Tam přemohl a zabil obra i hlídače jeho a odehnal stáda do Řecka.

11. Přinesl zlatá jablka Hesperidek, dcer to bohyně Noci. Daleko v cizině žil obr Atlas, v jehož zahradách rostla jablona se zlatými jablky, která hlídal brozný drak. Tři jablka měl přinésti Herakles. Dlouho hledal ty zahrady, až přišel na konec Afriky k moři. Tam stál Atlas drže na ramenou klenbu nebeskou. Ten slíbil Herakleovi tři zlatá jablka, podrží-li zaň klenbu nebeskou. Herakles ochotně vzal na ramena nebesa a statečně je držel, až obr jablka přinesl. Ten však nechtěl více nebes převzít. Prosil ho tedy Herakles, aby ohromné břemeno jenom na chvíli převzal, co by si on na rameno něco podložil. Atlas tak učinil, ale Herakles vzal jablka a spěchal do Řecka.

12. Tam poručil mu Eurystheus, aby z podsvětí přinesl Kerbera. Herakles dal se do té skoro nemožné práce; s dovolením Hadovým beze zbraně spoutal netvora a přinesl do Myken, kde Eurystheus tak se polekal, že slíbil Heraklea ze služby propustiti, odnese-li Kerbera opět do podsvětí.

Dostav se na svobodu ještě dlouho prospíval vlasti, osvobozuje ji od různých pohrom a nepřátel. Jednou připravil Diovi velikou oběť. K oběti té oblékl skvostný plášť, jež darovala mu manželka jeho Deineira nevědouc, že je napuštěn jedem. Jeď vnikl Herakleovi do těla a spůsobil mu strašné bolesti. I dal si narovnatí hranici na Oitě, posadil se na ni a úpěnlivými prosbami pohnul Filokteta, aby ji zapálil, zač mu daroval své smrtonosné šípy. Když plamen vzplápolal, strhla se hrozná bouře, za které Herakles od Dia byl vzat na Olymp mezi bohy.

§ 20. Theseus.

Po Herakleovi Řecku nejvíce prospěl Theseus. Byl synem krále athenského Aigeia a manželky jeho Aithry, královské dcery z Troizeny. Narodil se v Troizeně. Otec jeho záhy musil vrátiti se do Athen. Proto prosil manželku, by syna zdárně vychovávala a, až dospěje, do Athen poslala. Zároveň vložil pod ohromný balvan meč a opánky, jimiž syn

v Athenách měl se prokázati. Když bylo Theseovi 16 let, byl již tak silný, že lehce odvalil ohromný balvan, vzal meč s opánkami a vydal se do Athen. Matka ho prosila, by plul po moři, poněvadž cesta po suchu byla plná nebezpečností. Theseus však schvalně volil cestu po suchu by mohl prospěti vlastní odstraňováním všelikých překážek.

Nedaleko Troizeny byl přepaden obrem, avšak přemohl ho, zabil a kyjem jeho se ozbrojil. Na Isthmu v lese Poseidonově setkal se s obrem který pocestné vraždil tím způsobem, že přivazoval je za ruce k vrškům dvou sehnutých jedlí a do výše metal. Theseus obra tímž způsobem zahubil a z vděčnosti Poseidonovi zařídil isthmické hry. O něco dále na příkré skále setkal se s obrem (Skironem), který nutil pocestné, aby mu nohy myli. Když shýbli se k práci, svrhl je se skály do moře. Theseus shodil zlosyna se skály dolů. Na říčce Kephissu setkal se s Damastem napínačem (Prokrustes). Lotr ten v hlubokých lesích chytal pocestné a vodil do svého domku. Tam je pohostil a pak odváděl do ložnice, kde měl dvě postele: krátkou a dlouhou. Byl-li host velký, položil jej do malé postele a zutínal mu vyčnívající údy; byl-li malý, položil ho do postele velké a napínal násilně údy jeho, až dosáhly délky postele. Také Thesea pohostil, ale sotva vstoupili do ložnice, strhl se mezi nimi zápas, v němž obr podlehl. Theseus uvrhl jej do malé postele, zutínal ruce, nohy a konečně mečem ho zabil.

V Athenách nedal se otcí hned poznati; ale poznala jej čarodějka Medea, jež v domě otcově hospodařila. Ta při hostině namíchala Theseovi do vína jedu. On však se nenapil, nýbrž vytasil meč, převrhl víno a dal se otcí poznati. Co otec syna objímal, Medea navždy uprchla. Theseus zůstal při otcí a toužil jen po tom, aby mohl Athenám prospěti.

Brzy naskytla se příležitost. Athenští měli odvésti na Krétu králi Minoovi ukrutný poplatek 7 mládencův a 7 panen, jež Minos do labyrintu Minotaurovi předhazoval. Theseus se nabídl, že vlast od poplatku osvobodí. Přišel na Krétu, vrazil do labyrintu, ohromného to bludiště pokojů, jež vystavěl umělec Daidalos, a Minotaura, hroznou nestvůru podoby od pola lidské od pola býčí, zabil. Východ z bludiště našel pomocí klubka nití, jež mu za tím účelem darovala Ariadna, dcera Minoova, jejíž lásku si byl získal. Tak Athenští byli navždy od poplatku osvobozeni. Theseus radostně vracel se domů, ale zapomněl vztýčiti na lodi bílé plachty místo černých, jak učiniti slíbil otcí, jest-li výprava jeho šťastně dopadne. Otec na břehu mořském toužebně očekával návratu synova, ale když spatřil na lodích plachty černé, vrhl se v zoufalství do moře, jež podnes po něm sluje Egejské. Theseus, oplakav otce, šťastně panoval v Athenách mnoho let.

§ 21. Kadmos a Oidipus.

Kadmos pocházel z Foinikie. Otec jeho byl králem v Sidonu. Tomu Zeus jednou unesl dceru Evropu. Otec poslal syna hledat zmizelou dceru. Kadmos dostal se až do Delf. Tam věštitelka mu oznámila, že sestry nenajde, ať raději jde za krávou, kterou potká, a, kde kráva ulehne, tam ať založí město. Kadmos tak učinil a založil hrad Kadmeu, při němž později vzniklo město Theby. Onu krávu chtěl obětovati bohům a poslal několik mužů pro vodu k blízkému prameni. Pramen hlídal hrozný drak, který muže zahubil. Šel tedy Kadmos sám a draka zabil. Tím však těžce urazil boha Areta, jemuž onen drak byl zasvěcen. Ares tedy hněval se na Kadma i potomky jeho a způsobil jim mnoho strastí. Nejnešťastnější z nich byl Oidipus.

Oidipus byl syn potomka Kadmova krále thebského Laia a manželky jeho Jokasty. Laiovi dostalo se věštby, že vlastní syn sprovedí ho se světa. Aby se to nestalo, Laios dal synovi nohy svázati, propíchatí a jej na hory pohoditi. Tam našel dítě jeden pastýř a odevzdal je králi korinthskému, jenž vlastních dětí neměl. Král nazval dítě po opuchlých nohou Oidipus a vychovával je jako vlastní. Když Oidipus dospěl, dostal se do hádky s jedním mladíkem korinthským, který mu vyčetl, že není synem královým, nýbrž nalezcem. To hnětlo Oidipa. I odešel do Delf tázat se na svůj původ. Věštkyně varovala ho, by domů nechodil, že zabije otce a stane se manželem své matky. Proto Oidipus nevrátil se do Korinthu, nýbrž zaměřil do Theb.

Cestou v jednom úvoze potkal povoz, v němž seděl nějaký stařec. Vozka vyzval Oidipa, by se vyhnul. Ten však dal se do hádky a půtky, v níž starce zabil. Byl to Laios. Oidipus kráčel dále až ku bráně thebské. Před branou byla propast, u které seděla hrozná nestvůra Sfinx, okřídlený to lev s obličejem panny. Ta každého pocestného se tázala: „Co chodí ráno o čtyřech, v poledne o dvou a večer o třech?“ Kdo neuhodl, toho svrhla do propasti. Tak zahynulo již mnoho lidí a Theby byly velice skličeny. Oidipus hádanku uhodl (člověk). Tu Sfinx vrhla se do propasti a Theby byly osvobozeny. Oidipus byl vítán s jásotem jako osvoboditel a ovdovělá královna, jeho matka, vzala si ho za manžela.

Po několika letech však král Oidipus se dozvěděl, že Laios byl mu otcem a Jokaste matkou. V zoufalství vyrval si oči a jako žebrák bloudil mimo vlast, voděn jsa dcerou Antigonou, až zemřel v háji Eumenid v Kolonu (blíže Athen).

V Thebách vládli synové jeho (Eteokles a Polyneikes). Brzy však starší bratr mladšího vypudil. Vypuzený došel pomoci v Argu. V čele

nepřátel táhl proti vlasti. V krutém boji bratři se usmrtili a vlády se chopil jejich strýc. Ten pod trestem smrti zakázal pochovati mrtvolu Polyneikovu. Však Antígona pochovala milovaného bratra před městem. Za to byla za živa zadržena. Její snoubenec, syn to strýcův, z žalu nad smrtí její probodl se mečem před očima otcovýmá. Manželka strýcova vzala si život. Tím neštěstím byl král zničen. Tak zahynulo potomstvo Kadmovo.

§ 22. Jason.

V boiotském městě Orchomenu vládl král Athamas. Měl manželku Nefelu a s ní dvě dívky, Frixu a Hellu. Když však Nefele zemřela, pronásledovala druhá manželka obě dívky tak, že Nefele poslala dětem s nebe berana se zlatým rounem a s křídly, a ten je nesl daleko do země Kolchidské. Na cestě však spadla Helle do moře, které po ní nazýváno Helles pontos. Frixos však dorazil šťastně do Kolchidy (na vých. pobřeží Černého moře) a byl tam od krále Aieta vlídně přijat; berana obětoval bohům v dík za své zachránění a zlaté rouno daroval Aietovi, který je pověsil v háji Aretově a dal stříci dvěma draky.

Toho času v thesalském městě Jolku král Aison byl svržen od svého bratrovce Pelia s trůnu. Ale když dorostl jeho syn Jason, předstoupil před Pelia a žádal zpět trůnu otcovského. Pelias předstíral, že by tak rád učinil, ale že má uloženo od věštírny, aby dobyl zlatého rouna; jestliže to za něho Jason vykoná, že mu ochotně trůnu postoupí.

Jason nerozmýšleje se vzal na se tento úkol a chystal se na výpravu do Kolchidy. K němu připojili se přední bohatýři řečtí: Herakles, Theseus, pěvec Orfeus a j. Vypluli z přístavu Jolkského na loď Argo a odtud nazývali se Argonauti. Bez úrazu dostali se až ke vchodu do Černého moře, který zavíraly Symplegady; byly to dvě mohutné skály, které neustále se rozstupovaly a srážely, takže žádná loď se neodvážila tudy projít. Argonauti zastavili se na thrackém břehu a zastihli tam krále Fineu, kterého bohové pro jakýsi zločin potrestali slepotou a stálým hladem; neboť kdykoli si dal jídlo předložit, přiletěly Harpyje, ošklivé to panny s křídly, jídlo mu pobraly a znešvarily. Argonauti Fineovi Harpyje zahnali a král z vděčnosti jim poradil, aby pustili napřed Symplegadami holubici, proletí-li bez úrazu, aby jí následovali. Argonauti poslechli a holubice prolétla šťastně, jenom kousek ocasu jí byl uražen a tak se vedlo též loď Argo; ztratila, šťastně propluvši Symplegadami, zadní část. Skály od té doby stanuly nepohnuté.

Tak se dostali plavci do Kolchidy. Jason předstoupil před Aieta a žádal od něho zlatého rouna. Aietes by byl nerad tak učinil a proto uložil

Jasonovi těžkou práci: měl chytiti dva býky oheň sopcící, zapřahnouti a kus země jimi zorati, pak do země dračích zubů nasiti. Jason vykonal tuto práci pomocí kouzelnice Medeie, dcery Aietovy. Ta dala mu masť, kterou se natřev stal se nezranitelným od ohně býkův, a prut, kterým býky zkontil, půdu jimi zorat a zubů nasázel. Z těch hned vyrostli obrnění mužové, kteří jali se na Jasona útočiti. Jason na radu Medejinu hodil mezi ně kámen, mužové dali se do hádky a pobili se.

Aietes však se dozvěděl, že Jason provedl práce ty pomocí kouzel Medejiných a proto mu zlatého rouna odepřel. Tu se Jason s Medeou smluvil, ta uspala draky, Jason uchvátil rouno a společně unikli na lodi Argo do Řecka.

§ 23. Válka trojská.

Nejvíce hrdin řeckých proslavilo se na výpravě proti Troji na sz. pobřeží Malé Asie.

Příčina války. Příčina k té výpravě byla tato: Paris, syn krále trojského Priama, na cestách svých po Řecku dostal se do Sparty, kde pohostěn byl od krále Menelaa. Za to však se špatně odvděčil, neboť odvedl do vlasti své Helenu, manželku Menelaovu. Toho pohanění Menelaos snést nemohl, proto jal se hned strojiti pomstu Priamovi a zval všechny hrdiny řecké, aby podnikli s ním výpravu proti Troji.

Účastníci výpravy. Uraženého první se ujal bratr jeho Agamemnon, král mykenský, nejmocnější to kníže v Řecku; pak Nestor, král v Pylu, nejstarší mezi knížaty, jenž vynikal bohatou zkušeností, moudrostí a věhlasem vojenským; Diomedes, král v Argu, rek chytrý a neohrožený; Idomeneus, panovník kretský, dva Aiantové a mnozí jiní. Nejchytřejší ze všech byl Odysseus, král ithacký. Ten získal také nejstatečnějšího všech Řeků Achillea, krále Myrmidonův a přítele jeho Patrokla. Matka Achilleova, bohyně Thetis, bojí se o syna, dlouho skrývala ho na ostrově Skyru v přestrojení mezi dcerami královskými. Hrdinové dlouho marně jej hledali, a přece bylo prorokováno, že bez Achillea Troja nepadne. Tu chytrý Odysseus přišel na Skyros přestrojen za kupce a nabízel dcerám královským rozličné skvosty, k nimž jakoby náhodou, přiložil také lesklou zbraň. Co dívky skvosty vybíraly, strhl se za dveřmi nastrojený bitevní hluk; dívky bázně přechaly, ale jedna chopila zbraň a hnala se na domnělého nepřitele. Tak poznán Achilleus, jenž ochotně slíbil súčastniti se výpravy.

Řekové v Aulidě. Nejvyšším velitelem zvolili si Řekové Agamemnona a sjížděli se k Aulidě boiotské, odkud měli vyplouti proti Troji. Brzy sjelo se na 100.000 vojska a na 1200 lodí; ale dlouho

nemohli se dočkatí příznivého větru. Kněz a věštec Kalchas prohlásil, že bohyně Artemis zdržuje příznivé větry, poněvadž se hněvá na Agamemnona, jež zastřelil laň jí zasvěcenou, že mu však odpustí, bude-li jí obětovati dceru svou Ifigenii. S těžkým srdcem chystal se Agamemnon k oběti; tu zmizela Ifigenie a byla do Tauridy (na Krym) odnesena Artemidou, jež místo ní laň na oltář položila. Na to zadul příznivý vítr a loďstvo vyplulo proti Troji.

Hektor a Achilleus. Před Trojí Řekové položili se táborem a třikráte útočili na hradby městské, ale vždy byli odrazeni od statečných obhájců. Velitelem Trojských byl **Hektor**, nejstarší syn krále Priama, jenž byl již velmi stár. Hektor byl bojovník statečný, myslí ušlechtilé a neunavný ochránce vlasti. Jeho bratr Paris byl také statečný, ale nestálý a lehkomyšlný. Po Hektoru nejznamenitější byl Aeneas, kníže dardanský. Trojanům na pomoc přitáhlo také mnoho knížat sousedních. Plných 9 let Troja marně byla obléhána, a zápasníci unavili se tak, že na obou stranách byla veliká ochablost.

Desátého roku vzplanul boj nejprudčeji. Z počátku vítězství kloulo se k Trojským, poněvadž se strany Řeků boje se vzdaloval **Achilleus**, kterého zarmoutil a urazil Agamemnon. Paris zpupně vyzýval Řeky k souboji o Helenu. Hned vyskočil k boji Menelaos, ale Paris prchl. Na domluvu Hektorovu dal se přece v boj, ale byl přemožen. Chvatně Menelaos vlekl soka za přílbu do tábora řeckého, ale bohyně Afrodite rozepjala přílbu a odnesla Parisa do Troje. Z toho vzplanul boj, v němž Diomedes zatlačil Trojské až ke hradbám. V čelo sklíčených postavili se Hektor a Paris, obnovili vražedný boj a odrazili Řeky. Hektor vyzval nejstatečnější Řeky k souboji. Z mnohých los určil silného Ajanta. Souboj byl tuhý, ale rozhodnut nebyl, oba hrdinové rozešli se v uctivém přátelství. Proto opakovaly se ještě mnohé boje.

Jednou Hektor zahnal Řeky až na loď, z nichž přední zapálil. V té tísni Patroklos uprosil Achillea, by mu dovolil do boje a půjčil svou zbroj. Domnělého Achillea lekli se Trojané a brzy bylo jim ustupovati. Teprv u brány vzmušil se Hektor, obnovil boj a Patrokla zabil. O mrtvolu strhl se zoufalý zápas. Hektor uchvátil zbroj, ale Řekové odnesli mrtvolu. Smrť nejdražšího přítele dojala Achillea tak, že zanechal hněvu a hořel jen touhou po pomstě. Bůh Hefaistos ukoval mu novou zbroj, v níž hned vytrhl proti Trojanům. Velká část Trojských padla, ostatní prchli za hradby, jen Hektor před hradbami postavil se na odpor. Když přihnál se Achilleus, dal se Hektor na útěk kolem hradeb. Třikrát oběhli hradby. Nastal zoufalý zápas, v němž Hektor padl. Vítěz připjal mrtvolu Hektorovu k vozu a odvezl ji do tábora. Po 12 dní vláčel ji před očima všech

Trojanů kolem mohly Patroklovy. Potom v noci přišel do tábora stařícký Priamos a úpěnlivou prosbou pohnul ho, že vydal mu mrtvolu synovu, již Trojané s velkou uctivostí pohřbili.

Záhuba Troje. Brzy po Hektorovi padl také Achilleus šípem Parisovým. Tak nejpřednější hrdinové s obou stran zahynuli a válka konce nebrala. Řekové poznali, že mocí Troje nedobudou, proto pomýšleli na lešť a chytrost. Tu hodil se Odysseus a Diomedes. Ti vplížili se v přestrojení do Troje a z hradu odnesli Palladium čili obraz Pallady, od bohů to záštitu jistou, že Troja nepadne, dokud ten obraz míti bude. Potom na radu Odysseovu Řekové vystavěli ze dřeva ohromného koně, do něhož skryli se nejstatečnější bojovníci. Ostatní odtáhli a skryli se za ostrov Tenedos.

Trojané nemálo se podivili, spatřivše koně a opuštěné ležení řecké. Zbýlý jeden Řek, Sinon, celý zraněný naříkal na ukrutné krajany a pověděl, že Řekové koně toho zůstavili bohyni Palladě náhradou za Palladium. Zničí-li Trojští koně, padne Troja; pak-li však ho zachovají a do města přepraví, stane se Troja panovnicí Asie. Mnozí uvěřili, ale trojský kněz Laokoon varoval krajany před možnou lstí a udeřil kopím do koně, až zařinčela zbraň ukrytých Řeků. Když však brzy potom Laokoon i s dvěma syny při oběti byl zahuben dvěma ohromnými hady, vykládal to lid za trest uražené bohyně Pallady a hned jal se vléci koně do města. Poněvadž brány byly nízké, strhli část hradeb, vtáhli koně do města a oddali se bujnému veselí z radosti, že záhubě šťastně unikli.

V noci však Sinon vypustil krajany z úkrytu a ostatním dal znamení, aby průlomem vnikli do města. Nastal vražedný boj. Trojští, vyrušení z hlubokého spánku, bojovali zoufale, ale v úplném zmatku a byli pobiti nebo jati, město pak obráceno v rum a popel.

§ 24. Návrat Odysseův.

Vítězové řečtí s bohatou kořistí vraceli se domů; nepluli však pohromadě, nýbrž každý hrdina se svou družinou. Na cestě bylo jim zažiti mnohých dobrodružství i nebezpečností. Nejvíce nehod stihalo **Odyssea**.

Z počátku plavba se dařila až k jižnímu cípu Peloponnesu. Tam bouře uchvátila loď Odysseovy a zanesla je na sev. pobřeží africké do krajiny Lotofagů (lotojedů). Byl to lid dobromyslný; jehož denním pokrmem byl lotos, nad med sladší. Kdo okusil ovoce toho, nepomýšlel více na návrat. Někteří druhové Odysseovi, na výzvědy vyslaní, požili lotu a nechtěli domů. Odysseus násilím zahnal je na loď, přivázal k veslům a ujel. Bouře však zanesla ho na Trinakrii.

Tam vystoupil na břeh, by zásobil loď své potřebami a poznal obyvatele neznámé země. Brzy přišel k veliké jeskyni. V té spatřil krajáče mléka, koše syra, stáda jehňat a kůzlat, ale člověka žádného. Druhové radili, by nabrali hojně potravy a rychle utekli na loď. Odysseus však rád by byl zvěděl, kdo v jeskyni přebývá. K večeru hrnula se do jeskyně stáda ovcí a koz, za nimiž kráčel veliký obr, s jediným okem na čele. Byl to Kyklop, jménem Polyfem. Vchod do jeskyně uzavřel za sebou balvanem, jehož by ani 22 spřežení volů neodtáhlo. Řekové s hrůzou zalezli do nejposlednějšího kouta jeskyně. Obr podojil ovce i kozy a rozdělal oheň. Tu spatřil cizince. Ohromným hlasem tázal se, kdo jsou a odkud přicházejí? Odysseus vypravoval osudy své a jak přišel o všechny majetek i loď, jež prý mu Poseidon ztroskotal, a dodal, že se jmenuje Udeis (nikdo). Tu obr vyskočil, uchvátil 2 z 12 druhů Odysseových a hned je požřel. Na to pohrozil stejným osudem všem ostatním a usnul. Ráno pohltil opět dva cizince a hnal stáda na pastvu. Východ jeskyně opět uzavřel balvanem. Odysseus s druhy úskostlivě přemýšleli, jak se zachrániti? Večer vrátil se Polyfem, uzavřel jeskyni a opět požřel 2 cizince. Tu Odysseus nabídl mu trochu sladkého vína, jež z lodi s sebou byl vzal. Obr vínem se opil, usnul a Odysseus vypálil mu oko řevavým břevnem. Polyfem bolestí zařval, až se ostrov otrásl a obyvatelé jeho sbíhali se k jeskyni. Na otázku, kdo mu ublížil, odpověděl: Udeis (nikdo). Rozešli se tedy Kykloповé myslíce, že Polyfem sešflil. Ten však, přísahaje cizincům hroznou pomstu, dovlekl se k východu a opatrně vypouštěl ovce, by mu nikdo neunikl. Odysseus vida, že obr každou ovci bedlivě s vrchu ohmatává, přivázal druhy své ze zpodu pod rouno beranů a dostal je z jeskyně. Sám upjal se na nejsilnějšího berana a poslední unikl pod rukama Polyfemovými. Ten pozdě poznal, že byl obelstěn; ale prosil otce svého Poseidona, by nenechal Řeků bez trestu. Prosha jeho byla splněna měrou vrchovatou.

Odysseus s druhy svými rychle prechal, až připluli k ostrovu, na němž Aiolos větrům vládl. Ten hostil Řeky celý měsíc a na rozloučenou dal Odysseovi měch, do něhož mu spoutal všechny nepříznivé větry. Tak Řekové šťastně pluli domů.

Již u samé Ithaky usnul Odysseus a druhové jeho ze zvědavosti otevřeli měch. Hned uchvátila je bouře a zanesla k obrům Laistrygonům, kteří Odysseovi 11 lodí i s mužstvem zahubili. S jediným korábem připnul k ostrovu čarodějky Kirky, která kouzelným nápojem lidi ve zvířata proměňovala. Také druhy Odysseovy pohostila a proměnila v chrochtající vepře až na jednoho, jenž v blízkém houští u zámku čarodějčina se skrýl a osud svých druhů pozoroval. Ten zvěstoval Odysseovi,

co se bylo stalo. Odysseus obdržev od boha Herma prostředek, jímž kouzelný nápoj stával se neškodným, šel do zámku, kdež ho Kirke podobně pohostila. Když kouzlo její neúčinkovalo, vrhla se Odysseovi k nohám a druhům jeho vrátila podobu lidskou.

Na další cestě bylo jim plouti kolem Siren, které v podobě dívčí sedíce na pobřeží čarovným zpěvem neodolatelně vábily plavce. Kdo zaslechl zpěv jejich, zaměřil k nim pro záhubu jistou. Odysseus druhům svým zalepil uši voskem a sebe poručil přivázati ke stožáru. Když zaslechl vášný zpěv, jal se znítati sebou a křičeti, by druhové zaměřili k Sirenám, ale ti neslyšíce, klidně přepluli nebezpečností.

Brzy však dostali se k vírům mořských oblud Skyilly a Charybdy v průlivě sikulském. Skylla přebývala ve skalní sluji na straně italské, Charybdis na straně sicilské a hubily každého, kdo se tam dostal. Odysseus unikl i těm, ač se ztrátou šesti druhů. Na Sicilii lidé jeho z hladu zabili několik býků boha Helia, zač brzy zahynuli ve hrozně bouři mořské až na jedinkého Odyssea, jenž zachránil se na ostrov nymfy Kalypso.

Ta zdržovala ho u sebe plných 7 roků, až na přímluvu Atheninu sám Zeus jí poručil, aby ho propustila. Odysseus stesal si vor a vydal se na moře, ale Poseidon stihl ho hroznou bouří, která vyvrhla ho na ostrov Korkyru k Feakům. Tam zemřelého a spícího nalezla Nausikaa, dcera králova, která přímluvou u otce spůsobila, že Feakové Odyssea hojně obdarovali a zavezli na Ithaku, kterou před 19 lety byl opustil.

Na Ithace zatím se mnoho změnilo. Penelope, věrná manželka Odysseova, již několik roků byla obtěžována hejnem dotěrných nápadníků, kteří ucházejíce se o její ruku, utráceli její jmění. Syn její Telemachos, jsa ještě příliš mlád, nemohl ji zbaviti zlých těch hostí. Když nápadníci vždy nalehavěji si vedli, slíbila konečně, že si jednoho z nich vyvolí, až utká rubáš pro svého tchána Laerta. V noci však rozpárala, co ve dne utkala, a tak tři roky konejšila nápadníky, až služebnice úskok její vyzradila.

Zatím Odysseus, převlečen jsa za žebráka, vydal se do svého domu. Cestou dozvěděl se o protivenstvích choti své a setkal se se synem Telemachem, jemuž dal se poznati. Doma nikdo Odyssea nepoznal. I vstoupil do síně, kde nápadníci podle obyčeje hodovali, a prosil o almužnu. Na místě milosrdenství však dostalo se mu posměchu a lání. On to nesl trpělivě, čekaje hodiny pomsty, která brzy se přiblížila. Se synem se umluvil, aby odstranil zbraně nápadníkův, jež po stěnách jídelny visely, pak že oba s nimi pustí se v boj. To se stalo v den, kdy Penelope měla se rozhodnouti pro jednoho z nápadníků. Přinesla luk i šípy Odysseovy a

prohlásila, že toho si vezme, kdo prostřelí ucha 12 sekyr do řady postavených, což prý Odysseus denně činíval. Všichni to zkoušeli, ale nikdo luku ani natáhnouti nemohl. Tu přistoupil žebrák a prosil, by také on směl to zkusit. Nápadníci ho zpupně odbyli, ale Telemachos dovolil. Domnělý žebrák rázem ucha sekyr prostřelil a hned obrátil se proti hýřilům. Ti se ulekli a nabízeli náhradu škody způsobené, ale Odysseus nedal se uchlácholiti a vyhledával toliko bezživotí jejich. Nápadníci, jimž zatím zrádný sluha zbraně vydal, udatně se bránili. Vznikl tuhý boj, který skončil dokonalou porážkou vetřelcův. Potom zavolána Penelope a oznámeno jí konečné vysvobození. Odysseus pak slavil radostné shledání s rodinou.

§ 25. Orestes a Pylades.

Smutnější byl návrat Agamemnonův. Toho sice nestihaly takové nehody na cestě, ale doma čekal ho zlý osud. Manželka jeho Klytaimnestra velmi se hněvala, že obětoval Ifigenii, neboť nevěděla, že Athene ji zachránila. Když manžel z války dlouho se nevracel, domnívala se, že zahynul, a provdala se za Aigistha. Po letech však Agamemnon se vrátil, ale byl ve vlastním domě zabit.

Aigisthos chtěl zabiti také synáčka jeho Oresta, ale toho zachránila starší sestra Elektra a poslala ho ke strýci, jenž byl králem ve Fokidě. Tam Orestes byl pečlivě vychováván spolu se synem strýcovým Pyladem a brzy oba jinoši přilnuli k sobě láskou tak oddanou, že navždy zůstanou vzorem přátelství.

Když Orestes dospěl, byl vyzván věštbou, by pomstil smrt otcovu. Vydal se tedy s Pyladem do Myken a zabil Aigistha i Klytaimnestru.

Za ten hrozný čin Orestes byl trestán Erinyjemi, které pronásledovaly ho z místa na místo, nikde pokoje mu nedopřávajíce. Celý uštvaný hledal ochrany v Delfech u Apollona. Ten mu slíbil odpuštění, přinese-li z Tauridy obraz sestry jeho Artemidy.

Vydal se tedy pro obraz s Pyladem, jenž ho všude věrně provázel. Když připluli do Tauridy (Krym), byli od domorodců zajati a dle tamějšího obyčeje měli býti obětováni v chrámě Artemidině. Kněžkou v chrámě byla Ifigenie. Ta od zajatců zvěděla, kdo jsou, a dala se jim poznati. Pak vzavše obraz Artemidin, dali se na útěk do Řecka. Však větry nepříznivé je zdržely a již blížil se král tauridský s ozbrojenci, by je odvedl do zajetí. Tu zjevila se Athene a přiměla krále, že Ifigenii a Oresta s Pyladem dobrovolně propustil.

Ve vlasti Orestes došel odpuštění, byl zbaven Erinyjí a šťastně panoval v Mykenách. Brzy zasnoubil se s dcerou Menelaovou a nabyl panství také ve Spartě, takže byl nejmočnějším panovníkem na Peloponnesu.

Doba druhá: Dějiny států řeckých až do perských válek.

§ 26. Lykurgos.

Ve **Spartě** potomstvo Orestovo bylo vypuzeno Dory, přistěhoválými ze středního Řecka, kteří dobyli Argolidy, Lakonie a Messenie. Nejvíce vynikli Dorové lakonští čili Spartané zásluhou věhlasného rodáka Lykurga. **Lykurgos** pocházel z rodu královského a nějaký čas vládl ve Spartě jako poručík a pěstoun nedospělého syna bratrova. Osočován od vdovy královny vzdal se vlády a vydal se na cesty po Kretě, Malé Asii a Egyptě, kde nabyl vzácných zkušeností. Vrátil se do vlasti, nalezl ji ve velikém úpadku. I odhodlal se povznésti vlast moudrými zákony.

Předně upevnil **rozdělení obyvatelstva** lakonského, jež se dělilo na tři vrstvy: Spartany, Perioiky a Heiloty.

1. **Spartané** byli vítězni Dorové a proto pány v celé zemi. Bydleli ve Spartě. Jim patřily nejúrodnější pozemky v poříčí Euroty, jež jim vzdělávali otroci. Hlavním zaměstnáním jejich bylo válčení a správa země. Byla to bohatá šlechta, asi 9000 rodin, které statků svých prodati nesměly.

2. **Perioikové** byli potomci obyvatelstva domácího, které poddalo se Spartanům dobrovolně. Za to ponechány jim ostatní pozemky v Lakonii, jež si sami svobodně vzdělávali, a živili se též řemesly a obchodem. Platili daně a sloužili ve vojsku, ale neměli žádného účastenství ve správě země.

3. **Heilotové** byli potomky domorodců, kteří byli od Spartanů přemoženi teprve po tuhém boji. Těm byly odňaty pozemky, i svoboda a stali se otroky státu spartanského. Stát propůjčoval je Spartanům ke službám v domě i při hospodářství. Spartané nakládali s nimi přísně, zač byli od nich nenáviděni.

Lykurgos pečoval, by nečetní Spartané byli v zemi nejmocnější a nikdy nepodlehli ani četnějším heilotům a perioikům ani sousedům. Z té příčiny postaral se o dobré vychování Spartanův a dal státu dobré zřízení.

Vychování Spartanů směřovalo ke statečnosti a otužilosti tělesné. Každé novorozeně bylo od úřadu ohledáno, je-li těla silného. Dítě silné bylo vráceno rodičům na vychování, ale slabé bylo vydáno zvěři na horách taygetských. Děti byly vychovávány přísně bez všeliké rozmazlenosti. Chlapec zůstal v domě otcovském jen do 7. roku. Pak byl dán do ústavu státního. Tam byl vřazen do čtyř chlapců stejného věku a všichni byli vychováváni stejně přísně. Bosí a prostovlasí cvičili se celý den pod širým

nebem v běhu, skoku, zápase a zacházení se zbraní. V noci spávali na seně, slámě nebo rohožích. Jídla dostávali málo, aby zvykali hladu. Na ukročení hladu směli krásti pokrmy, aby se cvičili ve lsti, ale běda jim, byli-li při tom postiženi. Tak otužovali se proti zimě i horku, hladu i žízni. Otuzilost svou osvědčovali o svátku bohyně Artemidy, kdy před oltářem jejím byli hičováni, a často hoch bolestí padl, ale ani vzdechem nedal jí na jevo. K starším lidem měli se chovati uctivě a směli před nimi mluvit jen tenkrát, byli-li tázáni. Odpovědi jejich měly býti krátké a jadrné. Tak byl chlapec vychováván do 18. roku, kdy stal se mladíkem. Od 18. do 20. roku mladíci konali službu vojenskou na venkově, hlídající heiloty, by se proti pánům svým nebouřili.

Abyste otuzilost nepotuchla ani ve věku pozdějším, bylo i dospělým Spartanům stále se cvičiti, hrami válečnými se obírat a žítí život prostý. Dospělým stával se Spartan 20. rokem. Tehdy byl povinen přihlásiti se k některému tovaryšstvu stanovému, které z pravidla skládalo se z 15 členův a v poli přebývalo pod jedním stanem. Každé tovaryšstvo jídalo i za míru u společného stolu na společný náklad. Každý stolovník přispíval k společným obědům měsíčně určitou měrou krup nebo mouky, vína, sýra, fíků a několika penězi. Hostiny (sysstie) měly býti bez všeliké nestřídmosti a rozmařilosti, proto bývaly veřejné.

Největší veselí ve Spartě nastávalo před válkou. Spartané odkládali obyčejný oděv neúhledný, oblékali sukni barvy nachové a nosili lesklé zbraně. Vycházel-li syn do války, podávala mu matka pavezu, řkouc: „Buď s ní, nebo na ní“. Před bitvou věnčili skráně své jako k nějaké slavnosti. Kdo z bitvy utekl nebo pavezu ztratil, dopustil se skutku nejhanebnějšího, začež byl zbaven cti občanské. Nectní vedli potom život bídný. Byli vyloučeni z tovaryšstva stanového i z pospolitých obědů. Nikdo si jich nevážil, nikdo si jich nevšímal. Byli povinni vyhnouti se každému i mladíkům. Z daleka byli znatelní, neboť nosili sukni záplatanou a měli hlavu po jedné straně ostříhanou. Bezectí bylo Spartanům trestem nejhroznějším.

Zřízení státní: 1. V čele státu stáli dva králové, kteří měli nejvyšší moc kněžskou a byli nejvyššími vojevůdci.

2. Králům na pomoc byla gerusia, sbor 28 zkušených mužů nejmeně 60letých, jimž předsedali oba králové. Gerusia řídila správu země, byla nejvyšším soudem a připravovala návrhy pro sněm.

3. Sněm (halia) rozhodoval o zákonech, o válce a míru a volil geronty a efory. Do sněmu směl choditi každý zachovalý Spartan, jemuž bylo aspoň 30 let.

4. Eforové měli dozor na pořádek v městě a za nepřítomnosti králů byli jejich zástupci.

Tím způsobem Lykurgos zabezpečil vlasti své moc a slavu na mnohé věky. Potom chystal se na cesty a zavázal krajany přísahou, že ustanovení jeho nezmění, dokud z cesty se nevrátí. Nevrátil se však nikdy, neboť zemřel na Kretě poručiv před smrtí, aby popel jeho vhozen byl do moře.

Následkem zařízení Lykurgova stát spartanský brzy zmohutněv dal se na výboje proti sousedům. Nejdříve Spartané dali se do boje s **Messeňany** a zmocnili se úrodné jejich země.

Potom obrátili se proti ostatním sousedům na Peloponnesu a přinutili je, že uznali jejich nadvládu čili **hegemonii** nad celým Peloponnesem.

§. 27. Kodros.

Jako na Peloponnesu Sparta, tak ve středním Řecku **Atheny** vynikly nad ostatní obce. Za stěhování Dorů na Peloponnes panoval v Athenách Kodros z rodu věhlasného Nestora pylského. Otec Kodrův pro statečnost stal se králem athenským na místě zbabělého potomka Theseova. Kodros pro svobodu vlasti obětoval život. Byla Dorům dána věštba, že zmocní se Attiky, neusmrtí-li krále jejího. Když se toho dozvěděl Kodros, převlekl se za sedláka a šel na dříví do lesíka u tábora dorského. Stráž dorská vyzvídala na něm o Athenských, ale on sekl vyzvědače, začež byl ubit. Brzy potom přišli poslové athenští a prosili o mrtvolu královu. Tu Dorové poznali, že Attiky nedobudou, a odtáhli od Peloponnes.

§ 28. Solon.

Po smrti hrdinského Kodra nikdo prý nebyl hoden státi se králem, pročež **šlechta** ze středu svého zvolila vladaře čili **archonta**. Z počátku archon panoval doživotně, později jen 10 let až konečně ročně volovalo se **9 archontů**. Tak vláda v Athenách dostala se do rukou mocné šlechty. Ta prý nesevdomitě utiskovala, zvláště na soudech, všechny nešlechtice čili lid obecný, který valem upadal v bídu a otroctví. Lid důrazně žádal, by sepsány byly zákony, dle nichž by šlechta i lid řídit se měli. Úkol ten byl svěřen archontu Drakontovi. Ten sepsal zákony lidu obecnému velice nepříznivé, neboť určil smrt i na malé přestupky, na př. krádež ovoce, zeleniny atd. Lid nazval zákony ty krvavými a byl velice nespokojen, což seslabovalo stát athenský proti cizině. Sousedé již jali se útoci na Attiku a v Athenách chystalo se k boji mezi lidem a šlechtou. Z té veliké tísně vyvedl vlast svou **Solon**.

Vzdělání Solonovo. Pocházel prý z rodu Kodrova. Rodiče poskytli mu výtečného vzdělání, které on po celý život rozhojňoval a doplňoval. Jsa obchodníkem procestoval mnoho krajin řeckých i cizích a bedlivě všiml si všeho, co mohlo obohatiti vědomosti a zkušenost jeho. Tak nabyl veliké moudrosti a byl po smrti počítán do počtu sedmi mudrců řeckých. K moudrosti družila se v něm ještě šlechtná a lidumlná mysl a horoucí láska k vlasti. Tu poprvé osvědčil dobytím ztracené Salaminu. Po několika nezdařených výpravách bylo v Athenách pod trestem smrti zakázáno vyzývati k boji pro Salaminu. Solon jednoho dne, dělaje se šíleným, vystoupil na řečniště a přednášel lidu tak nadšenou báseň o lásce k vlasti a kráse Salaminu, že uchvátil všechny posluchače, až zvolali: „Do boje pro Salaminu“. Sám postavil se v čelo nadšených bojovníků a dobyl Salaminu porážkou Megarských. Potom byl miláčkem všech Atheňanů. I zvolila ho šlechta prvním archontem, aby obnovil pořádek a pokoj ve státě r. 594 př. K.

594

Činnost Solonova. Solon nejprve **upokojil roztrpčený lid** tím, že: 1. zmírnil zákony dluhové, aby příště pro dluhy nikdo nesměl býti prodán do otroctví; kdo pro dluhy stal se otrokem v Attice, měl býti propuštěn na svobodu; kdo byl prodán do ciziny, měl býti vykoupěn na útraty státní. 2. Zmenšil dluhy zavedením nových peněz lehčích.

Potom dal vlasti nové **zřízení státní**:

1. Všechny **občany** athenské bez ohledu na rod rozdělil dle jmění ve 4 třídy a vytknul jim přiměřené povinnosti a práva. Do 1. třídy vřadil ty, jimž statky vynášely ročně přes 500 medimnů ječmene (medimnos = 52 litrům); do 2. ty, jimž přes 300 m.; do 3. ty, jimž přes 150 m., a všechny ostatní do 4. třídy. Kromě občanů byli ve státě ještě **metoikové**, cizí to řemeslníci a obchodníci, a **otroci**, s nimiž Atheňané vlídně zacházeli. Práv občanských požívali jen **občané**.

2. Správu obce dle ustanovení Solonova vedli:

- Archontové** (9), nejvyšší to úředníci, voleni jen z 1. třídy.
- Bule**, rada 400 členů, pomáhala archontům a připravovala návrhy pro sněm; voleni byli z I., II. a III. třídy a úřadovali vždy po stu v prytaeu.
- Heliaia**, sbor 4000 členů. Byl to vyšší soud, jenž vyřizoval odvolání a žaloby na úředníky. Byli vybírání losem ze všech 4 tříd.
- Sněm**, do něhož choditi směl každý zachovalý občan athenský od 20. roku, rozhodoval o válce i míru, přijímal nové zákony a volil úředníky.
- Areopag** skládal se z archontů, kteří vysloužili bez úhony. Byl to nejvyšší soud nad úkladnými vrahy, žháři a traviči. Měli dozor na

všechnu správu státní i na všechny občany. Kdo areopagu neuposlechl, byl zbaven práva občanského.

Solon zabezpečil také šťastnou budoucnost svému národu, postaral se o dobré **vychování mládeže a spořádaný život dospělých**.

Dítky byly vychovávány v domě otcovském, ale chlapci od 7. roku byli vyučováni ve školách, ve kterých pečovalo se o souladný rozvoj sil tělesných i duševních. Časně ráno odcházal chlapec bos a v lehkém oděvu v průvodu spolehlivého otroka do školy hudební (musika). Tam učil se hře na kitharu a zpěvu, jemuž přičítán mocný účinek na zušlechtění srdce a povahy lidské. Při tom mládež byla seznamována s nejlepšími básněmi, aby z nich učila se moudrosti a ctnosti a dovedla slaviti bohy písněmi při obětech a průvodech.

Z musiky čili školy hudební ubíral se chlapec do palaistry čili na kolbiště. Tam cvičil tělo bhem, skokem, házením, plováním, zápasem atd. Tak cvičil se až do 18. roku, kdy stal se jinochem. Potom chodil do gymnasia, rozlehlých to sadů, kde zdokonaloval se v tělocviku a cvičil se ve zbrani. V dobách pozdějších jinoši bývali tam poučováni od slavných učitelů čili filosofů.

I život **dospělých** byl vázán zákony Solonovými, jimiž hleděl zušlechtiti v Athenách život rodinný. Rodiče měli slušně vychovávat děti a syny dáti vyučiti užitečnému řemeslu, aby po čase sami sebe, a bude-li třeba, i rodiče vyživití mohli. Nikdo nesměl tupiti jiného pro živnost jeho nebo jím pohrdati. Každý měl vésti život pracovitý a spořádaný. Dozor měl areopag.

Dokončiv dílo své, Solon zavázal Atheňany slibem, že po 10 let zákonů jeho nezmění. Potom odebral se na cesty, na kterých seznámil se s Kroisem. Navrátiv se domů, žil v zátíší až do smrti.

§ 29. Peisistratos a Kleisthenes.

Ještě za života Solonova vlády nad Athenami zmocnil se **Peisistratos**, muž moudrý a lidumilný, jenž prý pocházel z rodu Nestora pylského. Atheny okrášlil mnohými pěknými budovami a dal sebrati krásné písně o válce trojské i cestách Odysseových, jež do té doby zpívaly se po celém Řecku, ale napsány ještě nebyly. Jsou to vzácné **básně Homerovy**. Také pečoval o blahobyt chudého lidu, ale přece nenaklonil si všech Atheňanů, z nichž většina nenáviděla samovlády. Proto po smrti Peisistratově synové jeho byli z Athen vypuzeni (510.). O to nejvíce přičinil se statečný **Kleisthenes**. Aby budoucně nikdo v Athenách nemohl státi se samovládcem (tyranem), zavedl Kleisthenes soud střepinový čili **ostrakismos**. Na náměstí athenském byly postaveny nádoby se střepinami. V den ostrakismu každý občan athenský mohl napsati na střepinku jméno toho, kdo zdál

se státu nebezpečným. Ten, čí jméno bylo na 6000 střepinách, musil v 10 dnech odejít do vyhnanství na 10 let. Čest a majetek jeho však ujmy neutrpěly. Soud ten byl tedy zřízen pro blaho obce, ale časem pronásledoval i muže o vlast zasloužilé.

Vypovědění ubírávali se do vyhnanství do některé řecké osady.

§ 30. Osady řecké.

Stěhováním Dorů na Peloponnes byli mnozí Řekové z vlastního Řecka vypuzeni a usazovali se na **ostrovech** v moři Egejském a na **pobřeží Malé Asie**. Později za příčinou bohatého obchodu vznikaly **osady** řecké (kolonie) na pobřeží Thrakie a moře Marmorského, z nichž vynikalo Byzantion (Cařihrad). Se zeměmi při Černém moři čilý obchod vedlo nejbohatší řecké město maloasijské, **Milet**, který tam založil přes 80 osad. Obchodníci řečtí brzy usazovali se také v západní části Středoziemního moře. Nejvíce osad řeckých bylo v Dolní Itálii; proto byla nazývána Velké Řecko. Nejdříve vábila Řeky úrodná nížina kampanská (Campania), kde vznikly Kumy a Neapol. Tarent bylo největší město na jižním pobřeží italském. Na Sicilii bylo mnoho bohatých měst řeckých, z nichž nejvíce vynikaly Syrakusy. Řekové usadili se také na jižním pobřeží Gallie (Francie); kde založili Massilii, a přinesli tam révu a olivu. Na vých. pobřeží Hispanie kvetl Sagunt a hojně osad bylo také na sev. pobřeží Afriky.

Osady byly úplně svobodné, od mateřského města neodvislé, ale žily s ním ve stálem styku. Osadníci z pravidla přinášeli si z rodného města posvátný oheň a sochy bohů, jimž klaněli se také v nové domovině. Ve sporech hledali rady a pomoci v městě mateřském. Mnohé z osad domohly se velkého blahobytu a rodáci jejich proslavili se obchodem, průmyslem, ve vědách a v umění. Osadami těmi utěšeně šířila se **řeč a vzdělanost** řecká také u národů sousedních.

Doba třetí: Od počátku válek perských až do zániku samostatnosti řecké.

A. Boj Řeků s Peršany.

§ 31. Miltiades.

Na Řeky evropské přivalilo se velké nebezpečení od východu z **Persie**. Král perský Dareios ode dávna dychtil podrobti si Řeky evropské.

Příležitost poskytl mu Řekové sami, ani Athenští a Eretrijští poskytl pomoci Řekům maloasijským, když se vzburili proti

Dareiovi. To popudilo Dareia tak, že zvláštěního otroka ustanovil k tomu, by denně při obědě mu připomínal: „Pane, nezapomínej Athenských!“

493 A nezapomněl. Již roku 493. vypravil proti Řekům veliké vojsko pozemní a námořní pod velením zetě svého Mardonia. To táhlo přes Hellespont a podél břehu thrackého. Avšak u mysu Athos bouře zničila loďstvo perské a vojsko pozemní od statečných Thraků bylo tak ztenčeno, že Mardonios smutně vrátil se do Persie.

První nezdar nezastrašil Dareia, nýbrž ten hned připravoval výpravu druhou. Dříve však rozeslal po Řecku posly žádat vody a prsti na znamení, že se Peršanům vzdávají po dobrém na suchu i na moři. Velká část obcí řeckých ze strachu tak učinila; ale Athenští uvrhli hlasatele do propasti a Spartané do studny, aby si tam nabrali vody a prsti do syta.

To popudilo Dareia ještě více. Proto připravené vojsko hned vyslal proti Řecku. Tenkráté výprava (asi 100.000) z pobřeží maloasijského plula na lodích přímo na západ mořem Egejským, v němž Peršané mnohé z ostrovů řeckých si podrobili. Nejprve zaměřilo vojsko proti Eretrii, kterou rozbořili a obyvatelstvo její zavlékli do otroctví. Potom obrátili se proti Attice a rozložili se táborem na rovině marathonské.

Zatím také **Atheňané** připravili se k obraně vlasti. Hned od počátku výpravy úsilovně vyzývali všechny Řeky k společnému boji proti Peršanům. Ale hlasu jejich málokde dbáno. Obrana svobody řecké zůstala jim. V největším nebezpečství poslali rychlého posla do Sparty (200 km) prosit o pomoc, ale ten pátého dne přinesl zprávu, že Spartané dle zákonů domácích před úplňkem do pole vytáhnouti nemohou, a do úplňku chybělo ještě 10 dní. Odhodlali se tedy Athenští sami bojovati proti nepříteli. Veškeru naději spásy kladli ve své vůdce a vojsko (10.000 těžkooděnců, viz obraz), jimž v čelo postavili 10 vojevůdců a to tak, aby tito denně střídali se v nejvyšším velení. Mezi vojevůdci (strategy) nejvíce vynikal **Miltiades** svou zkušeností, smělou myslí, statečností a znalostí Peršanů. Ten přemluvil Athenské, by z města vytáhli proti Peršanům do roviny marathonské. Tam k Athenským přidružilo se 1000 statečných Platejanů, což naplnilo je velkou radostí a odvahou. Dva dni stála bojechtivá vojska proti sobě, neodvažující se útoku. Peršané pro množství své tvořili rozlehlý šik. Miltiades také Athenské rozestavil v rozlehlý šik, postaviv nejstatečnější na levé a pravé křídlo a do středu lehkooděnce s otroky. Třetího dne 490 (12./9. 490.), když naň přišlo velení, velel k útoku na Peršany. Tito divili se a posmívali odvaze hloučku řeckého a brzy prorazili střed řecký; však na obou křídlech zvítězili Řekové, sevřeli střed perský a brzy Peršané prchali na lodě své, zanechavše na bojišti 6400 mrtvých, kdežto

TAB. I.

Nákladem F. Tempakého v Praze a G. Freytaga ve Vídni

Ča k. dvorní litogr. Althausa v Praze.

Řecký hoplita
dle obrazů na řeckých nádobách.

Řeků padlo prý jen 192. Jeden z vítězů nesl zprávu do Athen. Přiběhnuv do města, zvolal: „Radujte se, zvítězili jsme!“ a skončil.

Peršané na lodích zaměřili kolem Attiky přímo proti Athenám, ale ty byly již obsazeny vítězným vojskem. Proto zanechali dalšího boje a vrátili se do Persie.

V Athenách byla radost nesmírná, nebo tenkrát Atheňané zachránili svobodu Řecka. Padlí byli slavnostně pohřbeni na bojišti a jména jejich potomstvu na památku vyryta na 10 sloupech. Nejvíce ctěn a veleben byl Miltiades. Ten učiněn nejvyšším a neobmezeným velitelem nad veškerým vojskem athenským, s nímž jal se dobývat řeckých ostrovů v moři. Při obléhání Paru byl těžce poraněn a brzy potom pro požár, jenž v noci náhodou vypukl, mylně se domnívaje, že Peršané ostrovu na pomoc spěchají, s nepořízenou vrátil se domů. Za to byl v Athenách od nepřátel obžalován a odsouzen k náhradě 50 talentů *) válečných útrat. Poněvadž tolik pohotově neměl, byl uvržen do žaláře, v němž brzy na ránu svou zemřel. Pokutu zaplatil syn jeho Kimon.

§ 32. Aristeides a Themistokles.

Po vítězství marathonském neoddali se Atheňané bezstarostně nečinnosti dobře vědouce, že Peršané porážky své bez odvěty nenechají. Proto opatrně chystali se k dalšímu boji. K tomu vedli je Aristeides a Themistokles, ale každý jinou cestou.

Aristeides vynikal vřelou láskou k vlasti, kterou osvědčil neobyčejnou statečností již v bitvě marathonské; nad to byl velice skromný, nezištný, poctivý a spravedlivý, že spoluobčané nenazývali ho jinak než **Spravedlivým**. Veškeré jednání jeho neslo se jen ku blahu obce a občanů, zač tito byli mu velice vděční. Ten radil rodákům, by co nejvíce sesílili vojsko pozemní a za hradbami odrazili útoky nepřátel.

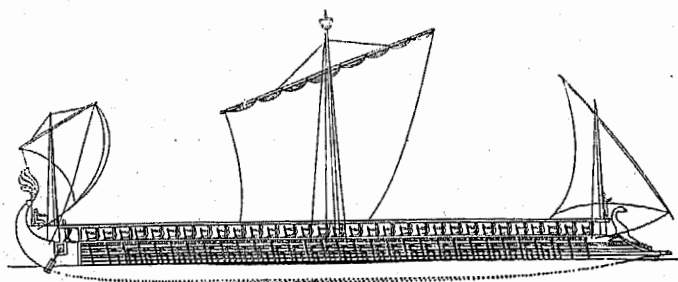
Tomu odporoval **Themistokles**. Také on miloval vlast nade všechno a ze všech sil usiloval, aby učinil ji co možná nejmocnější a nejslavnější. Při tom však byl nad míru ctižádostivý, při všelikém skutku vlasteneckém vždy zároveň hledě povznésti sebe. Jeho bystrý duch poznal dobře, že šťastná budoucnost Athen zabezpečí se jen tím, stanou-li se mocí námořní. Proto radil rodákům, aby zbudovali četné loďstvo a do služby na něm najali chudé občany čtvrté třídy. Návrh ten získal Themistokleovi mnoho přívrženců, zvláště mezi chudšími občany; ale převratu tak náhlému protivil se povážlivý Aristeides. Proto mezi oběma rozhodnutí měl ostrakismos. V den soudu na náměstí potkal Aristeida

*) Talent = asi 2400 zl.

neznámý muž. I prosil ho, aby mu na střepeinu napsal „Aristeides“. „Čím ti ublížil?“ tázal se tento. Neznámý odpověděl: „Ničím, ani ho neznám, ale nelíbí se mi, že ho nazývají Spravedlivým.“ Aristeides napsal své jméno na střepeinu a vrátil ji neznámému. Výsledek soudu byl Aristeidovi nepříznivý; proto odebral se do vyhnanství.

Themistokles potom snadno provedl záměr svůj, zvláště když přispěla mu i věštírna výrokem, aby Atheňané bránili se za dřevěnými hradbami. V několika letech měly Atheny 200 výborných lodí válečných (obr. 22.), na něž peníze poskytly bohaté stříbrné doly laurijské.

Brzy naskytla se příležitost lodí těch použiti. Dareiův syn **Xerxes I.** s ohromným vojském táhl proti Řekům. Přes Hellespont položeny dva mosty, po nichž sedm dní a nocí přecházelo vojsko perské do Evropy. Bylo to vojsko ohromné (asi 1,700.000 pěších, 80.000 jízdy, 1200 lodí

Obr. 22. Attická triera.

válečných a 3000 převozných). Nikde nesetkalo se s odporem až v průsmyku **thermopylském** při přechodu ze severního do středního Řeka.

§ 33. Leonidas.

V Řecku z počátku před ohromným nepřítelem nastal veliký strach. Nejdříve zmužili se Atheňané přičiněním Themistokleovým. Ten šťastně dovedl toho, že Řekové zanechali domácích hádek a bojův a chystali se ke společné obraně vlasti. Na společném sněmě států řeckých na Isthmu korintském byl umluven válečný plán proti nepříteli. Vrchní velení na suchu i na moři dáno Spartanům. Statečný **Leonidas**, král spartský, s vojském pozemním měl brániti Thermopyla a **Eurybiades**, druhý král spartský, s loďstvem 480 řeckým (athenským) postavil se u **Artemisia** (sev. pobřeží eubojské) r. 480.

Leonidas se 7000 bojovníky (z jižního i středního Řeka) obsadil severní i jižní vchod thermopylský a tisíci Fokidanů svěřil obranu příkré a neschůdné cesty přes pohoří Oitu. Severnímu voji oznamoval jakýsi Řek, že Peršanů je tolik, že šípy svými slunce zastíní. Statečný jeden

Spartan odpověděl: „Dobře, alespoň budeme ve stínu bojovatí.“ Brzy přitáhl Xerxes. Čtyři dni otálel s útokem očekávaje, že nepatrné vojsko řecké se vzdá. K Leonidovi vypravil posla, by mu Řekové zbraně vydali. Ten odpověděl: „Přijď a vezmi si je.“ Pátého dne nestatečnější Peršané učinili útok na Spartaný, ale ti jako skála všechny útoky odrazili. Do večera 6000 Peršanů pokrylo bojiště. Druhého dne bojováno zrovna tak, a Xerxes zuřil hněvem. Večer přišel do jeho tábora zrádný Řek Efiates nabízeje, že za dobrou odměnu převede Peršany přes Oitu do zad Leonidovi. Hned s ním vypraveni nejodvážnější bojovníci, kteří překvapili Fokidany a zahnali. Když ráno zvěstováno Leonidovi, že Peršané již s hor sestupují, vyzval spojence, aby se zachránili pro další obranu vlasti. Kromě Thespijských ostatní poslechli vyzvání jeho. Sám se 300 Spartanův a 700 Thespijských odhodlal se padnouti pro spásu vlasti, pamětliv jsa věštby: „Buď zemře král, nebo zahyne Sparta.“ Nastal poslední boj. Na Řeky z předu i zadu doráželi perští zástupové jeden za druhým jsouce poháněni biči. Řekové života svého nešetřili a v řadách nepřátelských způsobili hrozné krveprolití. Již padli dva bratři Xerxeovi, ale také rekovný Leonidas vypustil ducha. O mrtvolu jeho rozzuřil se nejkrutší boj. Řekové padli do jednoho, ale Peršané vítězství zaplatili draze. Později na bojišti zbudován pomník s kamenným lvem a památku padlých hrdin oslavoval nápis: „Poutníče, zvěstuj Lakedaimonským, my že tuhle mrtví ležíme, jakož zákony kázaly nám.“

§ 34. Bitva salaminská.

Pád Athen. Za boje thermopylského také loďstvo řecké u Artemisia šťastně potýkalo se s perským, v čem vydatně podporováno bylo bouří mořskou. Na zprávu o pádu Leonidově uchýlilo se k **Salamině** hájit přechodu do jižního Řecka. Střední Řecko padlo do rukou perských. Nejdojemnější byl pád Athen. Themistokles přemluvil rodáky, by dobrovolně opustili rodiště. Byl to den srdcelomného nářku, když Athenští opouštějíce krby spěchali s majetkem svým ku břehu mořskému. Tam loučili se bojovníci s ženami a dětmi tušíce, že mnozí svých již nikdy neuvidí. Většina prchajících skryla se na Salamině, ostatní uchýlili se buď na Aiginu nebo na Peloponnes. Jen nepatrná část starcův a chudších měšťanů, nemohouc odhodlati se opustiti rodnou půdu, uchýlila se na Akropoli, kde dobře se ohradili. Peršané snadno zmocnili se Akropole, pobili obránce a vypálili celé město.

Bitva. Zatím loďstvo perské připlulo do zálivu saronického, kde u Salaminý soustředěno bylo veškeré loďstvo řecké. Vrchním velitelem

byl Eurybiades, ale vskutku velení spočívalo na **Themistokleovi**. Když blížilo se loďstvo perské, padl na Řeky takový strach, že chtěli rozejít se každý hájit svého města. To zabránil prozíravý Themistokles. Poznal, že tím skutkem bylo by veta po svobodě Řecka. Proto tajně vzkázal Xerxovi, že je přítelem jeho, a radil mu, by rychle udeřil na Řeky, než se rozejdou, potom že by bojům nebylo konce. Xerxes uposlechl a loďstvo perské zavřelo průliv s obou stran. Zprávu o tom přinesl Řekům Aristeides, jehož Atheňané právě povolali z vyhnanství. Tak nezbylo Řekům vyvážnutí, leč vítěznou bitvou. Nastal boj podobný thermopylskému r. 480. Asi 380 lodí řeckých s nečetnou posádkou bojovalo proti dvojnásob silnému loďstvu perskému. Veliké a četné lodě perské v úzkém zálivu nemohly se náležitě otáčeti, překážejíce jedna druhé; za to menší lodě řecké vedly si obratně a do večera zahubily 300 lodí a 50.000 bojovníků perských. Xerxes díval se na bitvu s trůnu na břehu attickém. Vida porážku, žalostí a hněvem roztrhl roucho své. Brzy přišel k němu opět posel Themistokleův se vzkazem, že Řekové chystají se na mosty hellespontské. Tu král s většinou vojska spěchal do Persie, zanechal v Řecku Mardonias s 300.000 bojovníků, aby dokonal podmanění jeho.

§ 35. Pausanias.

Mardonios svědomitě hleděl vyplnití rozkaz pána svého a snažil se přivésti na svou stranu Athenské. Ale ti na radu Aristeidovu odpovíděli: „Dokud slunce dráhou svou brátí se bude, nechceme snášeti se s Xerxem, nýbrž srdnatě s ním se bítí, důvěřující v pomoc bohův a bohatýrův, jichž stánky on spálil rukou zločinnou.“ Proto nastal nový boj na suchu i na moři. Vojsko pozemní vedl do boje **Pausanias**, král 479 spartský, a Aristeides. V bitvě u **Plataj** r. 479. slavně zvítězili Řekové a téhož dne také loďstvo řecké pod velením athenského **Xanthippa** dobylo skvělého vítězství nad Peršany u **Mykala**, předhoří maloasijského. Od té porážky Peršané neodvážili se útoku na hrdinské Řeky; za to však vítězní Řekové byli uchváćeni takovou bojechtivostí, že v krátké době vypudili Peršany z Evropy úplně a jali se činiti útoky na říši perskou.

Za bojů těch však vybledla sláva Pausaniova a Themistokleova. Pausanias vítězstvím svým tak zhrdl, že pojal záměr státi se pánem celého Řecka pod svrchovaností perskou. I proskakovala pověst, že tajně vyjednává s Peršany. Dlouho však nic nemohlo mu býti dokázáno. Tu jednou z Byzantia poslal posla do Persie s listem. Poslu cestou napadlo, že dosud žádný posel králův z Persie se nevrátil. Otevřel list a poznal, že po příchodu do Persie má býti utracen. Dal se tedy do Sparty místo do Persie a odevzdal list eforům, nejvyšším to úředníkům. Ti povolali

Pausania domů. Ten poznav, že je prozrazen, utekl se do chrámu Athenina dobře věda, že na posvátném místě nikdo mu neublíží. Ale Spartaně snadno si poradili. Zazdili dvěře chrámové, a matka Pausaniíova přinesla prý k tomu první cihlu.

Themistokles po bitvě salaminské obecně byl pokládán za spasilce Řecka. Ve Spartě byl veřejně ověnčen, a když se vracel domů, 300 spártanských jezdců provázelo ho až na hranice. Když objevil se při hrách olympijských, již nikdo nevšimal si zápasův a všichni upírali zraky své na něho. Rodišti prospěl tím, že na radu jeho Atheny i Peiraieus obehnány byly mohutnými hradbami. Tím však popudil proti sobě Spartaný, kteří brzy vinili ho ze spoluviny na zradě Pausaniově. Proto byl po celém Řecku pronásledován. Nemoha nikde doma naléztí ochrany, utekl se do Persie v ochranu krále perského, který mu k výživě vykázal veliké důchody v Malé Asii. Když Peršané žádali, aby je vedl proti Řecku, zemřel rozčilením, dle některých prý jedem.

Slavněji život dokonal Aristeides. Ten po bitvě platajské v boji proti Peršanům vedl si tak statečně a poctivě, že brzy Atheňanům získal všechny řecké obce námořské. Ty učinily branný spolek — **symmachia** r. 477 — a náčelníkem jeho zvolili Aristeida, jemuž svěřili správu 477 spolkové pokladny při svatyni delské. Zůstal až do smrti vzorem občanských ctností a pokladnu spravoval tak poctivě, že zemřel v úplné chudobě. Obec athenská vystrojila mu pohřeb a postarala se o pozůstalé dcery jeho.

§ 36. Kimon.

Po Aristeidovi nejvíce v boji proti Peršanům vyznamenal se Kimon. Byl to syn Miltiádův, jenž pod vedením Aristeidovým stal se znamenitým vojevůdcem. V čele loďstva athenského porazil loďstvo perské při ústí řeky Eurymedonta (466); hned po bitvě vyvedl mužstvo své na pevninu, porazil Peršany také na pevnině, a téhož dne zastínil prý vítězství salaminské i marathonské. Štěstí válečné přálo mu i po smrti. Zemřel na Kypru. Před smrtí poručil vojevůdcům, aby smrt jeho vojsku zatajili a hned se vrátili do Athen. Když se vraceli, setkali se s loďstvem perským u Salaminy. Vojsko, chtěje se zavděčiti milovanému veliteli, dalo se v boj s Peršany a úplně je porazilo r. 449.

Tím vítězstvím byly ukončeny dlouhé války perské, kterými se Řekové neobyčejně proslavili. Statečným bojem proti Peršanům osvědčili obětavou lásku k vlasti a zabezpečili vlasti své svobodu proti nejnebezpečnějšímu nepříteli. Nad to dobyli svobody také všem bratřím v Malé Asii. V bojích těch nejvíce vyznamenali se **Atheňané**, pročež požívali mezi všemi Řeky největší úcty a stali se **náčelníky Řecka**.

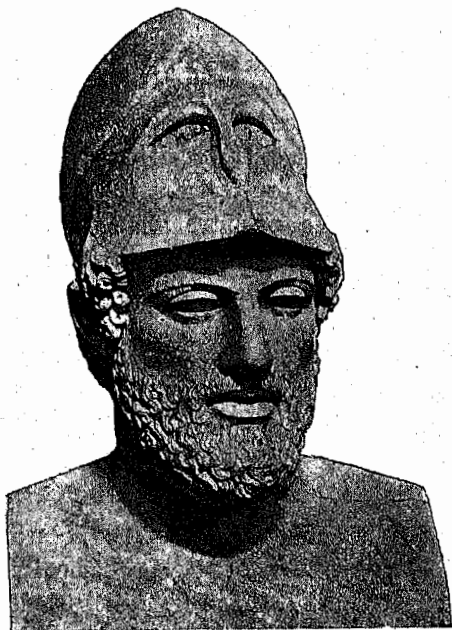
§ 37. Perikles.

Po válkách perských předním mužem v Athenách byl Perikles. Byl synem Xanthippa, vítěze mykalského. Otec zanechal mu netoliko veliké jmění, nýbrž postaral se také o výtečné jeho vychování. Byl postavy ušlechtilé, těla sličného, statného a zdravého. V krásném těle ubytoval se i krásný duch; neboť Perikles osvojil si takové vzdělání, že rozumem a ušlechtilostí citu i mravů vynikal mezi všemi svými vrstevníky (Obr. 23). Mluvil-li veřejně k lidu, účinek řeči jeho podobal se

síle hromu a blesku. Proto lid nazýval ho „olympickým“, přirovnáváje ho Diovi.

Výtečný ten muž miloval vlast náde všecko a cílem života učinil si povznést ji na nej-mocnější a město Atheny na nejkrásnější v Řecku. Aby toho dosáhl, bylo mu zabezpečiti si důvěru všech Atheňanů, nízkých i vznešených.

Nejdříve naklonil si lid. Provedl zákon, aby každý chudý občan dostával od státu plat za to, bude-li choditi na sněm, zasedati na soudech a konati službu vojenskou. Aby chudý lid také snadno vzdělávati se mohl, provedl, že mu od obce placeno bylo vstupné do divadla, které tehdy bylo důležitým ústavem vzdělávacím. Zato lid přilnul

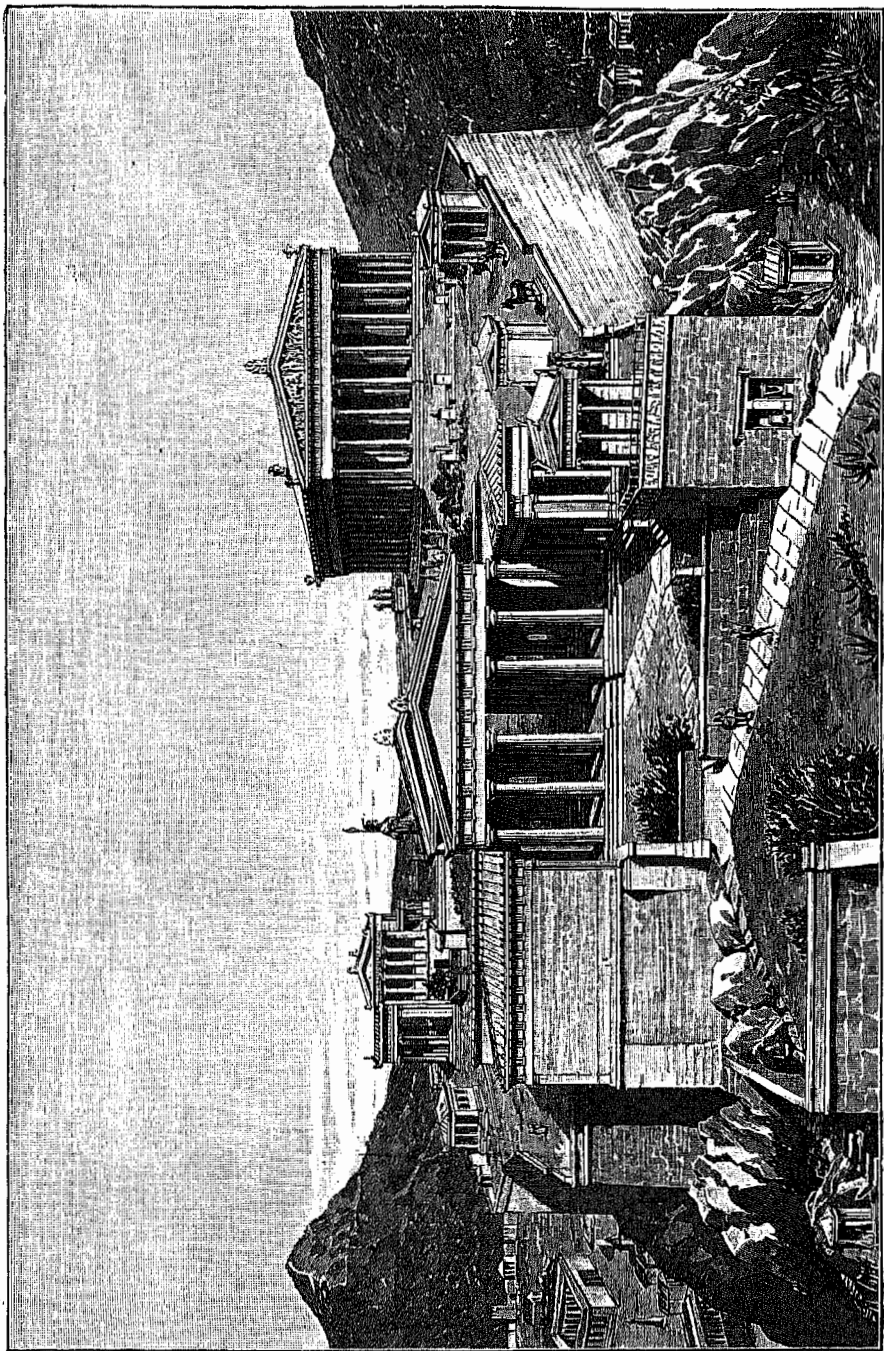

Obr. 23. Perikles.

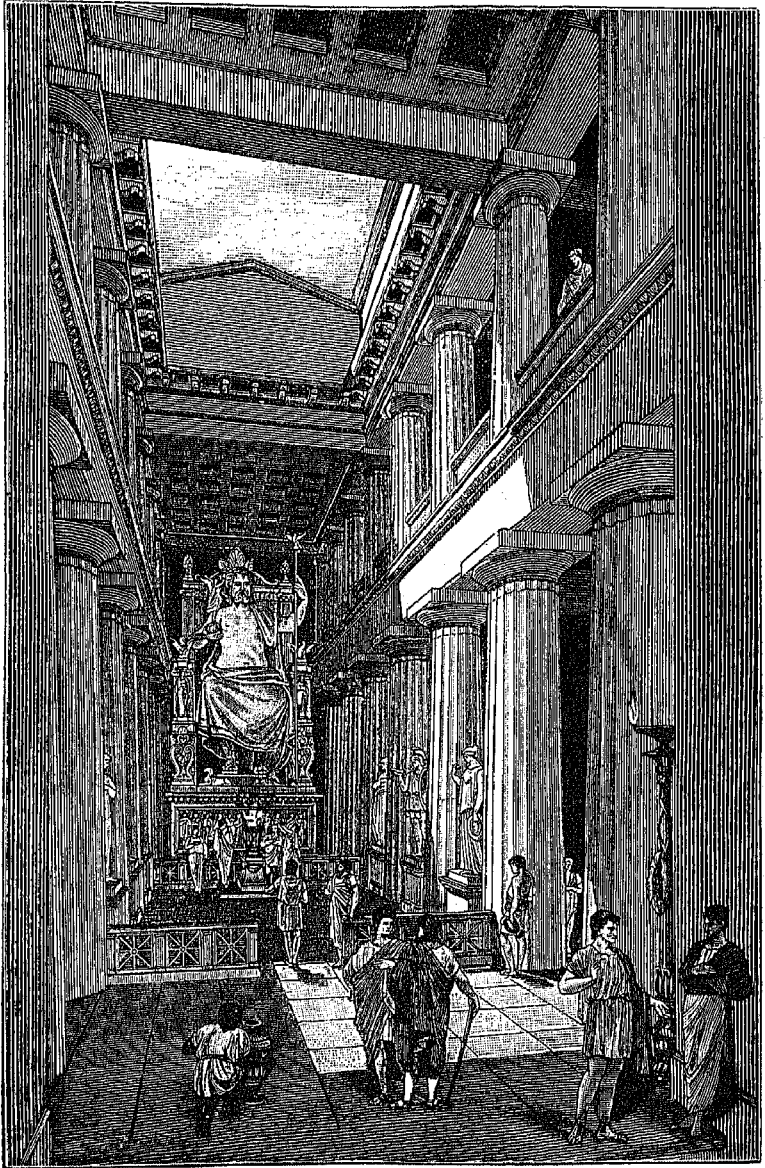
k Perikleovi s láskou a důvěrou neobmezenou. Však Perikles získal si také přízeň a důvěru všech vzdělancův a s pomocí jejich řídil Atheny, jako by jejich králem byl a nikoli jen prvním občanem.

Moudrým jednáním dovedl získati si také důvěru všech spojencův athenských. S pomocí jejich jako výborný vojevůdce povznesl moc athenskou, že přes 300 měst řeckých poslouchalo rozkazů sněmu athenského a ročně platilo značné příspěvky do spolkové pokladny. Tuto přenesl z Delu do Athen a z velikých zásob jejich zvelebil neobyčejně rodiště své.

Perikles podporovatelem umění a vědy. Především dlouhými zdmí spojil Atheny s přístavem Peiraieem. Potom okrášlil město nádhernými

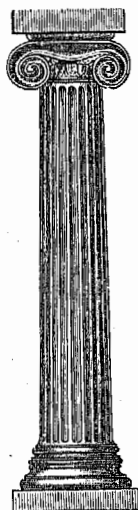
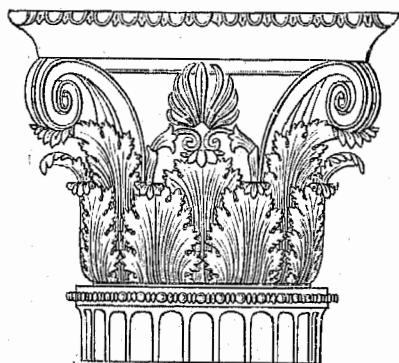
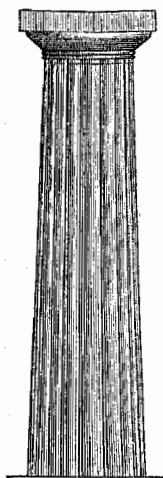

Obr. 24. Akropolis.

Obr. 25. Socha Diova v Olympii.

budovami, které se staly okrasou celého Řecka. Největší péči věnoval hradu athenskému Akropoli (obr. 24.). Po širokých schodech mramorových přicházelo se k propylejím, nádherné to bráně sloupové s pěti průchody. Uvnitř hradu stál z mramoru Parthenon, chrám bohyně Atheny, ochránitelky města. V chrámě stkvěla se socha Athenina ze zlata a slonoviny: zbroj, vlasy a říza byly ze zlata, ostatek ze slonoviny a na místě očí stkvěly se drahokamy; v pravici držela sošku zvýší 2 m, představující bohyni vítězství; sama byla asi 13 m vysoká. Nedaleko Parthenonu na nejvyšším místě hradním stála kovová socha bohyně

Obr. 26. Sloup dorský.

Obr. 28. Hlavice korinthská.

Obr. 27. Sloup ionský.

té, ulitá z kořisti marathonské v rozměrech tak velikých (22 m), že lesklou přílbu její a kopí bylo lze spatřiti od jižního cípu Atiky. Tvůrcem soch těch byl **Feidias**, nejlepší sochař řecký a všeho světa, jenž tvořil díla takové krásy, na př. sochu Diovu v Olympii (obr. 25.) že spatřiti je pokládáno za blaženost. Feidias byl důvěrným přítelem Perikleovým, jehož při všech stavbách podporoval návrhy, radou, řízením staveb a vyhledáváním nejlepších stavitelů. Příčiněním Feidiovým stavby athenské staly se vrcholem stavitelství řeckého; zvláštní krásou a jemným vkusem vynikaly hlavice sloupů dorských (obr. 26.), ionských (obr. 27.) a korinthských (obr. 28.).

Na úpatí Akropole Perikles dal zbudovati divadlo Dionysovo a v dolejších městě Odeion, krásnou to budovu pro zápasy hudební

a pěvecké. Těmito stavbami (stály asi 5,000.000 zl.) prospělo se velice umění stavitelskému, řezbářskému, sochařskému malířskému a hudebnímu. Než prospělo se jimi také všelikému řemeslu a poskytl se hojný

Obr. 29. Sofokles.

výdělek dělnému lidu, že Atheny za Perikleia hostily na 180.000 obyvatel. Ve městě tak velice přirozeně rozkvétal také čilý průmysl a bohatý obchod.

O duševní vzdělání Atheňanů pečovali mnozí učenci a básníci, s nimiž Perikles žil v důvěrném přátelství a štědře je podporoval. Tak

nejslavnější básníci řečtí Aischylos, Sophokles (obr. 29.), Euripides a Aristofanes skládali výtečné divadelní hry, jimiž Atheňané velmi rádi se bavili a zároveň zušlechtovali mysl svou. Za Perikleia blahodárně na mládež působil **Sokrates** a slavní dějepiscové Herodotos (o válkách perských) a Thukydidés (o válce peloponneské). Příčiněním Perikleovým Atheny staly se pýchou a radostí každého Atheňana.

Perikles v boji se Spartou. Veliký rozkvět Athen vzbudil závist ve Spartě. Ze závisti vzešlo prudké nepřátelství a dlouholetá válka bratrská, takzvaná **válka peloponneská** (431—404), která přinesla veliké neštěstí všem Řekům.

Příležitost k boji poskytl spor Korkyrských s Korinthskými. Těchto ujala se Sparta, oněch Atheny. Spartané získali na svou stranu většinu obcí na suchu, hlavně na Peloponnesu, kdežto státní námořní téměř všichni přidružili se k Athenám. Spartané vpadli do Attiky a zle ji pustošili, což Peloponnesu splácelo loďstvo athenské. Obyvatelstvo attické po radě Perikleově uchýlilo se za hradby athenské; ale v přeplněných Athenách brzy vypukl mor. Tisícové hynuli tou strašnou nemocí a zoufající lid vinil Perikleia, že je původcem toho neštěstí. Toho chopili se jeho závistníci a spůsobili, že zbaven byl náčelnictví. Perikles mužně nesl to ponížení a mužně nesl i rány neštěstí, když mor uchvátil mu dítky a rodinu. Atheňané zatím poznali křivdu svou a Perikles, odpustiv jim, ujal se opět náčelnictví. Brzy však mor uchvátil i nejznamení-
tějšího státníka řeckého Perikleia (r. 429). Když umíral, přátelé vychvalovali veliké jeho zásluhy, ale on pravil: „Nejvíce mne blaží, že žádného Atheňana nikdy jsem nezarmoutil“.

§ 38. Kleon a Nikias.

Po smrti Perikleově boj bratrský zuřil ještě záhubněji, poněvadž náčelnictví v Athenách domohl se bohatý a ctižádostivý jirchář Kleon. Ten výmluvnými řečmi a podlým lichocením podpaloval lid athenský, že v Athenách několik let bojechtivost vítězila nad mírumilovností, již zastával se Nikias, přední muž strany aristokratické. Válečný úspěch Kleonův na Sfakterii, kde zajal posádku spartskou, naplnil ho lichým domněním o velikém nadání válečném. Ale porážka u Amfipole (nad Strymonem) rázem učinila konec i slávě i životu jeho. Poněvadž v bitvě poraněn byl také Brasidas, král spartský, a brzy zemřel, podařilo se Nikiovi smluviti mír se Spartany (421.). Mír však nepotrval dlouho, neboť v Athenách i ve Spartě byli mnozí, kteří si přáli války.

§ 39. Alkibiades.

V čelo bojechtivé strany v Athenách dostal se Alkibiades, jenž pocházel z rodiny bohaté a vznešené jsa příbuzným Perikleovým. Jako chlapec měl poručíkem a vůdcem Periklea, však záhy bujností a vzdorovitostí svou vyzul se z jeho poručnictví. Jako mladík oddával se životu rozpustilému a hýřivému. V Athenách divili se jeho bohatství, nádhře a sličnosti, což lichotilo horoucí jeho ctižádosti. Dychtivě chápal se každé příležitosti, by obracel na sebe pozornost spoluobčanů. Jednou za velikou cenu koupil si psa tak krásného, že celé město o něm mluvilo; když hovor ten umlkal, Alkibiades usekl psovi ocas, a opět se mluvilo, — jak Alkibiades krásné zvíře zohavil. Takých kousků navyváděl bez počtu. Jednou potkal ho nepatrný muž, bosý a v oděvu nuzném. Byl to mudrc Sokrates. Ten obrátil bujnou mysl jeho k věcem vážnějším a probudil v něm ušlechtilější část povahy jeho. K Sokratovi přilnul jako k otcí a tento zase nerozpakoval se v jedné bitvě zachrániti život Alkibiadův nasazením vlastního, což v jiné bitvě Alkibiades mu oplatil. Však občas upadal ve starou lehkomyšlnost a kolísavým zůstal do smrti. Byl statečným bojovníkem, nadaným vojevůdcem a uchvacujícím řečníkem; ale přednosti ty zastíněny byly lehkomyšlností, nestálostí a marnivou ctižádostí, které vady způsobily jeho vlastní mnoho zlého.

Dychtě po slávě válečné pohnul rodáky, by se ujali sicilského města Egesty proti Syrakusám. Úchvatnou výmluvností vylíčil Athenským, jaká sláva a zisk z války té jim vzejde. Lid athenský v duchu již viděl se pánem Středozemního moře a rád odhlasoval, aby na Sicilii posláno bylo nejlepší loďstvo (200) a mužstvo (60.000) pod velením Alkibiadovým. Krátce před odjezdem loďstva jedné noci sporáženy a zohaveny byly všechny sochy Hermovy po nárožích ulic athenských. Ze zločinu toho viněn byl Alkibiades. Ten, vědom jsa nevinu své, žádal, by o věci té rozhodl soud. Nepřátelé jeho však vymohli odklad soudu, až by loďstvo odplulo do Sicilie. Sotva přistál Alkibiades na Sicilii, bylo mu poručeno, by se navrátil a dostavil k soudu. On však rozkazu neuposlechl, nýbrž ušel do Sparty a spolčil se s nepřáteli vlasti.

Spartanům poradil, aby se ujali Syrakus proti Athenským. Následkem toho loďstvo athenské bylo v přístavě syrakuském poraženo a zničeno, pozemní pak vojsko na útěku zjímáno nebo pobito. Zajatí byli dlouho vězněni a týráni v kamenných lomech a konečně vůdcové odpraveni a ostatní prodáni za otroky.

Než rána ta nebyla poslední. Brzy Spartané po radě Alkibiadově obsadili attické město Dekeleu a odtud bez ustání znepokojovali

Athenské. Zároveň pomocí jeho učinili spolek s Peršany a jali se pobuřovati spojence athenské na pobřeží maloasijském.

Však brzy týž Alkibiades spůsobil obrat. Životem svým urážel přísné Spartaný, že ho chtěli zabiti. Proto prehl k Peršanům a přičiňoval se, by usmířil Atheňany a pomstil se Spartanům. Záhy Peršané odňali peněžitou pomoc Spartě a nabízeli ji Athenským; následkem toho Alkibiades byl povolán v čelo loďstva athenského. Ten brzy vzpružil kleslou mysl vojska a dobyl u Kyzika (ve Frygii) vítězství tak skvělého, že Spartané prosili o mír, avšak marně.

Vítěz hrdě vracel se do své otciny, která rychle zapomněla všeho minulého a s jásetem nevidaným ve slavném průvodě uváděla ho domů, by mu opět svěřila vrchní velitelství nad veškerým vojskem svým. Však s veliké té výše Alkibiades rychle hluboko klesl, když loďstvo jeho poraženo bylo od Lysandra spartského (u Notia v Jonii). Následkem toho byl vyobcován a uchýlil se na Hellespont, kde žil v zapomenutí, až byl v Persii usmrcen.

§ 40. Lysandros.

Lysandros ukončil dlouhý boj mezi Athenami a Spartou. Vychován byl v chudobě a odříkání. Avšak udatností a neobyčejnou otužilostí povznesl se z prostého vojina k hodnosti nejvyšší. Jako vojevůdce vynikal nadáním, odvahou, vytrvalostí, chytrostí, ale také nesvědomitostí. Sám říkal, kde lví kůže nestačí, tam že třeba liščí nastavití, a nikdy nerozpakoval se třeba přísahu porušiti, jen když mu to prospělo. Při tom však vždy zůstal prost vši lakoty a rozkošnictví.

Vlasti získal veliké slávy a moci tím, že vítězstvím u Aigospotamů (na Hellespontu) ukončil dlouhou válku peloponneskou (405). Bitvou tou moc Atheňanů byla na dobro zničena. Spojenci je vesměs opouštěli a brzy padly také Atheny. Lysandros po bitvě dal se na pochod proti Athenám. Kdekoliv dostihl nějaké posádky athenské, pod trestem smrti přikazoval jí odebrati se domů. Tak nahrnulo se tam nesmírně mnoho lidu. Lysandros obklíčil město se všech stran a brzy hladem přinutil je vzdáti se Spartanům (404). Ti uložili Athenským 404 kruté podmínky míru: 1. strhnouti dlouhé zdi k Peiraieu, 2. vydati Spartanům všechny lodě kromě dvanácti, 3. zřici se panství nad spojenci, 4. uznati nadvládu Sparty. Zároveň Lysandros svěřil vládu v Athenách 30 šlechticům athenským, oddaným Spartě, a na ochranu jejich zanechal na hradě athenském posádku 700 Spartanů.

§ 41. Thrasybulos.

Atheňané nazývali vladaře své „tyranny“, poněvadž nedomohli se vlády právem, nýbrž pomocí nepřátel. Tyranni vládli vpravdě tyransky a největší ukrutností vynikal Kritias, zvrhlý žák Sokratův. V několika měsících popravili půldruhého tisíce zámožných občanů, jejichž statky se obohatili. Dobrá polovice občanů byla buď vybočována neb uprchla z města. Útočiště našli v Thebách. Tam se jim v čelo postavil statečný Thrasybulos a zmocnil se Peiraiea. Kritias vytáhl proti němu, ale byl poražen a zabit (403.). Thrasybulos pak vypudil ostatní tyranny a navrátil vlasti předešlou svobodu. Kleslá moc Athen však nepovznesla se již nikdy.

§ 42. Sokrates.

Obr. 30. Sokrates.

Dlouholetá válka bratrská uškodila velice celému Řecku, neboť spustošila mnohé bohaté krajiny, pohltila mnoho statečných Řeků a utlumila v Řecích vědomí národní probuzené slavnými válkami perskými. Za války rozpoutaly se divoké vášně po celém Řecku, lid zdivočil a mravnost všude poklesla. Nejpatrněji jevílo se to v Athenách, kde nic nestyděli se odsouditi k smrti **Sokrata**, nejslechnějšího občana athenského a nejslavnějšího mudrce řeckého (obr. 30.). Sokrates byl synem řezbařovým a z počátku oddal se živnosti otcově. Záhy však zanechal živnosti té a věnoval se poučování spoluobčanů. Vyhle-

dával je v jejich příbytecích anebo chodil se svými žáky po ulicích a náměstích a poučoval je hovorem o věcech na oko nepatrných. Vždy rozprávěl hovor takovým způsobem, že posluchači otázkami jeho sami připadli na pravdu neb užitečné naučení mravní, které do paměti jejich vstřípiti chtěl. Všechno snažení jeho neslo se k tomu, by posluchače své navedl ke ctnosti a moudré správě života. Toho docílí člověk, když dobře pozná sebe sama, proto Sokratovi počátkem vši moudrosti byla věta: „Poznej sebe sama“.

Životem svým ukazoval cestu k tomu, čemu slovy učil. Vždy vedl život vzorný. Byl neobyčejně skromný a ke každému choval se laskavě. Sobectví neznal, potřeb měl pramálo a chodíval bos a v oděvu velmi chudobném. Jednou byl pozván ke dvoru krále makedonského, ale poděkoval a odpověděl, že nesluší muži přijímati dobrodiní, jehož nemůže splatiti. Občanské povinnosti konal svědomitě a v boji počínal si opatrně i udatně.

Pro vzorný život a blahodárné učení byl v Řecku velice vážen. Mladí i staří, chudí i bohatí měli k němu hlubokou úctu. A přece byli v Athenách lidé, kteří ho nenáviděli. Ti obžalovali ho, že prý nevěří v bohy domácí, že nové zavádí a učením svým mládež kazí. Soudeci uznali ho vinným. Když byl tázán, který trest by si chtěl vybrati, nežádal soudečů za milost, jak obžalovaní v Athenách činívali, nýbrž odpověděl, že za skutky své zasluhuje, aby doživotně hoštěn byl v prytaeu, což bylo v Athenách největší poctou. To popudilo soudece a odsoudili ho k smrti. Přátelé jeho chtěli mu tajně pomoci ze žaláře, však on to zamítl, aby nepřátelé jeho nepokládali útěk za důkaz své křivé obžaloby. Se žáky svými přátelsky obcoval až do poslední chvíle. Ti navštěvovali ho v žaláři. Když se s nimi loučil, jeden hořce zaplakal nad nezaslouženým osudem milovaného mistra. Toho Sokrates pohlídl po tváři a pravil: „Bylo by ti milejší, abych zemřel, vinen jsa?“ Potom požil jedu a zemřel v žaláři (r. 399.). Spisů nenapsal Sokrates žádných, ale věrné zprávy o jeho životě a učení podali nám nejlepší žáci jeho Platon a Xenofon.

§ 43. Agesilaos.

Válka peloponneská záhubně působila také na Spartu. Spartané přinesli domů znamenitou kořist válečnou, ale zalubili tím bývalou ryzost a prostotu mravů. Nedbajíce již přísných zákonů Lykurgových, oddávali se bujnému a rozmařilému životu, čím podkopali základy moci své. Zpupností a bezohledností k ostatním bratřím řeckým připravili se o všecku lásku a vážnost, že i spojenci jejich, na př. Korintané a Thebané od nich odpadávali.

Úpadku toho nezastavil ani král Agesilaos. Byl postavy malé, zevnějšku nepatrného a na jednu nohu chromý. Ale již z mládí neobyčejně otužil své tělo a statečností vynikal nade všechny vrstevníky. I králem jsa zůstal skromným, odíval se velmi jednoduše a byl myslí vždy veselý, což získalo mu slepou oddanost obecného lidu. Strojenou oddaností získal si také lásku eforův a vznešených Spartanův, a všichni velebili ho jako vzor velikého a ctného krále. Oslava jeho dostoupila vrcholu, když, pomáhaje Řekům maloasijským proti Peršanům, tyto porazil, zmocnil se Malé Asie a chystal se proti samé Persii. Na pochodu tom zastaven byl zprávou, že Thebané, Atheňané a Korintané učinili nepřátelský spolek proti jeho vlasti. Proto rychle vrátil se do Řecka; ale tam štěstí válečné se střídalo; tedy Agesilaos poradil rodákům, aby s Peršany učinili mír. Od Spartanův byl vyslán do Persie Antalkidas a ten smluvil s Peršany mír potupný všem Řekům (387). Mírem tím

Řekové maloasijské opět byli vydáni nadvládě perské a pro Řeky evropské ustanoveno, aby všechny obce byly samostatny a netvořily žádných spolků. Řekům bylo poslechnouti Peršanů.

§ 44. Pelopidas a Epaminondas.

Původcové míru, Spartané, jej nejdříve porušili. Vojsko jejich, táhnouc jednou Boiotií kolem Theb, zmocnilo se hradu thebského Kadmeie a v Thebách dopomohlo k vládě „tyrannům“, oddaným Spartě. Tyranni pod ochranou posádky spartské vládli krutě a pronásledovali všechny, kdo se jim nelíbil. Uprchlíci thebské nalezli ochotného přijetí a pohostinství v Athenách. Mezi nimi nejvíce vynikal **Pelopidas**.

Pocházel z rodu bohatého a byl velmi vzdělaný a statečný. V míru zabýval se nejraději lovem a zápasem, v němž vynikal nad všechny vrstevníky. Mysli byl šlechetné, nenáviděl veškeré bezpráví a vlast svou miloval horoucně. Prospěl jí velice neobyčejnou výmluvností a uměním válečným. On přemluvil soudruhy ve vyhnanství, by se vzbopili proti tyrannům i proti Spartanům, a postavil se jim v čelo. Nedaleko Theb skryl druhy své a sám s jedenácti nejdovážlivějšími v přestrojení vplížili se do města. Tam za pomoci přátel pobili tyranny, vpustili ostatní uprchlíky a vypudili Sparťany. Z toho vznikla **válka** se Spartou, ve které Theby velmi se proslavily zásluhou Pelopidovou a Epaminondovou.

Epaminondas pocházel z rodičů chudých, ale byl pečlivě vychován. Statků pozemských dbal málo, spokojoval se s jedním pláštěm a, když ten byl ve valše, nevycházal z domu. Měl malý stateček, z něhož se nuzně živil. Za to rád obohacoval ducha svého vědomostmi a vynikal ušlechtilou povahou. Jednou perský král chtěl ho získati bohatými dary. Epaminondas však poslu jeho odpověděl: „Je-li vlasti mé prospěšno, čeho král tvůj žádá, netřeba zlata; pak-li to však vlasti mé na škodu, všechny poklady pána tvého neodvrátí mne od povinnosti mé“. Peněz nepřijal, ač vydlužiti si musil na osetí statečku svého. Vždy hájil práva a pravdy a vlast miloval vroucně. Šlechetnost Epaminondova byla ode všech uznávána a vrstevníci nazývali ho všech Řeků mužem nejpřednějším. Při tom byl skromný a vlídný ke každému, zvláště pak lnul k Pelopidovi.

Tito dva mužové spojili se k obraně ohrožené vlasti. Epaminondas zřídil vojsko thebské na nový, velice výhodný způsob, naučiv je útočiti na nepřítel v šiku klínovitém. Jádrem vojska byl posvátný sbor Pelopidův. Bylo to 300 vybraných mladíků, kteří přísahou se zavázali, že buď zvítězí nebo padnou. Vojsko tak zřízené (6000) utkalo se se
371 Sparťany (11.000) bitvou u Leukter (371.) a porazilo je tak, že

Spartanů mnoho zahynulo, ostatní dali se na útěk. Podle zákona měli býti zbaveni cti občanské. Že však počet jejich byl příliš veliký, bylo jim to prominuto a ustanoveno, by zákon od zítřka nabyl zase platnosti.

Bitvou leukterskou byla zničena nadvláda spartská a **Theby** staly se prvním státem v Řecku. Epaminondas brzy vtrhl na Peloponnes a osvobodil tam všechny obce od nadvlády spartské. Tehdy navrátil svobodu také porobeným Messeňanům. Za těch bojů vypršela doba velení Epaminondova i Pelopidova. Oni však podrželi je, až pokořili Spartu. Když vítězné vojsko vrátilo se do Theb, závistník jakýs obžaloval vojevůdce, že proti zákonu podrželi velení, a žádal, aby potrestáni byli smrtí. Epaminondas hájil sebe i druhů svých a pravil soudcům, že sice zasluhuje trestu smrti, že však prosí, by na hrob jeho bylo napsáno: „Tím přestoupil zákon, že vpadnuv do Lakonie obléhal Spartu a vzkřísil Messenii“. Soudcové hned žalobu zavrhli.

Pelopidas potom vytáhl do Thessalie a Makedonie, by tam zjednal pořádek. Z Makedonie přivedl do Theb mladého krále Filipa jakožto rukojmě. Na nové výpravě do Thessalie padl v bitvě.

Epaminondas ještě jednou vytáhl proti Spartanům na Peloponnes, kde tito hleděli nabyti ztraceného panství. Vojska srazila se u Mantineie (362). Epaminondas byl smrtelně raněn kopím do prsou. Odesli jej na 362 návrší, odkud by mohl pozorovati boj. Lékař prohlásil, že raněný zemře, jakmile z rány hrot se vytáhne. Brzy bylo zvěstováno, že Thebané zvítězili. Tu Epaminondas poradil krajanům k míru, vytáhl hrot z prsou a vypustil ducha.

B. Boj Řeků s Makedoňany.

§ 45. Filipp Makedonský a Demosthenes.

Domácími válkami seslabili se Řekové tak, že po Řecku rozestřela se úplná ochablost. Té užil Filipp, král makedonský, aby učinil konec samostatnosti řecké.

Za mládí ztrávil 6 let v Thebách. Tam od Epaminondy a Pelopidy naučil se umění válečnému, ale také poznal slabost a nesvornost Řeků. Když vrátil se domů, dosedl na trůn královský a vytkl si smělý cíl života: předně upevniti trůn svůj v Makedonii, pak zmocniti se nesvorného Řecka a konečně dobytí říše perské.

Nejprve vypudil z Makedonie nepřátelské sousedy a pak obrátil se proti **řeckým osadám** na pobřeží mořském. Boji těmi neobyčejně otužil své vojsko a podivuhodné síly a obratnosti dodal šiku, falanx zvanému. Sám osvědčil velikou chrabrost ve všech bojích, neohroženě vrhal se

v každé nebezpečnosti a odnesl mnohou ránu. Vojsko bylo mu slepě oddáno. Kde zbraň a síla nepomáhala, tam užíval lsti a úplatkův. Sám říkal: „Žádná hradba není tak vysoká a příkrá, by nepřekročil ji osel

Obr. 31. Demosthenes.

se zlatým nákladem.“ Brzy zmocnil se téměř všech osad řeckých na pobřeží makedonském.

Ohrožených osad řeckých neujali se Řekové, ač k tomu vyzývání byli nejslavnějším řečníkem, **Demosthenem** athenským (obr. 31.).

Mládí Demosthenovo bylo neutěšené. Záhy osiřel a poručníci připravili jej o všecko jmění. Proto chystal se dlouho, by mohl je veřejně obžalovati. K tomu bylo třeba dobré výmluvnosti; ale Demosthenovi se jí nedostávalo. Od přírody a nedbalého vychování byl hlasu slabého a dechu krátkého, nedovedl správně vysloviti hlásku *r* a stále potrhoval jedním ramenem. Když poprvé a podruhé na řečništi se objevil, strhl se mezi posluchači uštěpačný smích. Proto dlouho vzdaloval se veřejnosti a odvykal vadám. Aby nepřišel v pokušení vyjít z domu, dal si hlavu s polovice oholiti. Doma kladl pod jazyk kaménky a, těsně nad rameno zavěsiv ostrý meč, cvičil se tak dlouho, až obě vady překonal. Aby hruď rozšířil a zvučnosti hlasu nabyt, cvičoval se v řečech na břehu mořském, aby příboj vln a po čase i hluk lidu na sněmích dovedl přehlučiti. Aby si osvojit krásnou mluvu, přepsal prý osmkráté slavné dílo Thukydidovo o válce peloponneské. Tak železnou vytrvalostí a velkými schopnostmi na konec stal se **nejslavnějším řečníkem** starého světa.

Proti Filippovi z počátku nic nepořídil, neboť ten podplatil si řečníka Aischina, by přesvědčoval Atheňany, že Filipp proti vlastnímu Řecku nic zlého nezamýšlí. Aischines dokonce spůsobil, že Řekové sami Filippa do Řecka povolali. Tam **Fokidští** zmocnili se posvátné půdy kolem chrámu delfského. Amfiktyonie delfská čili náboženský spolek, k němuž patřila velká část obcí řeckých, zdvihla **válku proti Fokidským**. Když Fokidští vítězili, amfiktyonie povolala na pomoc Filippa. Ten Fokidské pokořil a z vděčnosti přibrán byl místo nich do amfiktyonie delfské.

Po několika letech pozemků delfských zmocnila se **Amfissa**, město v Lokridě ozolské. Potrestání jich amfiktyonie delfská svěřila Filippovi. Ten rychle vtrhl do Řecka, rozbořil Amfissu a na zpátečním pochodě obsadil Elateu (ve Fokidě). Tu bylo jasno, že Filipp zamýšlí zmocniti se Řecka. Teprve tehdy poznali Atheňané, jak velice chybili, že dříve neuposlechli Demosthena. Ten pohnul zděšené krajany, že, chopivše se zbraně, spojili se s Thebany na ochranu vlasti. Vojsko jejich (50.000) srazilo se s Makedoňany (30.000) u města **Chaironeie** (338). Spojenci 338 bojovali rekovně; již vítězili Athenští, tu prolomen byl šik Thebanův, posvátný sbor jejich porubán a pak i vojsko athenské přemoženo. K vítězství Makedoňanův nejvíce přispěl mladý syn Filippův Alexander. Tam zahynula svoboda Řeků.

Příštího roku Filipp svolal všechny obce řecké na sněm do Korinthu, kde byla vyhlášena národní válka proti Peršanům pod velením Filippovým. Ten konal pilné přípravy po celý rok a již chystal se do Asie, ale byl úkladně zavražděn v 47. roce věku svého (336). Poslední úkol Filippův dokonal syn jeho Alexander.

§ 46. Alexander Veliký.

Mládí Alexandrovo. Alexander narodil se r. 356. Otec postaral se o nejlepší vychování synovo jak tělem tak duchem. Silou tělesnou a odvahou Alexander brzy předčil všechny vrstevníky. Jednou nabízeli otcí jeho ke koupi překrásného koně Bukefala za 13 talentů. Král rád by byl koně koupil, ale nikdo z přítomných nedovedl bujně zvíře skrotiti. Filip chtěl již koupi zamítnouti. Tu vyprosil si mladý králevic dovolení, by směl na koně sednouti. Potleskav koně postavil ho hlavou proti slunci tak, aby stínu svého neviděl, a rychle naň vyskočil. Překvapené zvíře bleskurychle uhánělo s králevicem po rozlehlé planině, až se unavilo. Pak Alexander obrátil koně a vracel se k otcí. Ten z radosti zvolal: „Synu můj, hledej si jiné království, Makedonie ti nepostačí!“

S vývojem těla zároveň vyvíjel se i duch. O toho pečoval slavný mudrc řecký **Aristoteles**, jenž vychoval Alexandra na muže vlastností výtečných. Žák přilnul úctou a láskou k laskavému učiteli, jenž vedl Alexandra ku všemu krásnému a slavnému. Cestu k tomu ukazoval jim slavný básník Homer, jehož nejslavnější hrdina Achilleus stal se vzorem mladému králevici. Ten čítal básně Homerovy tak rád, že i v noci mívá je pod poduškou. Brzy vynikal Alexander netoliko bystrým duchem a vědomostmi, nýbrž i statečností a myslí ohnivou. Slavné skutky otcovy naplňovaly ho tesknoutou a často prý říkával: „Nezbude mi po otcí, co slavného bych vykonal“.

Při smrti otcově bylo mu 20 let. Mnozí poddaní národové se vzbouřili, spoléhajíce na nezkušenost mladého krále. Ale ten rychle všechny překonal i Řeky. Potom svolal Řeky do Korintha a byl od nich zvolen za vůdce proti Peršanům. V Korinthě setkal se s podivínem Diogenem sinopským, jenž nauku Sokratovu, že ten člověk je šťasten, který málo potřebuje, přeháněl tak, že v sudě bydlel a pil vodu rukou. Král dlouho s ním rozmlouval a na konec se tázal, čím mohl by mu posloužiti. Diogenes odpověděl: „Ustup mi se slunce.“ Kolemstojící dali se do smíchu, ale král pravil: „Kdybych nebyl Alexandrem, chtěl bych býti Diogenem.“

Vrátiv se do Makedonie, Alexander bojoval proti nepokojným sousedům illyrským a thrackým. Za těchto bojů rozneslo se po Řecku, že král zahynul. Hned vzbouřili se **Thebané** a vypudili posádku makedonskou. Ale náhle objevil se před hradbami thebskými Alexander a v krátké době dobyl města. Na výstrahu ostatním Řekům kázal Theby rozbořiti a obyvatelstvo (30.000) rozprodati do otroctví, ušetřil toliko chrámův a domu i příbuzenstva básníka Pindara.

Válka s Peršany. Upokojiv Evropu, vytrhl r. 334. v čele 30.000 334 pěchoty a 5000 jezdců do Asie proti Persii. Plul přes Hellespont. Přiblíživ se břehu asijskému, hodil kopí své na pevninu a za ním vrhl se sám v plném brnění, by první stanul na půdě nepřátelské. Hned zaměřil ke troskám slavné Troje, kde obětoval Atheně a ověnil hrob milovaného Achillea. Od Troje táhl k říčce **Graniku**, na jejíž pravém břehu stál s četným vojskem Memnon, vojevůdce perského krále Dareia III. Alexander udeřil na Peršany a úplně je porazil. V bitvě byl by jistě zahynul, kdyby přítel jeho Kleitos jedním rázem nebyl přetal napřážené rámě nepřítelovo, jenž vedl ránu na hlavu Alexandrovu. Potom Alexander zmocnil se **Malé Asie** a ubytoval se na zimu ve Frygii. Tam v městě Gordiu ve hlavním chrámě stál vůz, na němž byl uzel tak uměle spletený, že nikdo neuměl ho rozvázati. Mezi lidem se vypravovalo, kdo jej rozváže, že stane se pánem Asie. Zvědév o tom Alexander, rozřal uzel mečem a získal si oddanost lidu.

Když nastalo jaro, dal se na pochod do **Syrie**. Přitáhnuv k řece Kydnu, vrhl se uřícen do vody, by se vykoupal. Následkem toho rozstonal se v Tarsu tak těžce, že lékaři již nad ním zoufali. Jediný Filipp, tělesný lékař jeho, nepozbyl mysli a připravil mu lék nebezpečný, který ho mohl uzdraviti, ale také usmrtiti. Parmenion, přítel a vojevůdce Alexandrův, poslal mu výstražné psaní, že lékař je od Peršanů podplacen, aby krále otrávil. Alexander však spoléhaje na věrnost Filippovu, kázal ho zavolati a podal mu list. Upíraje zraky na čtoucího, vypil lék a uzdravil se.

Zatím Dareios sebral své vojsko a sám postavil se nepříteli v cestu blíže Issu (333). Alexander udeřil na Peršany s takovou prudkostí, že 333 pěchota i jízda perská dala se na útěk a zanechala celý tábor v plen Řekům. Sám Dareios prchl tak kvapně, že zanechal na bojišti matku, manželku i děti svoje, jež dostaly se do zajetí Alexandrova. Přes 100.000 Peršanů bylo pobito. Vítěz choval se k rodině královské velmi šetrně a uctivě. Od Issu táhl do **Foinikie**, která se poddala až na Tyrus. Město bylo vystavěno na ostrově v moři a bylo opevněno hradbou tak pevnou, že pokládáno za nedobytné. Plných sedm měsíců král dobýval města, však dobyv ho, vyvrátil je a obyvatelstvo rozprodal do otroctví.

Od Tyru táhl do **Egypta**, jehož pánem stal se bez boje, poněvadž obyvatelé nenáviděli Peršanů. V Egyptě zvětšil se založením města **Alexandrie**, jež zdědilo slávu a bohatství Tyrské a stalo se nejdůležitějším obchodním městem při moři Středozemním. Z Alexandrie táhl na západ až do oasy Dia Amunského, kdež kněží uvítali jej jako syna Diova. To lichotilo králi, poněvadž tím rostla vážnost jeho u národů východních.

Z Egypta vytáhl Alexander na jaře r. 331. přes Syrii proti vlastní **Persii**. Tam Dareios sebral nové vojsko ze všech zbylých satrapií a rozložil se s ním na rozlehlé rovině mezi Gaugamelami a Arbelami. Peršanů bylo tolik (250.000), že opatrný Permenion radil, by Řekové (50.000) překvapili nepřítele v noci. Alexander odpověděl: „Nechci vítězství ukrásti.“ I byla svedena bitva velekrutá, v níž Dareios byl poražen. Zanechal v táboře všech pokladů svých a prechal do zemí východních, kde byl zabit od satrapy Bessa, jehož Alexander za to dal ukřižovati.

Alexander jako král perský. Alexander tím vítězstvím stal se **panem celé říše perské**. Hned táhl do hlavních měst Babylonu, Sus a Persepole, kde všude našel ohromné poklady. V Persepoli vlastní rukou při hostině zapálil nádherný palác královský, by naznačil, že zaniklo panství perské. I jal se hned budovati říši svou, v níž rozličné národy v jednotu pojiti měla láska i spravedlivost panovníkova a vzdělanost řecká. Nehodlal Makedoňany učiniti národem panujícím, nýbrž přemožené postavil na roveň vítězům. I Peršanům uděloval vysoké hodnosti v úřadech i ve vojště. Sám často odíval se v roucho perské a zavedl u dvoru svého mrav perský, poněvadž mu lichotilo, by se mu na kolenou vzdávala úcta jako někdejšímu králům perským. Po celé říši stavěl nákladné silnice i průplavy a zakládal četná města na podporu průmyslu a obchodu. Asiáté s vládou jeho byli docela spokojeni; za to však reptali Makedoňané.

Když Alexander dal se na pochod do východních satrapií, často došlo k neshodám. Jednou v Marakandě (Samarkand) při hostině přátelé Alexandrovi nad míru velebili skutky jeho a vynášeli ho nad samého Heraklea. Tomu opřel se vínem rozjařený Kleitos a jal se vynášeti krále Filippa nad syna. Alexander rozlítl se a sáhnul po zbrani, ale ta byla již prve opatrně uklizena. Kleita zatím odvedli přátele jeho, ale ten brzy vrátiv se zpět, pokračoval v posměšcích svých. Tu Alexander vytrhl blízké stráži kopí z ruky a probodl jím přítele, jenž mu zachránil život. Hned po činu zmocnila se ho trpká lítost: vrhl se na mrtvolu, vyrval kopí z rány a chtěl sebe usmrtiti. Přátele tomu zabránili, ale král po tři dni nepožil pokrmu. Jindy pro spiknutí dal odpraviti Filota, syna Parmenionova. Aby smrti synovy nepomstil, byl zavražděn i šlechtný Parmenion. Takové výbuchy vášně odvracely od krále všecky Makedoňany. Když přitáhl až do bohaté **Indie**, kde dobyl slavného vítězství, vzepřeli se a nechtěli již dále táhnouti. Nemoha jich k další výpravě pohnouti, kázal postavit 12 obrovských pomníků na památku té výpravy a dal se na zpáteční pochod. Po Indu plavili se až k Indickému oceánu. Tam Alexander vojsko rozdělil. Část měla plouti na lodích podél břehu k ústí

eufratskému. Druhou část vedl sám po pevnině. Pochod pevninou byl pro veliké vedro i nedostatek vody a spíše velice obtížný. Král rekovně snášel všechny útrapy s vojskem. Jednou několik jezdců nalezlo trochu vody a přineslo ji v přilbici králi. Ten poděkoval jim, ale vida, jak ostatní vojsko žízni hyne, vylil vodu na zem pravě, že nechce pít, nemoha ostatních napojiti. Vojáci s nadšením vzkřikli, že voda ta je všechny občerstvila. Po velkých útrapách sešlo se vojsko v Susách (324).

Tam odměnil Alexander zbylé vojáky velikými dary. Na to oddali se všichni nemírnému hodování a rozkoším, což mnohého sklátilo do hrobu. Král nejvíce želel smrti Hefaistiona, nejmilejšího přítele svého z mládí. Chtěje ukrotiti žalost svou, jal se připravovati nové smělé záměry na podrobení Arabie. V tom zastihla ho smrt v Babyloně následkem přílišného namáhání a rozčilení r. 323. Tělo jeho v zlaté rakvi 323 pochováno v Alexandrii.

Alexander zemřel mlád (33 let) a přece vykonal skutky tak veliké, že dějepis nazývá ho Velikým. Však veliká říše jeho nepřekala dlouho svého zakladatele. Hned po smrti Alexandrově vznikla mezi jeho vojevůdci prudká hádka o to, kdo bude jeho nástupcem, neboť nezanechal žádného zákonitého dědice. Z hádky vznikly kruté boje, jež trvaly až do roku 301., kdy po rozhodné bitvě u Ipsa rozpadla se říše na tři části: 301 evropskou, asijskou a africkou čili na říši makedonskou, syrskou a egyptskou. Časem všechny ty říše podmanili si Římané.

III. oddělení:

Dějiny římské.

Vlast Římanů. Kde se rozkládala stará Itálie? Vodorovná členitost její: hranice, moře a zálivy; částky pevniny, poloostrovy, mysy a ostrovy? Kolmá členitost její: horopis: vysočiny a nížiny? Vodopis: řeky a jezera? Podnebí? Kterak se dělila stará Itálie a která důležitější města tam byla?

Doba první: Řím za doby králů.

§ 47. Romulus.

Původ Římanů. Staří Římané odvozovali původ svůj od potomků hrdiny trojského Aeney. Ten po pádu Troje s otcem Anchisem a synem Ascaniem (Julem) několik let bloudil po moři, až připluli do Latia v Itálii. Tamější král Latinus laskavě přijal a pohostil cizince ve městě Laurentě a zasnoubil Aeneovi dceru svou Lavinií. Jí na počest

Aeneas vystavěl město Lavinium a usadil se tam se svými krajany. Brzy však Turnus, král Rutulů, jemuž Lavinia dříve byla slíbena, zdvihl válku proti Aeneovi a Latinovi. Ve válce tito zvítězili, ale Latinus padl. Aeneas stal se jeho nástupcem a provedl, že jeho krajané s domorodci (Aborigines) splynuli v jeden národ po Latinovi nazvaný **latinský**. Po smrti Aeneově nástupcem jeho stal se Ascanius, jenž Lavinium zanechal matce a sobě vystavěl město Albu Longu. Tam potomci jeho vládli přes 300 let.

Založení Říma. Jeden z nich, Procas, zanechal říši latinskou dvěma synům Numitorovi a Amuliovi, by vládli společně. Mladší však bratra staršího násilně zbavil vlády a jedinou dceru jeho Rheu Sylvii přinutil vstoupiti do sboru panen Vestálek, by neměla potomstva, jež by ho mohlo zbaviti trůnu. Avšak Rhea Sylvia z boha Marta měla dvojčata Romula a Rema. Král přikázal matku za živa pochovati a děti v Tibeře utopiti. Tibera byla tehdy rozvodněna, a děti uvázly na břehu pod vrchem palatinským, kde byly kojeny od vlčice a krmeny od datla, zvířat Martových. Tam nalezl je pastýř Faustulus a vychoval je se svými dětmi. Když dospěli, vynikali silou a odvahou nade všechny hochy pastýřské, s nimiž na způsob čet vojenských probíhali okolí a hubili rozličné dravce i loupežníky. Jednou lupiči zajali Rema a odvedli Numitorovi, jenž v té krajině měl statky, žalující, že Remus hubí statky jeho. Ten, bedlivě patře na Rema, spozoroval, že je velice podoben Sylvii. Brzy přiběhl také Romulus s Faustulem, z jehož vypravování Numitor poznal, že Romulus a Remus jsou jeho vnukové. Ti s druhy svými a družinou Numitorovou učinili útok na krále Amulia, zabili ho a dosadili na trůn děda Numitora.

Král daroval vnukům území v poříčí Tібery, kde pásávali stáda. Ti na vrchu palatinském založili útočistiště (asylum) pro všechny pronásledované. Brzy bylo tam mužů jako v nějakém městě. Když jednalo se o jméno města, shodli se zakladatelé, že po tom bude nazváno, komu bohové sešlou příznivé znamení. I pozorovali na obloze let ptáků. Remus první spozoroval šest supů letěti od severu k jihu, hned však po té
753 Romulus uzřel jich dvanáct a nazval město po sobě **Roma** (753). Z té příčiny Remus zanevřel na bratra a jemu na potupu přeskočil nedokončené hradby, zač byl od bratra zabit.

Romulus králem. Romulus vládl pak sám a zveleboval Řím i okolí. Nejprve vyslal k sousedům posly žádat, by Římanům dali dcery své v manželství. Sousedé s posměchem odmítli žádost jeho. Užil tedy lsti. Vystrojil velikou slavnost a pozval k ní sousední obce. Když oči všech diváků byly zaujaty hrou, vrhla se část ozbrojených Římanů na hosti a unesli jim všechny dívky. Uražení sousedé hned zdvihli válku proti

Římanům. Nejstatečněji vedli si Sabinové vedení králem Titem Tatiem. Proti Sabinům vytáhl Romulus a svedl bitvu v údolí mezi vrchy kapitolinským a palatinským. Boj byl dlouho nerozhodný. Tu vrhly se unesené Sabinky mezi bojující a prosily jich, by zanechali boje vražedného, že ony rády v Římě zůstanou. Učiněn tedy mír a přátelství. Sabinové odstěhovali se do Říma, usadili se na vrchu quirinalském (Titius) a spojili se s Římany v jednu obec, již vládli Romulus i Titus Tatius. Brzy však Tatius zahynul v boji a Romulus vládl sám. Byl národu svému nejvyšším knězem, vojevůdcem a soudcem. Z náčelníků rodin římských (patres familias) utvořil si radu, **senatus** zvanou. Senatoři, patres zvaní, nosili šat (togu) nachedem lemovaný a červené střevíce jako znak své důstojnosti. Všichni občané (patriciové) scházeli se na **sněm**, který volil krále a rozhodoval o válce a míru. Vojsko (legio t. j. výbor) tvořili všichni zbraně schopní občané.

Jednou Romulus prohlížel vojsko na rozléhlém poli Martově. Tu strhla se prudká bouře, nebe se zatmělo a Mars za blesku a hromu odvezl svého syna na zlatém voze do nebe. Brzy potom Romulus zjevil se jednomu Římanu a zvěstoval mu, že mezi nebešťany zůstane ochráncem lidu svého jakožto bůh Quirinus.

Obr. 32. Janus.

§ 48. Numa Pompilius.

Po Romulovi vlády se ujal **senat**. Brzy však Římané zvolili se králem Numu Pompilia, zetě krále Tita Tatia. Ten nade všechny vynikal moudrostí a znalostí zákonů lidských i božských. Úkolem života vytkl si přivyknouti bojechtivé Římany životu pokojnému a spořádanému, by mladý stát římský nabyl vnitřní síly pro slavnou budoucnost. Prostředkem k tomu nejvhodnějším jevilo se mu dobře uspořádané **náboženství**. Proto upravil **náboženství** a **bohoslužbu římskou**. Hlavní **bohové** římské byli:

1. Juppiter (Řekům Zeus), otec bohův i lidí a vládce nebes i země. Manželkou jeho byla Juno (Hera), královna nebes.
2. Mars (Ares), bůh války.
3. Quirinus, ochránce státu římského.
4. Janus, bůh počátku a konce, hleděl vždy nazpět do minulosti i v před do budoucnosti a proto byl zobrazován se dvěma obličejí (obr. 32). Numa vystavěl mu chrám podobný bráně, jenž měl dvoje dvěře, zavřené v míru, otevřené ve válce.

V dobách pozdějších Římané ctili tytéž bohy jako Řekové, ale pod jinými jmény (viz bohy řecké).

Kromě bohův obecných každá rodina římská ctíla ještě Penaty a Many. Oni byli ochránci domácnosti, a obrazy jejich byly chovány na krbu rodinném; tito byli duše zemřelých příbuzných. Každý pak Říman po celý život měl zvláštního ochránce, genia, ducha ochranného.

Bohoslužba. Bohy ctíli Římané modlitbou, obětmi a slavnostmi. Oběti byly krvavé a nekrvavé.

Ke službě boží Numa Pompilius ustanovil kněžské sbory.

1. Pontifices řídili veškerou bohoslužbu, stanovili pořádek svátkův a dělali kalendář. Představený jejich, pontifex maximus, byl nejvyšším ředitelem veškeré bohoslužby.

2. Flamines, počtem 3, obětovali hlavním bohům Jovovi, Martovi a Quirinovi.

3. Fetiales konali posvátné obřady při zavírání smluv se sousedy a bděli nad zachováním jich.

4. Saliové pořádali v měsíci březnu průvody se zpěvy a tanci ke cti Martovi.

5. Augurové zpytovali vůli bohů ze znamení nebeských, z letu a křiku ptactva, ze žraní a třepotu posvátných kuřat.

6. Vestalské panny opatrovaly věčný oheň na oltáři ve chrámě bohyně Vesty.

Časem počet bohův i způsob bohoslužby se množil, poněvadž Římané vyzývali také bohy národů poražených, aby oblíbili sobě stánky v Římě a žehnali říši římské.

§ 49. Tullus Hostilius.

Po Numovi stal se králem bojovný Tullus Hostilius, z rodu latinského. Za něho válčili Římané s Albou Longou. Když vojska stála již proti sobě k boji, smluvily se obě strany, by válka rozhodla se soubojem. K tomu vybráni od Římanů tři bratři Horatiové, od Albanů tři bratři Curiatiové. Vojska rozestoupila se na dvě strany a v uvolněné rovině sokové počali se potýkati. Netrvalo dlouho a padli dva Horatiové, třetí však zůstal neporaněn. Ten vida, že třem protivníkům, ač všichni byli poraněni, neodolá, dal se na strojený útěk. Curiatiové za jáсотu svých rodáků hnali se za ním, ale pro rány a unavení zůstával jeden daleko za druhým. To spozorovav Horatius, rychle se obrátil a usmrtil jednoho po druhém. Římané zajásali, neboť stali se pány Albanských.

V radostném pochodu vraceli se domů a v čele jejich kráčel vítěz nesa zbroj protivníkům odňatou. Jim vstříc vyšlo obyvatelstvo římské. Z toho pojednou vystoupí sestra Horatiova, jež byla nevěstou jednoho Curiatia. Spatříc v rukou bratrových zbroj zabitého ženicha, počne nařikat

a bratra proklínati. Ten však v rozhorlení probodl ji se slovy: „Tak staň se každé Římance, která truchlí nad smrtí nepřítelů vlasti.“ Za ten skutek byl odsouzen k smrti, ale na prosby otce jeho dána mu milost.

Albanští těžce nesli panství římské a čekali, jak by se ho zbavili. Když Římané počali válku s Vejenty, Albanští zradili je v boji, ale Římané přece zvítězili. Za to Alba Longa byla vyvrácena a její obyvatelstvo převedeno do Říma na vrch Caelius (Luceres).

§ 50. Ancus Marcius.

Čtvrtým králem stal se Ancus Marcius z rodu sabinského, syn dcery Numovy. Po příkladu dědově liboval si v pokojném panování a zvelebování bohoslužby. Proto Latinové, pokládající ho za slabocha, zdvihli válku proti Římanům. Král však v krátké době porazil je úplně. Na odstrašenou převedl obyvatelstvo čtyř měst latinských do Říma na vrch aventinský a ponechal jim sice osobní svobodu i část majetku, ale nedopřál jim žádného práva občanského t. j. nemohli účastnit se ani správy státu ani služby vojenské. Bylo tedy v Římě svobodné obyvatelstvo dvojího druhu: jedni požívali práv občanských a nazývali se **patricii** (Ramnes, Tities a Luceres tvořili 3 tribus; každá tribus dělila se na 10 kurií, každá kurie na 10 gentes; každý gens skládal se z několika rodin, pocházejících od jednoho praotce); druzí neměli práv občanských a nazývali se **plebs** čili plebejové. Kromě svobodných bylo tam ještě mnoho **otrokův** a **klientů**. Klienti byli přistěhovalci nebo na svobodu propuštění otroci a živili se řemeslem aneb obchodem. Každý z nich musil se dáti v ochranu některého patricia (patronus), který svěřence svého (klienta) zastupoval před úřady a chránil před každou křivdou. Za to cliens svému patronu musil býti vděčně oddaným. Otroky stávali se obyčejně váleční zajatci, nebo lidé koupení a nebyli pokládáni za člověka, nýbrž za věc (res) svého pána

§ 51. Tarquinius Priscus (Starý).

Za panování Anca Marcia přistěhoval se do Říma z etrurského města Tarquinii bohatý Řek, jenž štědrostí a moudrostí brzy získal si lásku všech Římanů, nízkých i vysokých. Lid nazýval ho prostě Tarquinius. Král jmenoval ho před smrtí svou poručníkem svých nedospělých dětí a lid po smrti králově zvolil si ho králem.

Jsa králem proslavil se statečností ve mnohých válkách i blahodárným zvelebováním Říma v míru. Tak vysušil močály mezi Palatinem a Quirinalem zřízením ohromných klenutých stok čili kloak, jimiž prý vůz senem naložený projeti mohl. V odvodněném údolí zřídil forum čili náměstí, jež později vroubily bohaté závody obchodní a pěkné budovy.

Mezi Palatinem a Aventinem založil veliké závodíště, circus maximus zvané. Na vrchu kapitolském začal stavěti Jovovi veliký chrám. Tiberu překlenul mostem a tak s Řínem spojil i vrch janikulský na pravém břehu řeky. Brzy byl zavražděn od vrahů najatých syny Ankovými.

§ 52. Servius Tullius.

Nástupcem jeho stal se Servius Tullius, vyrostlý v domě Tarquiniově. Jednou Tarquinius válčil s Latiny a po vítězství odvedl do zajetí královnu latinskou se synáčkem, jenž nazván po otcí Tullius, a poněvadž se narodil v otroctví, tedy Servius Tullius. Byl vychováván v domě královském. Jednou usnul v předsíni domu královského a nad hlavou jeho zjevila se ohnivá záře. Manželka Tarquiniova, jsouc věštkyní, předpověděla z toho zjevu chlapci slavnou budoucnost. Proto vychovávala ho jako dítě královské. Když Servius dorostl, vynikal nad ostatní bystrým rozumem. Král zasnoubil ho se svou dcerou a učinil ho spoluvladařem. Když Tarquinius byl zavražděn, králová prohlásila, že jest toliko raněn, a Servius stal se jeho náměstkem. Zatím lid přivykl lidumilnému panování jeho a, když se dověděl o smrti králově, zvolil si ho králem.

Král ten byl velmi statečný i moudrý a proslavil se tím, že dal státu římskému dobré **zřízení státní** jako Solon Atheňanům. Účelem nového zřízení bylo vyrovnati rozdíl mezi patricii a plebeji na základě jmění, poněvadž tito domáhali se práv občanských.

Rozdělil tedy svobodné Římany, patricie i plebeje, dle **jmění nomovitého** do 5 tříd.

Do 1. vřadil, kdo měl nejm. 20 juger ^{*)} pozemků č. jmění za 20.000 asů ^{**)}				
" 2. " " " " 15 " " " " 15.000 "				
" 3. " " " " 10 " " " " 10.000 "				
" 4. " " " " 5 " " " " 5.000 "				
" 5. " " " " 2 " " " " 2.000 "				

Dle **jmění** vytknul každému povinnosti a práva ve státě.

Občané 1. tř. odváděli 40 centurií mladších a 40 centurií starších vojákův				
" 2. " " " 10 " " 10 " " "				
" 3. " " " 10 " " 10 " " "				
" 4. " " " 10 " " 10 " " "				
" 5. " " " 15 " " 15 " " "				
	85		85	

*) Jugerum = asi $\frac{1}{2}$ jitra = $1\frac{1}{2}$ měrice = 1 korci.

***) Tehdejší as = 24 kr. Od válek punských cena peněz klesla i bylo jich třeba škráté více, tedy 100.000, 75.000, 50.000, 25.000 a 12.500 asů.

Nejbohatší z 1. třídy mohli konati službu vojenskou na koni (equites) v 18 centuriích. Kdo neměli ani 2 jugera, nazývali se proletarii a z těch byly brány 2 centurie tesařův a kovářův, 2 centurie trubačův a jedna centurie náhradníkův. Všech centurií bylo: $85 + 85 + 18 + 2 + 2 + 1 = 193$.

Službou vojenskou povinen byl každý občan od 16.—60. roku, a to od 16.—45. roku v poli jako voják mladší (iuniores) a od 45.—60. roku bránil toliko města jako voják starší (seniores). Každý sám se vyzbrojil a vydržoval.

Jen vojáci (patriciové i plebejové) měli právo choditi do **sněmu**, v němž hlasovalo se dle centurií (**comitia centuriata**): každá centurie měla jeden hlas, o němž rozhodovala většina v centurii. Sněm volil krále, rozhodoval o válce a míru a dával zákony.

O čem usnesly se **komitie centuriatní**, to schváliti nebo zavrhnouti měly právo **komitie kuriatní**, do kterých scházeli se jen patriciové.

Servius Tullius rozšířil Řím o dva pahorky: viminalský a esquilinský a všech 7 pahorků obehnal pevnou hradbou z kamenů tesaných.

§ 53. Tarquinius Superbus (Zpupný).

Servius Tullius byl zavražděn úkladem nešlechtné dcery své Tullie a manžela jejího L. Tarquinia, syna Tarquinia Priska.

Tullia přemluvila manžela, by starého tchána zbavil trůnu. On hned převedl část patriciů na svou stranu, ozbrojenou četou obsadil forum i radnici (curia) a zasedl na trůn královský. Když to zvěděl Servius, spěchal do kurie hájit svého práva, ale byl od Tarquinia smrtelně poraněn a na cestě domů od najatých vrahův ubit. Tarquinius stal se králem a královal velmi libovolně, zač nazván Superbus.

Poddaný lid utiskoval velkými daněmi a krutou robotou při velikých stavbách, boháče olupoval o život i majetek a senatu nevíšal si pranic. Při tom však zveleboval Řím nádhernými budovami a šířil panství římské po celém Latii.

V Římě dokončil stavbu velikých kloak a na vrchu kapitolinském dostavěl nádherný chrám Jovův. V chrámě tom uložil prorocké **knihy Sibylliny**. Jednou z řeckého města Kum (Cumae) přišla do Říma věštkyně Sibylla a nabízela králi za velikou cenu 9 velikých knih, řecky psaných. Král koupí zamítl pro velikou cenu. Sibylla odešla a tři knihy spálila. Brzy se vrátila a žádala za zbylých 6 knih touže cenu. Král nabídnutí opět zamítl. I odešla a zase tři spálila. Potom za zbývající tři žádala původní cenu a hrozila, že i ty spálí, jest-li jich král nekoupí.

Ten dal knihy prozkoumati a poznal, že obsahují důležitá proroctví o budoucnosti státu římského. Koupil tedy knihy a uložil je do chrámu jakožto vzácný klenot národní.

Ve válce s Latiny byl nad obyčej šťasten. Jednou oblehl Arden četným vojskem. Synové jeho při hostině v táboře chválili manželky své nade všechny ženy z příbuzenstva. Tu příbuzný jejich Tarquinius z Collatia navrhl, aby na koních zajeli si domů přesvědčit se na vlastní oči. Když přijeli do Říma, našli manželky synů králových při bujné hostině s četnými družkami; v Collatiu však našli Lucretii, choť Tarquinia Collatinského, ona uprostřed pilných služek předla len ještě v pozdní noci. To popudilo syny královny. Po několika dnech nejmladší z nich, Sextus, sám tajně zajel do Collatia a Lucretii zneuctil. Ta povolala z tábora chotě i otce svého, žalovala jim pohanění svoje a prosíc, by ji pomstili, vrazila si dýku do srdce. Zarmoucený Collatinus a přítel jeho Junius Brutus dopravili mrtvou Lucretii do Říma a, ukazující lidu dýku krví zbrocenou, vypravovali ohnivě, co se bylo stalo. Řeč jejich popudila lid tak, že se vzbouřil a vypověděl z Říma nenáviděnou rodinu královskou (509). Tarquiniovci rychle spěchali do Říma potlačit povstání, ale našli brány zavřené a chrabřý Collatinus řídil obranu města. Zatím Junius Brutus spěchal do tábora u Ardeie a získal všechno vojsko proti králi, jemuž i s rodinou nezbylo, než odebrat se do vyhnanství do Etrurie.

Doba druhá: Řím republikou.

1. Rozšiřování panství římského v Itálii do válek punských.

§ 54. Junius Brutus a Tarquinius Collatinus.

Osvobození Římané nikoho více neučinili králem, nýbrž důstojenství královské zrušili a zřídili si **republiku**, již řídili dva konsulové (praetorové) a několik úředníků, jež vždy na rok volival sněm (comitia centuriata). Vedle úředníkův a sněmu nejvíce moci měl **senát**, sbor to 300 nejváženějších Římanů, jež doplňovati bylo právem konsulů. Prvními konsuly stali se Junius Brutus a Tarquinius Collatinus. Oba pocházeli z rodiny královské, ale byli velkými protivníky vypuzeného krále.

Junius Brutus byl syn Tarquinie, sestry královny. Otec jeho, šlechtatý to Říman, byl od krále zahuben i s nejstarším synem. Osirelý Brutus byl vzat na dvůr královský a vychováván se syny královými, kteří si z bratrance jen blázna dělali, poněvadž on, boje se o život, dělal se hloupým. Zatím však přihlouplý zevnějšek chránil ducha výtečného.

Jednou král poslal syny do Delf tázat se Apollona o radu v důležité věci a pro zábavu přidal synům Bruta. Synové vyřídívše věc otcovu, tázali se boha, komu z nich dostane se panství v Římě? „Kdo z vás první políbí matku“, zněla odpověď. Brutus, jediný porozuměv, cestou klopýtl, padl na zem a políbil ji. Věštba brzy se splnila.

Zpupnost a nešlechtnost rodiny královské sdružila ho s Tarquinem Collatinem a oni osvobodili vlast od krutého tyranna. Jako konsulové dbali jen o prospěch mladé republiky, které hrozilo mnohé nebezpečení. Vypuzení Tarquiniovci totiž usilovali o to, by opět nabyli ztracené moci. V Římě samém měli hojně přívrženců mezi mládeží patricijskou, které se zastesklo po lešku a počtách dvorských. Král tedy poslal do Říma posly vyjednávat na oko o vydání svých statků; ve skutečnosti však jednali s mladými patricii o spiknutí, by vypuzený král opět dosazen byl na trůn. Tomu však opatrností konsulů přišlo se na stopu a spiklenci byli pohnáni na soud konsula Junia Bruta. Vyšetřováním vyšlo na jevo, že také oba synové Brutovi účastnili se spiknutí. Konsul však nerozpakoval se ani na chvíli, odsoudil všechny spiklence k smrti a dbal a to, by rozsudek náležitě byl vykván. Potom žil v zármutku a opuštěnosti.

§ 55. Horatius Cocles a Mucius Scaevola.

Vypuzený Tarquinius brzy došel nové pomoci proti Římu u mocného krále Porseny z Clusia v Etrurii. Etruskové byli nejvzdělanějším národem italským a brzy nabyli nad Římány takové vřevahy, že zmocnili se všeho území římského za Tiberou a již hnali se za Římány k mostu přes řeku do Říma. Římané prechali tak kvapně, že neměli kdy strhnouti za sebou most. Tu postavil se na předmostí Říman vzrostu obrovského, Horatius Cocles, a jediný zastavil příval nepřátelský. Dva stateční Římané přispěli mu na pomoc a ostatní strhli most. Když trámy již praskaly, poručil pomocníkům přeběhnouti ještě na druhý břeh a sám bojoval, až most byl stržen. Pak skočil do řeky a přeplaval ke svým.

Město bylo zachráněno, ale Porsena je oblehl, aby hladem přinutil je vzdáti se. Když v Římě nouze byla již veliká, vplížil se v přestrojení statečný jinoch římský Mucius do tábora Porsenova, by zahubil původce té nouze. Šťastně dostal se až do stanu králova, kde právě vypláceli vojsku žold. Poněvadž vojáci kupili se kolem muže nejnádherěji oděného, zabil ho Mucius, pokládaje ho za krále. Zavražděný však nebyl král, nýbrž jeho písař. Mucius hned byl polapen a veden před krále. Tomu směle řekl, že chtěl jeho zabiti, což nyní vykonají jiní. Král mukami chtěl na něm vynutiti, by řekl kdo? Mucius však na znamení, že muk se

nebojí, napřáhl pravici do ohně na blízkém oltáři a upálil si ji celou bez nejmenší známky bolesti. Hrdinnost ta působila na Porsenu tak, že daroval mu život i svobodu. Potom Mucius, jakoby z vděčnosti, řekl králi, že 300 jinochů římských přísahalo usmrtiti Porsenu. Toho lekl se král, nabídl Římanům mír, stal se jejich přítelem a Tarquinia ponechal jeho osudu. Mucius byl za hrdinství své velice vážen a dostalo se mu čestného názvu Scaevola, t. j. levák.

§. 56. Menenius Agrippa.

Tarquinius popudil proti vlasti ještě různá města latinská, že Římané z válek ani nevycházeli, ale ve všech vítězili statečností svého vojska. Četné ty války zničily blahobyť Římanů, poněvadž každý voják sám se vydržoval a při tom zanedbával hospodářství. To škodilo nejvíce plebejům, poněvadž patriciové byli poměrně bohatší a v Římě požívali větších výhod, vyhradivše sobě všechny úřady v republice i veliké výhody z války (ager publicus). Plebejové válkami chudli a upadali do dluhů. Dlužníci pak, nemohouce zaplatiti, byli věznění nebo do otroctví prodáváni, kde s nimi nakládáno velice krutě, ač mnozí z nich ve válkách vyznamenali se velikou statečností. Ubožáci snášeli bídu svou, dokud mohli; když však bída byla největší, vzbouřili se.

V tom táhli na Řím nepřátelé. Patriciové slibovali plebejům ve všem vyhověti, jen aby táhli s nimi proti nepříteli. Táhli tedy a pomohli nepříteli poraziti. Když však vítězné vojsko vracelo se domů, patriciové nechtěli slibům dostáti.

Tu plebejové vystěhovali se z Říma na nedaleký vrch severovýchodně od města (**secessio plebis** r. 494), sami nevědouce, co počíti. Patriciové byli tím překvapeni a vypravili moudrého senatora Menenia Agrippu vyjednávat s vystěhovalci. Ten prý uchlácholil plebeje vtípnou bájkou: „Jednou srotili se údové těla proti žaludku, který prý nic nepracuje, nýbrž toliko užívá, a vypověděli mu službu. Nohy nechtěly choditi, ruce a ramena pracovati, zuby kousati, jazyk polykati a tak žaludek zůstal o hladu. Scvrkl se, ale brzy také nohy nemohly choditi, ruce pracovati, ústa se pohybovati a celé tělo chřadlo. Tu znamenali údové, že žaludek jim dává síly a svěžesti. I zanechali hněvu a počali opět pracovati. Brzy celé tělo okřálo“. Podobenství tomu porozuměli plebejové a dohodli se s patricii. Smluveno: 1) aby chudým plebejům dluhy byly odpuštěny a svoboda vrácena těm, kdo pro ně upadli v otroctví, 2) na ochranu plebejů zřízen v Římě úřad, tribúnatus plebis, jehož členové, **tribuni plebis**, byli nedotknutelní a měli právo zastati se rodáků proti

komukoliv slovem „veto (zapovídám); 3) tribunům dáno právo svolávat plebeje do shromáždění (**comitia tributa**) k poradám o věcech plebejských. —

Smlouva ta byla stvrzena posvátnými obřady a místo, kde byla smlouvena, bylo nazváno *mons sacer* (vrch posvátný).

§ 57. **Marcus Coriolanus.**

V Římě byli mnozí patriciové, kteří nepřáli plebejům tribunatu a rádi byli by je o něj připravili. Nejdříve pokusil se o to Marcus Coriolanus. Pocházel ze zámožné rodiny patricijské, vyznamenal se několikrát neobyčejnou statečností (Corioli), ale hrdě povrhoval plebeji a nepřál jim tribunatu. Tehdy stihla Latium neúroda a v Římě nastal hlad. Senát dal přivést obilí ze Sicílie a chtěl je chudému lidu rozdávat. Coriolanus však v senátě navrhl, by obilí rozdávalo se plebejům jen pod tou podmínkou, vzdají-li se tribunatu. Za to ho tribunové obžalovali. On však, než by se podrobil žalobě plebejů, raději opustil Řím a odebral se k nepřátelským Volskům. Brzy v čele jejich táhl na Řím, by násilím zrušil tribunat, vlasti prý nebezpečný. Římané nebyli k boji připraveni, tedy se pokoušeli skrze mnohá poselstva udobřití rozhněvaného Coriolana, ale vše bylo marno. Volskové již chtěli hnáti útokem. Tu z bran římských vyšel zástup vznešených paní římských, smutkem oděných, a ubíraly se přímo k nepříteli, majíce v čele matku Coriolanovu Veturii a manželku Volunnii. Když Coriolan spatřil průvod a poznal matku i manželku, zanechal nepřátelství proti vlasti, běžel jim vstříc a se slzami v očích zvolal: „Matko, cos mi to učinila! Vlast si zachránila, ale syna jsi ztratila, nebo do Říma nikdy se nevrátím.“ Potom dal se s Volsky na zpáteční pochod a zůstal u nich ve vyhnanství až do smrti.

§ 58. **Quinctius Cincinnatus.**

Římané často byli svíráni četnými nepřáteli, nechtějícími dopustiti, by Řím příliš se rozmohl. Oni však opatrností a statečností svých vůdců vždy zvítězili. Tak proslavil se L. Quinctius Cincinnatus vítězstvím nad Aequy (r. 458.).

Aequové vytáhli proti Římanům bez opovědi války. Senát na rychlo vypravil proti nim konsula, který však byl poražen a v táboře obklíčen. Římu nastalo veliké nebezpečení. V tom druhý konsul jmenoval **diktatora**, t. j. neobmezeného pána říše římské s plnou mocí královskou na 6 měsíců. Tenkrátě došel té nejvyšší hodnosti v Římě L. Quinctius Cincinnatus.

Cincinnatus, ač rodu patricijského, byl tehda tak schudlý, že neměl než toliko chaloupku a čtyři jitra role za Tiberou. Tam, an právě pracoval

na poli, zastalo jej poselstvo k němu vypravené a zvěstovalo mu, že byl zvolen diktátorem. Diktátor svolav branný lid na pole Martovo (vojenské cvičiště římské z polí královských), vypravil se večer s mocí válečnou z Říma a o půl noci stál již proti nepříteli, jehož do rána obklíčil vysokým náspem. Na dané znamení obklíčený konsul udeřil na Aequy z předu a ze zadu byli sevřeni diktátorem, že musili se vzdáti. Aby patrně bylo, že byli na dobro potřeni, musili podejítí pode jho, učiněné ze dvou kopí do země vražených, na kteréž bylo nahoře třetí napříč položeno. Spoutané náčelníky Aequů vítězný diktátor odvedl do Říma, kde byl oslaven triumfem. Hodnost diktátorskou složil již šestnáctý den a odebral se zase do své chudičké chýše za Tiberou.

§ 59. Appius Claudius.

Za častých bojů s nepřitelem plebejové v Římě opět mnoho trpěli, zvláště při soudech a úřadech, které byly úplně v rukou patriciů. Ti všude nadřžovali patriciům, poněvadž soudili a úřadovali jen dle své vůle nejsouce vázáni zákonem. Proto navrhl tribun Terentilius Harsa, by sepsány byly zákony, jimiž řídili by se všichni soudcové a úředníci římsí. Patriciové všemožně hleděli návrh ten zmařiti. Když však plebejové rok z roku jej obnovovali, svolili konečně patriciové, aby zvoleno bylo deset 451 mužů (**decemviri**), kterým by na r. 451. svěřena byla **veškera vláda v Římě** za tím účelem, by sepsali zákony. V době té nemělo býti v Římě ani konsulův ani tribunů.

Decemvirové vládli mírně a do konce roku sepsali zákonů na deset měděných desk. Poněvadž dílo jejich ještě nebylo úplně hotovo, bylo také na příští rok zvoleno deset mužů, by dílo dokonali. Ti sepsali ještě dvě desky zákonův a všechny zákony byly vyryty na dvanácti deskách (*leges duodecim tabularum*). Byly schváleny národem a vystaveny na foru, by je občané stále měli na očích. Mladí Římané učili se jim ve škole nazpaměť jakožto základu veškerého práva.

Mezi decemviri hlavní osobou byl Appius Claudius, muž hrdý a velký protivník plebejů. Prvního roku radil druhům k největší mírnosti a nabytí veliké obliby v Římě. Pro druhý rok decemvirové byli zvoleni jen dle jeho rady. Dostav za spoluvladaře lidi sobě oddané, rychle dokončil sepsání zákonův a připravoval si samovládu. Patriciů šetřil, by jich proti sobě nepopudil, za to tím krutěji vedl si proti plebejům. Ti těžce nesli krutovládu jeho, ale těšili se, že přestane s koncem roku. Po roce však decemvirové podrželi vládu o své ujmě a zpupnost Appiova brzy dostoupila vrcholu.

Prohlásil Virginii, dceru váženého plebeje Virginia, za otrokyni svého klienta. Ubohé dívky ujal se její ženich Icilius, bývalý tribun, a shromážděný lid, což Appia poněkud zarazilo. Na druhý den vrátil se Virginius z války a šel hájit dcery své. Appius však přikl j klientovi a pohrozil smrtí každému, kdo by se rozsudku protivil. Zoufalý Virginius vrazil dceři nůž do prsou se slovy: „Dítě mé, jinak nemohu zachrániti svobody tvé.“ To násilí popudilo lid tak, že se vzbouřil. Zatím vracelo se vojsko z boje. Když uslyšelo, co se v Římě stalo, žádalo, by senat decemviry sesadil. Senát odepřel.

Tu plebejové se zbraní v ruce vystěhovali se podruhé na posvátný pahorek (449). Po té senat povolil. Decemvirové byli sesazeni a konsulat 449 i tribunat opět obnoven. Appius ve vězení vzal si život.

Plebejové brzy potom dosáhli v Římě moci zákonodárné, byly jim povoleny sňatky s patricii a byli připuštěni též k tribunatu vojenskému (tribuni militares consulari potestate), kteří od r. 443.—366. někdy vládli v Římě místo konsulův.

§ 60. **Furius Camillus.**

Když pontichly v Římě spory mezi patricii a plebeji, sílila říše římská a brzy zmohutněla tak, že Římané dali se v boj s nebezpečným nepřitelem s Etrusky.

V boji tom největší odpor kladlo město **Veji**. Brzy však Vejentští v otevřeném poli tolikrát byli poraženi, že uchýlili se za hradby města, které strmělo na příkrém návrší. Římané je oblehli, ale oblehání protáhlo se na několik roků v letě i v zimě, že vojnům poprvé vyplácel se žold za službu vojenskou. Vejentští několikrát vypadli z hradeb proti Římanům a sklíčili je tak, že tito nejznamenitějšího vůdce svého Furia Camilla jmenovali diktátorem. Ten v krátké době skrušil Veje a boj chýlil se ke konci. Camillus tázal se v Římě senatu, jak naložiti s kořistí. Bylo odpověděno, by se rozdala vojnům. Potom diktátor dal vykopati podzemní průkop pod hradbami až k hlavnímu chrámu bohyně Junony. Na to velel k útoku na hradby se všech stran a sám s nejdovážlivějšími dal se průkopem pod chrám. V chrámě král vejentský zrovna chystal oběť a kněz (haruspex) prolašoval, že bohové tomu vítězství dají, kdo jim připravenou oběť bude obětovati. V tom Římané prorazili podlahu, vnikli do chrámu, pobili Vejentské a Camillus obětoval bohům. Ostatní vnikli do města, zapálili domy a otevřeli brány druhům svým, kteří brzy způsobili v městě strašné krveprolití. Město bylo pobořeno, obyvatelstvo buď pobito, nebo prodáno (r. 396.). Vítěz zmocnil se ohromné kořisti,

kteřou rozdal vojákům, ale nezapomněl na sebe. Potom slavil slavný triumf v Římě, při němž vezli ho čtyři bělouši. To popudilo mnohé, poněvadž prý pocta taková patřila jen Jovovi. Camillus odpor proti sobě zvětšil ještě tím, že všude jevil se nepřitelem plebejů. Proto byl od tribuna obžalován, že kořist vojenskou nespravedlivě rozdělil. Camillus, než by se před soud dostavil, raději odešel do vyhnanství. Odcházejce prosil bohův, aby brzy přišel čas, kdy bude Římanům třeba jeho pomoci.

§ 61. M. Manlius Capitolinus.

Doba ta přišla velmi brzy. Ze severní Italie do střední vtrhli **Gallové**, národ divoký obrovského vzrostu, kteří úprkem jali se dobývatí Etrurie. Když oblehli město **Clusium**, prosili Clusijští Římanův o pomoc. Tito místo četného vojska poslali několik vážených senatorů, by napomenuli Gally k pokoji. Při rozmluvě vedli si Gallové tak zpupně, že došlo k boji, v němž poslové římské statečně pomáhali Clusijským. To porušení práva mezinárodního popudilo Gally, že žádali v Římě, by poslové byli jim vydáni. Senát odepřel a proto Brennus čili vůdce galský s velikým vojskem (70.000) dal se na pochod proti Římu. Římané (40.000) proti nepříteli vytáhli k řece **Allii**. Tam byla svedena bitva pro Římany zlá 389 (389), že den bitvy té vždy byl počítán k nešťastným dnům římským.

Vítězové hned táhli **na Řím**, odkud obyvatelé ze strachu rozutekli se po okolních městech; jenom část vojska a většina senatorův odhodlali se k odporu na pevném Capitoliu. Gallové shledali město prázdné, jen na foru spatřili asi 80 nádherně oděných starců s berlami v rukou nepohnutě seděti na drahocenných stolicích, jako by byli z kamene vytesáni. Byli to staří patriciové, kteří nechtěli přežiti záhuby vlasti. Barbari žasli nad zjevem tím. V pochybnosti, zda-li sami bohové nesestoupili k obraně města, přiblížil se galský vojín k jednomu ze starcův a zatáhl ho za bradu, načež tento hněvivě udeřil ho berlou ze slonoviny. Tu vrhli se Gallové na starce a všechny pobili. Na to vyplenili město, zapálili a celé spustošili. Potom učinili útok na Capitol, ale byli odrazeni od statečné posádky, již velel M. Manlius.

Proto Brennus oblehl hrad, by posádku vyhladověl. Obléhání se protáhlo a na Capitoliu oddali se bezstarostí. Jednou Gallové zpozorovali, že někdo v noci tajnou stezkou po skále ubíral se do hradu. Druhou noc touže stezkou dostali se Gallové až na hradby. Posádka spala a nikdo Gallů nespozoroval, jen husy Junoně posvěcené zaštěbetaly a zbudily Manlia. Ten špěchal na podezřelé místo a štítem srazil Galla s hradeb. Padající strhl s sebou ostatní a hrad byl zachráněn. Ochránce dostal název Capitolinus.

Brzy však obležení i obléhající trpěli hlad. To bylo příčinou, že Gallové po sedmiměsíčním obléhání smluvili se s obleženými o výkupné 1000 liber zlata. Když zlato se vážilo, stěžovali si Římané na nespravedlivou váhu; ale Brennus hodil do mísky ještě meč svůj s opaskem a pravil: „vae victis“ (běda přemoženým). V tom prý udeřil na Gally Camillus, jenž zatím sebral rozprášené vojsko římské a Gally vypudil.

Když Gallové odtáhli, byl Řím tak spustošen, že mnozí plebejové chtěli se vystěhovati do Vej. Camillus však jim to rozmluvil a zachránil Řím, zač odměněn byl názvem „druhý zakladatel Říma“. Město bylo znova vystavěno, ale ve spěchu nedbáno hrubě úhlednosti domův ani pravidelnosti ulic a náměstí.

Manlia stihl osud zlý. Když novým budováním Říma plebejové upadli do veliké bídy a opět plnily se žaláře římské, ustrnul se šlechtný Capitolinus nad bídou lidu a, prodav statky, půjčoval chudým bez úroků. Za to obžalovali ho patriciové, že chce dojiti samovlády. Manlius byl odsouzen k smrti a svržen se skály tarpejské.

§ 62. L. Papirius Cursor, Qu. Fabius Rullianus a P. Decius Mus.

Plebejům vedlo se v Římě špatně, až r. 366. zákony tribunů 366 Licinia a Sextia dosáhli přístupu ke konsulatu, následkem čehož potom v krátké době nabyli úplně rovných práv s patricii a přestala všecka příčina nespokojenosti mezi nimi. To velice prospělo říši, jež utěšeně sílila a brzy založila panství římské nad střední a jižní Itálií.

V tom Římanům nejvíce odporovali **Samnité**, statní a svobody milovní horalé, kteří však nebyli dosti svorní. S nimi se spojili ostatní národkové ve střední a jižní Itálii, ale nebyli dosti vytrvalí ani svorní. Proto po dlouhých bojích (342—290) podlehl Římanům.

Když nebezpečnost pro Římany rostlo, zvolili si diktátorem L. Papiria Cursora, který si za podvelitele (magister equitum) vybral Qu. Fabia Rulliana. Oba byli znamenití vojevůdci, ale povahy zcela různé. Oen byl drsný, příkrý a přísný voják, jenž od každého neúprosně vymáhal naprostou poslušnost a obětavost. Přísnosti jeho každý se bál. Tento zase byl mírný, vlídný a přívětivý, ač neméně statečný a odvážlivý, pročež byl miláčkem vojska.

Když stáli s vojskem v **Samniu** proti nepříteli, bylo diktátoru odejít do Říma k náboženské slavnosti. Velitelství svěřil Fabiovi s přísným rozkazem, by za jeho nepřítomnosti do boje se nepouštěl. Samnité však dráždili a vyzývali Fabia tak, že se dal v boj a slavně zvítězil. Následkem toho celý Řím plesal, jen diktátor zuřil hněvem.

Spěchal do tábora, svolal vojsko a Fabia odsoudil k smrti. Když liktor (úřední sluha) chtěl se odsouzeného chopiti, ochránilo ho vojsko a on v noci prehl do Říma prosit senatu za ochranu. Tu objevil se v Římě diktator s liktory nesoucimi sekery a nic nedbal přímluv senatu ani úpěnlivých proseb staříckého otce Fabiova, nýbrž kázal Fabia zatknouti. Stařícký otec odvolal se k celému národu (comitiím), ale ani to neprospělo a rozkaz diktatorův měl býti vykonán. Tu zoufalý otec i se synem vrhli se k nohám diktatorovým a prosili o milost. „Teď je dobře, kázní vojenské se vyhovělo,“ zvolal diktator a odevzdal odsouzeného lidu, jenž mu hned daroval život.

Přísnost ta roztrpčila vojsko, že schvalně nechalo se poraziti. Tu diktator obrátil, přívětivostí hned opanoval vojsko a dobyl slavného vítězství (325).

Po jeho diktatuře stihalo Římany neštěstí, poněvadž v čelo Samnitův dostal se obratný **Gavius Pontius**. Ten přelstil oba konsuly římské. Dodal jim nepravou zprávu, že vojsko samnitské soustředilo se v Apulii. Konsulové z Campanie spěchali do Apulie. U **Caudia** dostali se s vojskem do bažinaté soutěsky (kotliny), sevřené vysokými skalami. Východ shledali zavřený mohutnými zásecami. Dali se hned zpátky, ale zatím už také vchod byl uzavřen a po stranách všude stáli Samnité. Pontius zajal tak všechno vojsko římské. I ptal prý se otce, jak se zajatými naložiti? Otec radil, aby buď všechny pobil, anebo propustil bez ublížení. Syn neuposlechl. S konsuly zavřel výhodný mír, podržel 600 jezdců z váženějších rodin jako rukojmí, že senat mír schválí, a ostatním poručil složiti zbraň. Bezbranné (20.000) pak přinutil projíti pode jhem a po té svrchované potupě propustil je na svobodu. Vojsko před Římem se rozešlo a za tmy jednotliví vojáci vplížili se do města, kde skryli se v bytech svých. Celý Řím truchlil. Senat však neschválil míru a konsuly i důstojníky spoutané poslal zpět nepříteli. Pontius jich nepřijal a žádal, by celé vojsko vrátilo se do zajetí, což Římané zamítli.

Boj s přestávkami vlekl se dále. Konečně staříckému Fabiovi bylo dopřáno jej ukončiti. Počátkem 3. st. se **Samnity** spojili se také **Gallové** ze severní Italie. Proti mocnému nepříteli vypraveno 60.000 vojska. **Jemuž** velel **Q. Fabius Rullianus** a **P. Decius Mus**. Vojska srazila se u **Sentina** (v Umbrii) r. 295. S obou stran bylo urputně bojováno. Římané již na obou křídlech ustupovali před válečnými vozy Gallů. Tu **Decius Mus** požádal přítomného pontifika maxima, by ho posvětil bohům podzemním. Věřilo se, že takto posvěcený, kamkoliv se vrhne, přináší záhuby jistou. Ten pobídnuv oře, vrhl se v nejlítější seč. Římané vrhli se za ním, aby milovaného vůdce zachránili nebo s ním zahynuli.

Zoufalý ten útok přinesl nepříteli úplnou porážku. Později stařícký Fabius porazil nepřítele ještě jednou na bojišti v Samniu, kde prý pobil na 20.000 Samnitů. Následkem toho Římané stali se pány celé střední Itálie.

§ 63. Pyrrhus, král epirský.

Město Tarent poskytl Římanům příležitost, že zmocnili se také dolní Itálie.

Jednou plulo loďstvo římské do Adriatického moře a zastavilo se v přístavě Tarentském. Tarentané, kteří nevrážili na rostoucí moc římskou, přepadli Římany, loď potopili a mužstvo pobili nebo rozprodali. Senát římský poslal do Tarentu žádat dostiučinění, ale luza tarentská pohaněla vyslance, házejíc po nich blátem. Tu náčelník vyslanců, Postumius, zvolal: „Tyto skvrny smyjete svou krví a smích váš promění se v naříkání.“ Římané vypověděli Tarentu válku.

Tarentští byli sice velice bohatí, ale rozmařilí, zbabělí a k válce naprosto neschopní. Pozvali si tedy do války Pyrrha, krále epirského. **Pyrrhus** byl z nejslavnějších vojevůdců své doby a rád chopil se války, doufaje dojít v Itálii slávy i panství. Proto přeplavil se do Itálie s 25.000 vojska a 20 válečnými slony a porazil Římany u Herakleie (v Lucanii r. 280.). Vojska sedmkrát útočila na sebe bez rozhodnutí, až konečně sloni, zjev to Římanům nezvyklý, rozhodli boj ve prospěch Pyrrhův. Ten spatřiv, jak padlí rekové římské v pravidelných řadách ležely tváří proti nepříteli, zvolal: „S takovými bojovníky dobyl bych světa.“

Po tom vítězství spojili se s Pyrrhem obyvatelé dolní Itálie i Samnité. On však přece nedůvěřoval štěstí válečnému a nabídl Římanům slušný mír skrze přítele a rádce svého Kineu. Ten, obratný a výmluvný Řek, získal již mnohé senatory pro mír; ale když celý senát měl se rozhodnouti, tu dal se tam donésti slepý kmet Appius Claudius a, slyše mnohé senatory mluvit pro mír, zvolal: „Lituji, že nejsem také hluchý, bych nemusil slyšeti návrhů tak potupných.“ Pak ohnivými slovy vybízel, aby Kineas bez prodlení opustil město a s Pyrrhem by válčilo se dále, až opustí půdu italskou. Odešel tedy Kineas s nepořízenou a vypravoval Pyrrhovi, že senát římský připadal mu jako shromáždění králů.

Brzy po té přišli k Pyrrhovi poslové římské žádat, by propustil zajaté Římany na svátky do Říma. Poselstvo vedl **Gaius Fabricius**, muž mravů prostých, ale poctivec a vojevůdce výborný. Pyrrhus přijal posly laskavě a hleděl si Fabricia nakloniti velkými dary. Ten však je zamítl právě, že mu k výživě postačí stateček jeho. Druhého dne Pyrrhus chtěl ho získati strachem, postaviv za oponu slona, jenž náhle objevil se před Fabriciem a ohrožoval ho svým rypákem. Neohrožený Říman však usmívaje

se pravil: „Včera nepornšilo mne tvé zlato a dnes mne nepoleká tvůj slon.“ Konečně král nabízel mu přátelství a nejvyšší místo ve vojsku svém, ale Fabricius i to zamítl. Pyrrhus, překonán jsa tím šlechtným jednáním, dovolil zajatcům na svátky do Říma. Senát smrtí pohrozil každému, kdo by se do zajetí nevrátil.

Z jara r. 279. srazil se Pyrrhus s Římany u Ascula, kde sice opět zvítězil, ale se ztráton tak velikou, že zvolal: „Ještě jedno takové vítězství a bude po mně veta.“ Potom stal se konsulem a tudíž vůdcem vojska římského Fabricius. K němu přišel nějaký člověk s listem od tělesného lékaře Pyrrhova, v němž se tento nabízel, že za peníze krále otráví. Fabricius poslal ten list Pyrrhovi, jenž zvolal: „Zajisté spíše slunce opustí dráhu svou, než Fabricius dráhu ctnosti.“ Z vděčnosti propustil na svobodu všechny zajaté Římany bez výkupného.

Potom Pyrrhus odtáhl na Sicilii pomáhat Řekům proti Karthagiňanům a zdržel se tam 3 leta. Když vrátil se do Italie, byl od Římanů 275 poražen u Maleventa (Beneventum) roku 275., načež vrátil se do Řecka, kde při dobývání Argu zahynul. Římané tou válkou stali se pány **dolní Italie**.

2. Římané zakládají panství na Středozemním moři.

§ 64. Atilius Regulus a Hamilkar Barkas.

Když Římané zmocnili se střední a jižní Italie, zatoužili po úrodné Sicilii. V tom záměru setkali se s tuhým odporem Karthagiňanů.

Karthago rozkládalo se na sev. pobřeží Africkém, kde je nynější Tunis. Bylo založeno od Foiničanů tyrských (Dido) kolem r. 850., pročež Římané nazývali obyvatelstvo jeho phoeni = puni. Bedlivým vzděláváním půdy, plavbou, obchodem a průmyslem Karthago zbohatlo a rozmohlo se tak, že stalo se první mocí při Středozemním moři. Záhy zakládalo kolonie na ostrovech v západní části toho moře, zvláště na úrodné Sicilii, hornaté Sardinii a Korsice. Poněvadž Římané zatoužili po těch krajinách, došlo mezi nimi k tuhému a dlouhému boji (**války punské 264—146 př. Kr.**).

Z počátku vítězili Římané, zvláště když po způsobu karthaginském pořídili si četné loďstvo a opatřili je padacími můstky, které zabodše se do lodí nepřátelské, měnily boj námořní v pevninský, v němž římské vojsko vynikalo nad karthaginské. Slavné bylo první jejich námořní vítězství u Myl (sev. pobřeží Sicilie). V krátké době dobyli na Sicilii tolik úspěchu, 256 že r. 256. odhodlali se poslati konsula **Atilia Regula** do Afriky, by ukončil válku před branami karthaginskými. Regulovi v Africe přálo štěstí tak, že polovici vojska poslal domů. S ostatkem (15.000) v několika dnech Karthagiňany porazil, odňal jim 74 měst a zatlačil je až za hradby městské.

Karthagiánané prosili o mír, ale Regulus kladl podmínky tak tuhé, že odhodlali se k novému boji. Brzy najali nové vojsko a velitelství nad ním svěřili osvědčenému válečníku Xanthippovi spartskému. Ten u Tunetu porazil Římany a Regula zajal (255). Na Sicilii však vítězili Římané dále, proto Karthagiánané prosili znova o mír. Poselstvu do Říma přidružili zajatého Regula, by se za mír přimlouval, slibující mu svobodu, bude-li mír učiněn aneb alespoň zajatci vyměnění. Nestane-li se tak, měl se dle přísahy vrátiti do zajetí. Regulus však prospěch vlasti cenil výše než svůj život. V Římě radil senatu, by míru nečinil ani zajatých nevracel, poněvadž Karthagiánané již tak jsou zeslabeni, že dlouho válčiti nevydrží. Senat však klonil se k míru, jen aby Regula zachránil. Tu on prohlásil, že požil jedu, který sice pomalu ale jistě usmrcuje. Také nic nedbal úpěnlivých proseb příbuzných ani slov kněží, kteří chtěli ho zbaviti závaznosti přísahy, nýbrž neohroženě vrátil se do zajetí, kde hroznými mukami byl sprovozen se světa.

Hamilkar Barkas. Válka však přece brzy se neskončila, neboť v čelo Karthaginských dostal se udatný Hamilkar Barkas (Blesk). Když stal se vůdcem, bylo mu sotva 30 let, ale byl již velice zkušený a opatrný. Dobře postřehl všechny nedostatky a vady vojska karthaginského a hned jal se je odstraňovati. Nejvíce Karthagiánanům škodil nedostatek řádné a spolehlivé pěchoty a veliká nekázeň ve vojsku. Proto najal nové sbory, řádně je vycvičil, zavedl přísnou kázeň, nadchl mužstvo pro společnou slávu zbraní a dobyl skvělého vítězství.

Ale všechny tyto věci ve vojsku žoldnéřském nenahradily lásky k vlasti, jakou planulo vojsko římské. Když pak v dobách zlých ke statečnosti vojska přidružila se i vlastenecká obětavost bohatých Římanů, kteří ochotně obětovali statky své na potřeby válečné, sklonilo se vítězství k Římanům, kteří pod konsulem Lutatiem Catulem dobyli rozhodného vítězství u ostrovův aegatských (241), kterým skončila se 241 první válka punská (264—241). Karthagiánané postoupili Římanům území své na Sicilii a zaplatili ohromnou náhradu válečnou (3200 talentů = 8¼ mil. zl.). Sicilie stala se první provincií římskou a z rozkazu senatu římského spravoval ji vysloužilý konsul (proconsul).

§ 65. Hannibal a Scipio starší.

Boj mezi Římany a Karthagiány brzy vzplanul opět přičiněním Hannibala, syna Hamilkarova.

Hannibalovo mládí. Hamilkar měl 3 syny: Hannibala, Hasdrubala a Maga, jež vychovával v nesmířitelné zášti proti Římanům. Brzy po

první válce vypravoval se do bohaté Hispanie, by tam otčině zjednal náhradu za Sicílii. Devítiletý Hannibal prosil otce, by ho vzal s sebou. Ten svolil a vedl synáčka k oltáři, kde na oběť kázal mu přísahati, že po celý život bude nepřítelem Římanům a vždy je bude potírat. V Hispanii pak založiv Nové Karthago četnými boji zmocnil se vých. pobřeží. Do všech bojů bral Hannibala a vychovával ho na dobrého vojína. Po smrti Hamilkarově vůdcem stal se zeť jeho Hasdrubal, který Hannibala učinil velitelem jízdy.

Hannibal byl ozdobou a miláčkem vojska. Postavou a jiskrným zrakem podobal se otci. Podroboval se všemu namáhání prostého vojína, by se otužil proti všelikým útrapám válečným. Ochotně snášel vedro i zimu, hlad i žízeň a rozkazy sebe nesnadnější a nebezpečné vykonával vždy přesně a radostně. Oddechu přával si jen tehdy, kdy služba to dovolovala, a tu odepíral si všeho pohodlí. Často bylo ho viděti, an spí mezi stráží a přední hlídkou toliko zahalen v plášť. Šatem nelišil se hrubě od prostého vojáka, však zbraň a koně jeho byli nejkrásnější. Byl nejlepším jezdcem i pěším, jako podřízený i jako velitel. V útocích býval velice smělý, v nebezpečenství opatrný, že všechno vojsko huulo k němu bezměrnou důvěrou a oddaností. Po smrti Hasdrubalově zvolilo si ho vůdcem a Karthagiánané volbu potvrdili.

Brzy ukázalo se, že v čele vojska nestál do té doby vůdce znamenitější. Hannibal jako nejvyšší vůdce hned jal se plnit, co přísahal otci. Věděl dobře, že boj s Římany jednon nastati musí, proto počal ho sám dobytím Sagunta. Saguntští byli v přátelském spolku s Římany, proto tito vypravili poselstvo do Karthaga žádat za vydání Hannibala. Senát punský odepřel žádosti jejich; tu vůdce poselstva Qu. Fabius Maximus, shrnuv togu svou, pravil: „Zde nesu válku i mír, vyberte sobě“. Karthagiánané zvolali: „Dej, co chceš“. Fabius 218 rozhrnul togu a řekl: „Mějte tedy válku“. (218.)

Hannibalův pochod do Itálie. Hannibal byl k válce dobře připraven. Hned poslal část vojska do Afriky na obranu Karthaga, část zanechal pod velením bratra Hasdrubala na ochranu Hispanie a sám s 50.000 pěších, 9000 jízdy a 37 slony dal se na pochod do Itálie. Obešel Pyreneje, táhl jižní Gallii k dolnímu toku Rhony (u Avignonu). Tam dobyl si přechodu přes řeku a spěchal k Alpám. Když vojsko spatřilo příkré skály a ledovce alpské, obešla je hrůza a strach; avšak výmluvný Hannibal brzy je upokojil. Daly se přes Alpy menším průsmykem sv. Bernarda. Devět dní stoupali na hřbet alpský stále jsouce pronásledováni tamějšími horaly; na úpatí sv. Bernarda odpočívali dva dny a třetího dne se jali sestupovati do nížiny padské. Pochod dolů byl

obtížnější než nahoru, poněvadž svah hor k Itálii je příkřejší a napadlý snih zakryl cestu beztoho velmi neschůdnou. Brzy sklouzli vojáci a střemhlav řítili se do propasti, brzy spadlo dobytče a trhlo s sebou mnoho soumarův i lidí. Po 3 dnech nevýslovných trampot a neštěstí dostal se Hannibal do nížiny jen s troskami onoho velikého vojska, totiž 20.000 pěších a 6000 jízdných a ti byli k boji neschopni.

Hannibal v Itálii. Na štěstí Hannibalovo bydleli v severní Itálii **Gallové**, kteří pláli hněvem a nepřátelstvím proti Římanům, od nichž krátce před příchodem jeho byli podrobeni. Ti přijali ho s jásotem a hojně dopřáli všeho unavenému vojsku, že po 14denním odpočinku mohlo zase táhnouti proti nepříteli. Hannibal, doplniv vojsko silnými Gally, táhl proti římskému konsulu Scipionovi, s nímž srazil se nad Ticinem v bitce jízdné. Bylo krutě bojováno, Scipio těžce raněn a život mu zachráněn jen odvahou 17letého syna jeho P. Cornelia; ale konečně Římané dali se na útek. Scipio sebral vojsko a ustoupil za Pad k ústí Trebie, kde velitelství přejal druhý konsul T. Sempronius Longus, jenž přivedl nové vojsko. Toho Hannibal vylákal do bitvy a porazil. Těmi porážkami ztratili Římané severní Itálii a Gallové spojili se s Hannibalem.

Z jara (r. 217.) vytáhl tento do střední Itálie. Konsulové římské 217 obsadili průsmyky apenninské. Než Hannibal překročil hory na místě neočekávaném ovšem s velikou ztrátou vojska, při čemž i sám oko pozbyl, a vylákal horkokrevného konsula G. Flaminia k jezeru trasimenskému, kde ho téměř s celým vojskem zahubil (padlo 30.000 Římanů a jen 1500 Karth.).

V Římě nastalo zděšení, neboť očekávali na jisto, že Hannibal potáhne na Řím. Proto zvolili opatrného Qu. Fabia Maxima diktátorem. Hannibal však zaměřil do Itálie dolní, chtěje napřed odvrátiti od Římanů jejich spojence i poddané a teprv udeřiti na osamělý Řím. Pokus ten zmařil diktator, jenž Hannibala stále sledoval a pochody unavoval, všelikému boji opatrně se vyhýbaje. Jednou podařilo se mu obklíčiti Hannibala v těsném údolí nedaleko Kapue. Ten však zachránil se lstí: dal totiž volům, které měl, navázati mezi rohy otepi chrasti a pak je zapáliti. Splašená zvířata rozutíkávše se způsobila nepořádek v řadách římských; toho použil Hannibal a vyvázl z nebezpečství. Fabius unavoval ho dále. Však takový způsob válčení, na ten čas velmi prospěšný, nelíbil se mnohým Římanům, pročež přezdívali Fabiovi Cunctator t. j. Váhavý. —

Bitva u Canen. Následujícího roku (216) v čelo vojska (86.000) 216 postaveni konsulové L. Aemilius Paulus a G. Terentius Varro. Ti

vytáhli proti Hannibalovi do Apulie, kde on přezímoval. Hannibal rozložil vojsko své u Canen v rozlehlé rovině, která dobře se hodila za bojiště četné jeho jízdy. Rozvážlivý Paulus zdráhal se tam svésti bitvu; však prudký Varro v den, kdy na něho velitelství přešlo, bez souhlasu Paulova dal znamení k útoku. Na pravém křídle stála jízda římská, na levém jízda spojencův a uprostřed pěchota římská i spojenecká. Hannibal postavil na levé křídlo těžkou jízdu španělskou a galskou pod Hasdrubalem, na pravé lehkou jízdu numidskou a sám vedl střed, jež tvořila pěchota španělská, galská a africká.

Nastal vražedný boj, v němž Hannibal spásobil Římanům děsnou porážku. Na bojišti padlo 70.000 pěších, na 3000 jízdných a 80 senatorů; zbytek dostal se do zajetí a jen malému hloučku podařilo se prchnouti; mezi těmi byl také Varro, kdežto Paulus padl. Po bitvě vůdce jízdy numidské radil Hannibalovi bez odkladu udeřiti na Řím, že za 5 dní mohl by obědvati na Capitoliu. Však Hannibal, věda dobře, že Řím má ještě dosti síly, odvětil, že si to ještě rozváží. Rádce nevrle zvolal: „Vítěziti umíš, ale z vítězství těžit neumíš“. Ale Hannibal brzy vytěžil, že národové dolnoitalsí, Samnité, král Makedonský Filipp a Řekové sicilští spojili se s ním proti Římanům. I zdálo se, že udeřila poslední hodinka panství římskému.

Srdnatost a obětavost Římanů. V Římě po bitvě nastalo zděšení, neboť nebylo rodiny, která by neoplakávala otce, nebo syna, bratra nebo příbuzného. Nejdříve rozvahy nabyl **senat**, který tenkrát vlast zachránil. Aby zoufající občané neochabli na mysli, zakázal bědujícím paním přibytky opouštětí, lidu na foru a u bran se scházeti a zkrátil dobu smutku za padlé. Na radu Fabia Cunctatora vyšel poraženému Varrovi naproti až k branám a děkoval mu, že nezoufal nad spásou vlasti. Vykoupení zajatých, jež Hannibal nabízel, bylo zamítnuto na znamení, že senat hodlá pokračovati ve válce se vši rázností. Na rychlo bylo sebráno nové vojsko, mladíci od 17. roku, ba i 8000 otroků bylo na útraty státní vykoupeno a ozbrojeno. Odvahou a vytrvalostí senatu ve všem obyvatelstvu byla vzbuzena vlastenecká obětavost, že nové vojsko bylo náležitě vyzbrojeno a v čelo mu postaven Claudius Marcellus „meč“ a Fabius Cunctator „štit“ Itálie.

Hannibalovo vojsko po bitvě kanenské oddalo se životu rozmařilému; nad to Hannibal od nových spojencův i Karthagiňanů byl nedostatečně
215 podporován, že r. 215. byl poprvé poražen od Marcella u Noly. Porážka ta byla počátkem neštěstí.

Marcellus přeplavil se na **Sicillii**, by pokořil Řeky. Obléhl nej-mocnější město Syrakusy, kde žil slavný matematik a strojník

Archimedes. Ten Syrakusanům důmyslně připravoval stroje válečné, jimiž loďstvu římskému činili velikou škodu a veškeré útoky jeho odráželi. Proto Římané se odhodlali Syrakusy vymořiti hladem. Po dvouletém obléhání zmocnili se města v noci zradou několika lidí. Marcellus nařídil vojsku, by ušetřilo slavného Archimeda. Při drancování voják římský dostal se do příbytku Archimedova, jenž pohřížen byl v řešení jakéhos úkolu vědeckého. Archimedes uslyšev hluk, zvolal: „Nekaz mi kruhů mých“. Avšak voják, neznaje ho, mečem ho usmrtil. Pádem Syrakus Římané stali se pány celé Sicilie a Marcellus vrátil se do Itálie.

Tam zatím Hannibal zmocnil se Tarentu, ale Římané oblehli mocnou Kapuu. Hannibal, chtěje Římany od Kapue odvrátiti, zaměřil přímo na Řím, kde nastal takový strach, že matky strašivaly děti slovy: „Hannibal ante portas“ (H. před branami). Avšak Římae nedali se tím odvrátiti od obléhání Kapue a Hannibal, neučiniv ani útoku na Řím, odtáhl do Apulie, kde Marcellem a Fabiem tak byl sklíčen, že ztratil Kapuu i Tarent. Obyvatelstvo bylo od Římanů krutě potrestáno a rozprodáno za otroky. To působilo na ostatní Italy tak, že počali přáteliti se s Římany.

Bitva nad Metaurem r. 207. Hannibal jedinou spásu očekával 207 z Hispanie od bratra Hasdrubala, jehož rychle volal na pomoc. Ten spěchal přes Pyreneje, Gallii a Alpy touže cestou, kterou kdysi Hannibal. Šťastně dostal se do severní Itálie, kde přidali se k němu tamější obyvatelé, a přiváděl bratrovi vojsko 60.000 mužů.

Římané vypravili jednoho konsula na jih proti Hannibalovi, druhého na sever proti Hasdrubalovi. Tento poslal zástup jezdců k Hannibalovi s listem, že pomoc přivádí, by jen vytáhl mu naproti. Jezdci s listem dostali se v zajetí konsula jižního, který v noci, od Hannibala nepozorován, dal se na rychlý pochod k severu. U řeky Metaura spojil se s konsulem severním a zahubili vojsko nepřátelské i s velitelem. Potom táhli na jih proti Hannibalovi, jemuž do tábora hodili utatou hlavu Hasdrubalovu. Ten ani netušil, jak blízko mu bratr byl a jaké neštěstí ho potkalo, proto, spatřiv hlavu bratrovu, zoufale zvolal: „Z této hlavy poznávám osud Karthaga.“ A měl pravdu. Nejsa odnikud podporován, uchýlil se do nejjižnějšího cípu Itálie, do Bruttia, kde ještě 4 leta statečně se bránil, až r. 204. povolán byl do Afriky hájiti samého Karthaga proti Scipionovi.

P. Cornelius Scipio pocházel z rodiny vznešené a vážené. Jako 17letý jinoch zachránil otcí život v bitvě na Ticinu. U Canen bojoval již jako tribun vojenský a po bitvě ohnivou řečí nadchnul k další vytrvalosti zástup mladých Římanů, kteří vlast již opustiti a za mořem jinou hledati chtěli. Ve 24. roce byl poslán do Hispanie jako nejvyšší velitel vojska římského (212). Tehdy Římanům v Hispanii vedlo se tak zle, že

vojsko nechtělo více do Hispanie a nikdo nechtěl být velitelem. Když Římané sešli se k volbě velitele, nikdo se o velitelství neucházel. Tu z nenadání vystoupil na řečnické jinoch sličné postavy a kadeřavých vlasů. Byl to 24letý Scipio, který zardívaje se a přece důvěru v sebe máje, přesvědčivou řečí neohroženě vybízel rodáky, by svěřili mu úřad, v němž právě otec a strýc jeho o život přišli. Ve shromáždění propuklo hlasité plesání a všechny centurie svorně volily ho velitelem. Po volbě nastalo obecné ticho, jelikož Římané byli zaraženi, zdali dobře jednali, svěřivše úřad tak důležitý muži tak mladému. Ten však mistrnou řečí upokojil všechny a brzy krásná slova dosvědčil také statečnými skutky.

V krátké době odňal Karthagiňanům v **Hispanii** velikou část jejich území i Nové Karthago. Hasdrubalovi sice přechod do Itálie přezkaziti nemohl, ale za to po jeho odchodě zmocnil se všeho území karthaginského v Hispanii (206). Pak vrátil se do Říma a poradil rodákům, by přenesli bojiště do Afriky. Byl tedy poslán na Sicilii, kde se náležitě vyzbrojil a r. 204. přeplavil se do Afriky. Tam skličil Karthaginské tak, že volali Hannibala na pomoc.

Hannibal jen nerad uposlechl rozkazu nevděčného rodiště, jež nikdy upřímně a dostatečně ho nepodporovalo. V Africe doplnil trosky svého vojska na 50.000 a vytáhl proti Scipionovi k Zamě. Před bitvou prosil Scipiona za rozmluvu. Oba největší vojevůdci své doby dlouho mlčky na sebe patřili, až Hannibal požádal Scipiona o mír poukazuje na nestálost štěstí, již sám na sobě zakusil. Scipio kladl podmínky tak kruté, že Hannibal odhodlal se k boji, který skončil úplnou porážkou Karthagiňanů (20.000 padlo, 20.000 zajato) r. 202. Hannibal poradil rodákům, by rychle učinili mír. Musili vydati loďstvo, zaplatiti v 50 letech ohromnou náhradu (10.000 talentů) a zavázati se, že bez vůle Římanů žádná válka nepovedou.

Konec Hannibalův a Scipionův. Hannibal po válce byl postaven v čelo státu a spravoval ho tak moudře, že Karthago brzy počalo se rozmáhati. To zaleklo Římany, že poslali do Karthaga poselstvo, by odstranilo Hannibala. Ten raději sám odešel k Antiochovi, králi Syrskému, jenž počínal válku s Římany. Antiochos přijal ho velmi ochotně, ale brzy žárlil na jeho slávu válečnou a přestal řídit se jeho radou. Proto byl poražen u Magnesie (190) a měl vydati Hannibala Římanům. Ten přešel do Bithynie ke králi Prusiovi. Brzy však i tam přišlo poselstvo římské žádat Hannibala. Prusias dal vojskem obstoupiti příbytek jeho, by nemohl uniknouti. Hannibal však požil jedu, by zbavil strachu Římany, kteří 183 nemohli dočkat se smrti bezbranného starce (183).

Téhož roku zemřel také Scipio. Po vítězství u Zamy slavil v Římě slavný triumf a dostal čestný název „Africanus“. Brzy však nadšení a vděčnost ustoupily závisti. Ve válce s Antiochem byl jeho bratr velitelem

a on hlavním jeho rádcem. Po válce oba byli obžalováni, že zpronevěřili státní peníze. Bratr Scipionův byl odsouzen, ale Scipio dal přinést do senatu své účty a před očima senatorů je roztrhl na důkaz své neviny. Senát ho odprosil, ale tribunové brzy žalobu obnovili. Tu Scipio, těžce jsa uražen, dobrovolně odešel do vyhnanství na statky své do Campanie. Před smrtí zakázal příbuzným, aby mrtvolu jeho nepochovávali v nevděčném Římě.

§ 66. **Aemilius Paullus.**

Římané druhou válkou punskou stali se pány západní polovice Středozemního moře a hned potom obrátili se do východní proti říši makedonské a syrské. Král Makedonský Filipp III. po bitvě kanenské pojil se s Hannibalem, proto byl potrestán porážkou u Kynoskefal (v Thessalie) r. 197. Mírem byla moc jeho podkopána. Konsul římský potom při hrách isthmických prohlásil všechny **Řeky svobodnými**, což uchvátilo je k takovému jáсотu, že prý krkavci, právě nad zápasistištěm letící, dolů spadli, byvše jáсотem omámeni.

Po několika letech syn a nástupce Filippův Perseus zdvihl válku proti Římanům a po tři léta porážel vojska římská. Potom v čelo legií byl postaven L. Aemilius Paullus, syn konsula padlého u Canen. Vojska srazila se bitvou u Pydny r. 168., v níž Makedoňané byli úplně 168 poraženi. Perseus dal se na útěk se svými poklady, od nichž odloučiti se nemohl, ale brzy byl zajat. Byv přiveden k Paullovi, vztáhl k němu prosebně ruce a chtěl před ním padnouti na kolena. Tomu konsul zabránil a zvolal: „Nešťastníče, proč zneuctíváš mé vítězství? Ty nepočínáš sobě jako důstojný protivník, hodný Římanů!“ Potom Makedonie byla rozdělena na čtyři republiky a Paullus slavil v Římě triumf, jemuž v čele kráčel Perseus s manželkou i dětmi svými.

Po 20 letech vzbouřili se **Makedoňané** opět, ale byli poraženi a země jejich stala se **provincií římskou r. 148.** Té vzpoury účastnili se 148 také Řekové, proto konsul Mummius vtrhl do Řecka, porazil Řeky a vyvrátil nejslavnější tehdy město řecké Korinth. Než město bylo zapáleno, dal Mummius sebrati veliké množství uměleckých památek a poslal je do Říma; ale bouře mořská mnohé z nich zničila. **Řecko** stalo se **provincií římskou** pode jménem Achaja (r. 146.). 146

§ 67. **M. Porcius Cato a Scipio mladší.**

Zároveň s Korinthem bylo vyvráceno mocné Karthago úsilím Catonovým a Scipionovým.

M. Porcius Cato pocházel z rodu nízkého, ale vlastní zásluhou a přičinlivostí povznesl se velice. Byl to Říman starého rázu, těla

zdravého a rolnickou prací i válkou otužilého; šatil se a živil zcela jednoduše, byl ve všem velmi střídavý, ale muž vzorné poctivosti a přísných mravů. Jsa přísným k sobě, byl takovým i k jiným a neúprosně brojil proti úpadku starého dobrého mravu a řádu. Vlast miloval velice a staral se o dobrou její budoucnost. Tu dle jeho mínění stále ohrožovalo mocné ještě Karthago.

Jednou jako vyslanec římský na vlastní oči spatřil nádhernou výstavnost Karthaga i bohatství jeho obyvatelstva. Nad to prý hrdí Karthagiňané urazili ještě hrdšího Římana, který od té doby neustával ponoukati rodáky k válce. Vrátiv se domů, přehnaně líčil senatu velikost a nebezpečnost Karthaga. Za řeči upustil několik překrásných afrických fiků. Když shromáždění divili se velikosti a čerstvosti jejich, pravil: „Země, která takové ovoce rodí, je od Říma jen tři dny cesty. Tak nepatrné prostranství dělí nás od úhlavních nepřátel našich.“ Každou pak řeč v senatě končival slovy: „*ceterum autem censeo, Carthaginem esse delendam.*“

Mínění Catonovo znenáhla nabylo v Římě převahy a senat odhodlal se zničit Karthago. Příležitost poskytl numidský král Masinissa, který s vědomím Římanů Karthaginské stále olupoval. Tito stěžovali sobě na něho v Římě, ale nic nepořídívše, sáhli ke zbrani. Římané vyhlásili to za porušení míru a vypravili do Afriky veliké vojsko. Karthagiňané prosili o mír. Konsulové žádali, by napřed vydali veškery zbraně, válečné zásoby a všecko loďstvo i s přístroji. Karthaginští podrobili se tomu rozkazu a odnesli do tábora římského vše, co měli. Když tak byli odzbrojeni, žádali Římané, by město své sbořili a přestěhovali se na jiné místo dvě míle od břehu mořského. Tím byli by Karthagiňané zbaveni veškeré výživy, která plynula jim jen z obchodu. Viděli tedy, že Římu nejde než o záhubu jejich. I odhodlali se k zoufalé obraně. Mužové i ženy jali se pracovati o shotovení nových zásob válečných s takovým úsilím, jakého neshledáváme u jiného národa. Na všech náměstích a ve všech chrámech zhotovovány zbraně ve dne i v noci. Celé budovy byly bourány, by se získalo trámů na stroje válečné; paní a dívky přinášely své šperky a stříhaly si vlasy, z nichž pletly provazy a tetivy k lukům. Mladí i staří chopili se zbraně a hájili hradeb.

Když prošla lhůta, již konsulové dali Karthaginským na rozmyšlenou, Římané hnali na město útokem, ale byli odraženi s velikou ztrátou. Jali se tedy město obléhati. Obležení však bránili se tak statečně, že ve vojště římském rozmohla se malomyslnost a nekázeň, ba mnozí přeběhli k nepříteli. Tu Římané zvolili konsulem Scipiona.

P. Cornelius Scipio Aemilianus byl syn Aemilia Paula, vítěze pydenského, ale záhy byl adoptován (přijat za vlastního) od syna Scipionova,

po němž dostal jméno. Vynikal prostým a čistým mravem, velikou statečností, nadáním vojenským a jemnou vzdělaností. U Karthaga jako tribun vojenský vyznamenal se neobyčejnou odvahou a statečností, zač stal se miláčkem vojska. Jako konsul byl přijat s jásotem a brzy ukázal, že jásot nebyl nadarmo. Především napravil pokleslou mysl a kázeň ve vojsku a pak sevřel město na suchu i na moři, že odnikud nemohlo dostatí potravy. Přes zimu hlad vymořil Karthaginské a z jara r. 146. 146 Scipio zmocnil se hradeb prvním útokem. Ve městě však potkal se s odporem zoufalým, neboť musil dobývati každého domu zvláště jako nějaké pevnosti. Boj v ulicích trval šest dní a nocí a zahynulo v něm skoro všechno obyvatelstvo. Jen zbytek (asi 50.000 lidí z 500.000) uchýlil se na hrad, kde byli od vítěze na milost přijati a do otroctví rozprodáni. Město bylo zapáleno a hořelo 17 dní, že zbyly z něho jen hromady rumu. Území Karthaginské stalo se provincií římskou pode jménem **Africa**. Scipio za vítězství slavil v Římě triumf a nazván Africanus Minor.

K názvu tomu brzy dobyl si ještě nového v **Hispanii**. Hispanové neradi nesli jařmo římské a často se bouřili. Římané dlouho marně potýkali se se statečnými horaly, až konečně připravili je o nadaného vůdce Viriatha úkladnou vraždou. Pak již podrobovali se horalé, jen pevná **Numantia** (na pramenech Duera) setrvala v odporu.

Numantinští několikrát porazili vojska římská, pročež proti nim s novým vojskem vyslán byl vítěz karthaginský Scipio. Ale i ten byl odražen. I odhodlal se město vyhladověti. Obležení bránili se ještě dvě leta, až podlehli hladu. Na konec živili se i lidským masem, ale přece musili se poddati. Mnozí sami vzali si život a jen nepatrná část vychrtlých kostlivečů dostala se do rukou vítězových. Numantia byla rozbořena (133) a zajatci rozprodáni. Když byly odváděni, ještě na hranicích vrhli se na zem nechtíce opustiti drahé půdy rodné. Jsouce násilím pryč vlečeni, chytali do rukou prst a, křečovitě ji svírajíce, odnášeli si do otroctví poslední památku po drahé domovině. Vítěz odměněn názvem Numantinus. Plným jménem slul: **P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Minor Numantinus**.

Když slavný vítěz vrátil se do Říma, zuřily tam bouře mezi boháči a chudinou. Scipio smýšlením klonil se na stranu boháčů, zač od strany protivné byl nenáviděn a jedné noci v bytě svém zardoušen.

3. Doba válek občanských.

§ 68. Bratři Gracchové.

Výbojně války (jež Římané vedli od r. 366.—133. př. Kr.) říši římskou na venek sice velice rozšířily, ale uvnitř ji seslably. Pro Římany měly zlé následky v mravnosti, v oboru majetkovém a ve státní správě.

Mravnost za válek poklesla. Dřívější zbožnost, střídmost a prostota mravů zanikly a místo nich vzrůstaly se nevěra, rozkošnictví a nemravnost. Ty vady brzy ovládly všechny Římany, o čem svědčí oblíbené krvavé zápasy gladiatorův, otroků k tomu zvláště vycvičených.

V oboru majetkovém války způsobily, že v říši římské zanikl stav svobodných rolníků. Stav ten byl zahuben válkami a boháči. Tito vzdělávali statky své četnými otroky, jimž za práci neplatili, nýbrž jen bídne je živili. Proto mohli prodávati plodiny zemské laciněji než majetníci menších statků, rolníci, kteří pozemky své sami vzdělávali. Tito tedy, nemohouce plodinu speněžiti, přicházeli na mizinu a prodávali statečky své boháčům, kteří si zřizovali velkostatky (latifundia), kdežto rolníci stávali se dělníky bez zaměstnání, poněvadž boháči při všech živnostech užívali jen otroků, jichž mívali na tisíce. V Římě tedy z občanů vyvinuly se dvě třídy: boháči (**optimates**) a chudina (**plebs** = lid). Daleko více než občanů bylo v Římě **otroků**, s nimiž Římané zacházeli velice krutě.

Správa státu čili úřady státní dostaly se do rukou boháčům, poněvadž, kdo chtěl býti volen na úřad, musil nákladnými hostinami a hrami (panem et circenses) získati si hlasy chudých občanů čili lidu. To mohli jen členové bohatých rodin, z nichž vytvořila se **úřednická šlechta**, jež sebe nazývala **nobiles** = **optimates** a s opovržením pohlížela na ostatní, jimž říkala **ignobiles** čili **obscuri** t. j. sprostí. Kdo ze sprostých získal si přízeň lidu a byl zvolen k vyššímu úřadu, toho šlechticové nazývali **homo novus** (nováček). Kdo vysloužil vyšší úřady, dostal se obyčejně do **senatu**, který se skládal po většině ze šlechty. Poněvadž senát uděloval správu provincií z pravidla vysloužilým konsulům (proconsul) nebo praetorům (propraetor), dostala se také správa provincií do rukou optimatů. Tak **optimati** čili **nobiles** měli veškerou správu říše a vedli ji obyčejně ziskuchtivě, pokládajíce úřady za nevyčerpatelný zdroj bohatství, z něhož zakupovaly hlasy **lidu**. Z toho rostlo veliké nebezpečnoství pro svobodu republiky římské. To poznávali někteří vlastenci a hleděli nebezpečnoství to od vlasti odvrátiti zřízením nezávislého **stavu rolnického**. Nejvíce pokusili se o to bratři **Gracchové**.

Pocházeli z rodiny velice vznešené. Matka jejich Cornelia byla dcera staršího Scipiona Afrického. Sama jsouc velice šlechtěná, s obzvláštní péčí a láskou vychovala své syny. Jednou navštívila ji bohatá Římanka a za řeči ukázala jí všechny své šperky. Cornelia mlčela. Tu vyzvala ji přítelkyně, by také ona svými šperky se pochlubila. Cornelia

prosila, by trochu poshověla. Po chvíli uslyšela hluk dětí ze školy se vracejících. I vyšla, vzala syny za ruku a ukázala je přítelkyni pravíc: „Toť moje ozdoba.“ A měla pravdu, neboť oba synové brzy stali se ozdobou nejen své matky nýbrž i své vlasti.

Starší, **Tiberius Sempronius Gracchus**, vyznamenal se odvahou a statečností již ve věku mladistvém, když jako 17letý jinoch pod velením svaka svého Scipiona první slezl hradby Karthaginské. Pak vyznamenal se ve válce hispanské. Vraceje se domů, spatřil v Etrurii veliké zástupy otroků, jak v okovech těžce pracovali na statech pánů. Jsa srdce šlechtěného již tenkrát si umínil, že stane se ochráncem chudiny a znova zřídí v Italii stav rolnický. Proto, stav se r. 133. tribunem, učinil 133 návrh, aby nikdo neměl obecních pozemků více než 500 juger pro sebe a 250 pro každého nedospělého syna, celkem však ne více než 1000 juger. Co měl kdo více, měl vrátiti státu za přiměřenou náhradu. Z vráceného stát měl utvořiti malé neprodejně statky po 30 jugerech a odevzdati je v dědičný nájem schudlým občanům. Té doby zemřel bezdětný král Pergamský Attalus a odkázal zemi svou i veliké poklady národu římskému. Gracchus navrhl, aby poklady Attalovy rozdány byly mezi nové rolníky na pořizení polního náradí. Návrhům jeho opřeli se optimatí a získali pro sebe jednoho tribuna, jenž zakázal hlasovati o návrzích Gracchových. Gracchus vyzval comitie, by nepřátelského tribuna sesadily a návrhy jeho přijaly. Tak se také stalo (lex agraria). To popudilo optimaty a nejvyšší kněz Scipio Nasica v senatě vyzval je, by táhli proti Gracchovi a jeho stoupencům. Mnozí senatoři a jejich klienti, ozbrojivše se klacky, táhli na forum, přepadli Graccha s jeho stoupenci a na 300 jich pobili. Gracchus na útěku byl zabit a zákony jeho zastaveny.

Smrtí Tiberiovou snaha jeho nezanikla, neboť brzy obnovil ji bratr jeho **Gaius Sempronius Gracchus**. Ten miloval vlast tak horoucně jako bratr, ale nad něho vynikal nadáním, odvahou a nenávisť k optimatům. Když se r. 123. stal tribunem, obnovil agrární zákony bratrovy, rozšířiv 123 platnost jejich i na provincie. Novými návrhy pak usiloval o to, by správa státu byla odňata optimatům (aristokracie) a dostala se lidu (demokracie). Proto stihlo ho záští optimatů. Ti zbrojně obsadili Capitolium i Forum a senat nařídil „videant consules, ne quid republica detrimenti capiat“ (konsulové pečujte o bezpečnost říše). Strana demokratická obsadila Aventin a jala se vyjednávat se stranou aristokratickou. Ta však počala boj, v němž demokraté, byvše od lidu opuštěni, byli poraženi. Gracchus na prosby přátel dal se na útěk za Tiberu, kdež v háji bohyně Furiny přijal smrt z ruky vlastního otroka. Přivrženci

jeho v Římě byli pobiti, mrtvoly hozeny do Tibery (přes 3000) a statky jejich propadly státu. Zařízení gracchovská byla většinou zrušena a stranická vláda optimatův obnovena.

§ 69. Marius a Sulla.

Brzy po smrti Gracchové zjevně ukázalo se nevlastenecké sobectví strany aristokratické v Římě. Stalo se to za **války s Jugurthou** v Africe.

Jugurtha měl panovati v Numidii společně s bratranci svými Adherbalem a Hiempsalem, jejichž otec, král Micipsa, před smrtí tak ustanovil, by Jugurthu rodině své naklonil. Ten však hned po smrti králově Hiempsala zavraždil, Adherbala vypudil a panoval sám. Vypuzený Adherbal hledal ochrany v Římě. Jugurtha však velikými úplatky dovedl toho, že senat říši numidskou rozdělil a výnosnější díl přiřkl jemu. Tím on spýšněl tak, že brzy udeřil na díl Adherbalův, dobyl jeho sídla Cirty a bratrance dal popravit.

Poněvadž při tom útoku padlo mnoho Italů, strhl se v Římě veliký odpor proti Jugurthovi a senat musil mu vypověděti válku. Ve válce velitel i důstojníci nechali se od Jugurthy podplatiti a vedli si tak nedůstojně, že byli v Římě od tribuna obžalováni. Za svědka povolán do Říma Jugurtha. Ten penězi získal si optimaty a před očima Římanů dal zavraždit posledního svého příbuzného. To spůsobilo bouři; Jugurtha byl z Říma vypověděn a válka s ním obnovena. Odcházejce pronesl památná slova: „*Urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit!*“ Válku zdárně ukončil Gaius Marius za pomoci Sullovy.

Gaius Marius byl syn chudého rolníka z Arpina, kde vyrostl při práci beze všeho vzdělání, ač měl veliké nadání. Jako dítěti spadlo mu do klína orlí hnízdo se 7 mláděty, z čehož augur věštil mu skvělou budoucnost. To se vyplnilo. Na vojně byl velice statečný, neohrožený a učelivý. Již jako 22letý mladík před Numantií bojoval tak statečně, že Scipio vyznamenával ho nad ostatní. Když jednou při hostině kdosi, chtěje zalichotiti Scipionovi, pronesl: „Kde Římané vezmou jednou náhradu za tebe?“, Scipio poklepal Mariovi na rameno a pravil: „Zde.“ Stav se tribunem lidu, přísně dbal o to, by nedálo se uplácení a optimatů neřídili po chuti své hlasování lidu ve shromážděních. Tím získal si důvěru lidu a jako homo novus krátce před válkou jugurthskou stal se i praetorem (správce soudnictví v Římě). Za války jugurthské sloužil ve vojště jako podvelitel (legatus), při čemž získal si lásku všeho vojska, a vojáci vzkazovali domů, že válku šťastně skončí jen Marius. Ten, ucházejce se o konsulat na r. 107., slíbil Římanům, že brzy vydá jim Jugurthu živého nebo mrtvého.

Byl tedy zvolen a splnil slib. Brzy porazil Jugurthu spojeného s tehánem jeho Bocchem, králem Mauretanským, a pohnul tohoto, že slíbil zeté vydati. Poslal tedy Marius quaestora (správce pokladny) L. Cornelia Sullu k Bocchovi, by smlouvu dokončil a Jugurthu přijal. Jugurtha byl úkladně spoután a Sullovi vydán. Marius pak v Římě slavil triumf, veďa s sebou zajatého Jugurthu (106.). Ten zemřel hladem 106 v žaláři.

Válka s Cimbrý a Teutony. Brzy po té Marius zachránil říši římskou před velikým nebezpečenstvím od severu se valícím, totiž před Cimbrý a Teutony. Byli to národové germanští postavy štíhlé a vysoké, rusovlasí a vynikali obrovskou silou. Oděni byli ve zvířecí kůže a zbrani byly jim železné krunýře, přilbice, štíty, meče a kyje. Do bitvy pouštěli se za hrozného křiku, by nepřítel poděsili, a bojovali velmi udatně. S Římany setkali se poprvé u Noreje (113), kde vojsko římské úplně porazili. Potom vtrhli do Gallie a Hispanie a velkou část obojí země strašně spustošili.

Římané použily té doby a náležitě se proti nim opatřili. V největším nebezpečství volili Maria čtyřikráte po sobě za konsula. Ten vytáhl proti nepříteli do jižní Gallie, kde potřel Teutony u města Aquae Sextiae (r. 102.). Marius z bojiště spěchal do nížiny padské, kam zatím dostali se Cimbrové. Tito žádali od Maria pozemky v Itálii pro sebe i Teutony. Marius však ukázal jim spoutané zajatce teutonské, z čehož oni hned poznali osud oněch a chystali se k boji. K tomu došlo u Vercell (r. 101.). Většina Cimbrův i s ženami a dětmi padla, ostatní (60.000) byli zajati a rozprodáni do otroctví.

Marius v čele vítězného vojska vracel se do Říma, kde slavil velkolepý triumf a nazván byl „třetím zakladatelem Říma“. Zbožňování jeho však netrvalo dlouho. On v Římě jal se pracovati o podvrácení vlády optimatů, kteří zase jali se vynášeti soka jeho Sullu.

L. Cornelius Sulla pocházel ze staré, ale schudlé rodiny patricijské. Vychován byl u velikém nedostatku, ale později dodělal se slušného postavení a za války jugurthské i bohatství. Byl krásný, vysoké postavy, důmyslný a vysoce vzdělaný, ale oddával se zhýralému rozkošnictví jako všichni bohatí soudruhové jeho.

Poprvé vyznamenal se ve válce s Jugurthou a přiměl Boccha, že Jugurthu vydal Římanům. Proto se honosil, že vlastně on válku dokončil, z čehož vznikla řevnivost mezi ním a Mariem. V bitvě u Vercell byl legatem (podvelitelem) a vyznamenal se tak, že optimaté prohlašovali jeho vítězem nad Cimbrý. Potom stal se náčelníkem strany aristokratické v Římě a pomocí optimatů byl zvolen na r. 88. konsulem.

První válka občanská. Jsa konsulem obdržel velení v nastávající válce proti Mithridatovi, králi Pontskému, a hned odebral se k vojsku do Campanie. Toho úřadu záviděl mu Marius a spůsobil, že lid odňal velitelství Sullovi a svěřil je Mariovi. Poslové lidu a důstojníci Mariovi stihli Sullu ještě v Itálii a vyzvali ho, by velitelství odevzdal Mariovi. On však odepřel a obrátil se s vojskem na Řím. Města dobyl a přinutil odpůrce, by se spasili útekem. Marius prchal do Afriky. Na útěku byl dopaden a v Minturnách uvězněn. Úřad městský nařídil otroku, zajatému to Cimbrovi, by Maria usmrtil. Když otrok vstoupil do vězení, spatřil jiskrný zrak Mariův a uslyšel slova: „Ty se odvažuješ Maria zabít?“ To působilo naň tak, že odhodil meč a oznámil úřadu: „Já nemohu Maria zabít.“ Úřad se zastyděl a propustil Maria, jenž kdysi spasil Itálii. Propuštěný prchl do Afriky, odkud se brzy vrátil do Říma.

V Římě Sulla upevnil vládu optimatův a dopustil, aby konsulem zvolen byl L. Cornelius Cinna, přívrženec lidu, když se byl přísahou zavázal, že nic z ustanovení Sullových nezmění. Potom odtáhl do Řecka a Malé Asie proti Mithridatovi.

Zatím Cinna vystoupil proti optimatům. Za to byl od senatu zbaven konsulatu a z města vypuzen. I jal se sbíratí vojsko a k němu s četnými zástupy připojil se Marius, který zatím vrátil se z Afriky. Řím se jim vzdal. Vítězové připravili optimatům hroznou pomstu. Zavřeli brány městské a jali se vraždití přátele Sullovy. Pět dní a nocí trvalo nelidské vraždění. Pak Cinna přibral si za spolukonsula Maria, ale tento, jsa po sedmé konsulem, od přílišného rozčilení brzy zemřel ve stáří 86 70 let (r. 86.). Cinna panoval ještě 3 leta zcela neobmezeně, až byl zavražděn ve vzbouření vojenském, když chystal se do Řecka proti Sullovi.

Sulla zatím vítězně skončil válku proti Mithridatovi (r. 84.) a vrátil se do Itálie, plana pomstou proti straně demokratické. Strana ta panovala sice v Římě, ale nemajíc po smrti Mariově a Cinnově schopného vůdce, nebyla s to, by s úspěchem bojovala proti Sullovi a jeho vycvičenému vojsku. Optimati se všech stran hrnuli se k Sullovi, jenž potřel protivníky v bitvě na vrších collinských před samými zdi římskými (r. 83.). V Římě nastalo vraždění, hroznější předešlého. Sulla na všech náměstích dal vyvěsiti seznamy osob (proscripti), na jejichž hrdle jemu nebo straně optimatů záleželo, a slíbil odměnu asi 5000 zlatých každému, kdo by někoho z nich zabil. Proto v Římě i v celé Itálii nastalo hnusné vraždění a vrahové byli odměňováni ze zabaveného jmění pobitých. Vojsko Sullovo bylo poděleno pozemky usmrčených Římanů (r. 82.).

Potom Sulla dal se zvoliti diktátorem na dobu neurčitou a vydal nové zákony, jimiž rozmnožil práva senatu, ztenčil právomocnost

comitií a velice obmezil moc tribunů. Pojistiv tak vládu optimatů v Římě, vzdal se diktatury a uchýlil se do života soukromého na své statky, kde brzy zemřel.

§ 70. Catilina a Cicero.

Optimati vládli v Římě zle, čehož příčinou bylo bohatství, jehož sobě mnozí zjednali způsobem nepoctivým zvláště za hrozných proscipcí Sullových. Z toho vyvinula se mezi stavy vyššími velká zvrhlost mravů.

V Římě bylo mnoho mladých lidí, kteří jmění své prohýřili a zabředli do velikých dluhů. Mezi těmi prostopášníky vynikal pustým životem **L. Sergius Catilina**. Pocházel z rodiny urozené a byl nadán neobyčejnou silou těla i ducha. Mládí prohýřil ve společnosti lehkomyšlných druhů. Když všechno jmění promarnil, nastaly proscipce Sullovy, za kterých učinil se vůdcem roty zbojníkův a zuřil proti bohatým Římanům, nešetře ani blízkých příbuzných: bratra, svaka, manželky, vlastního syna, a statky jejich se obohatil. Brzy však zase vše prohýřil, ale v úřadech postoupil vysoko, až se ucházel o konsulat. Když zvolen nebyl, odhodlal se domoci konsulatu násilím.

Smluvil se s druhy sobě rovnými o úkladné zabití konsulův i nejváženějších senatorův, aby pak v obecném zmatku nabrali nových pokladů. Záměr ten byl vyzrazen; ale Catilina k soudu nepohnán. Tím zvýšila se jeho opovázlivost a on podruhé zosnoval spiknutí, by se domohl v Římě vlády (r. 63). Pro záměr svůj získal hojně lidí ničemných, jimž sliboval 63 obecné odpuštění dluhů, proscipci bohatých, lup a plen ve městě a výnosné úřady ve státě. Určitého dne město mělo býti na 12 koncích zapáleno a vraždění zahájeno. Tuto záhubu odvrátil od Říma konsul Cicero.

M. Tullius Cicero narodil se v Arpinu z příbuzenstva Mariova. V mládí dostalo se mu pečlivého vycování. Pilnými a dlouhými studii obobatil ducha znamenitými vědomostmi a stal se velikým učencem a nejslavnějším řečníkem římským. Vždy počínal si v Římě jako obhájce pravdy a zákonitého pořádku a na soudech horlivě zastával se pronásledovaných. Tím naklonil si mnoho Římanův a na rok 63. byl zvolen konsulem místo Catiliny. Za to měl při vzbouření první padnouti. On však ostražitostí a výmluvností zachránil stát. Záhy zvěděl o záměru Catilinově a v senatě ohnivými slovy vylíčil záhubnost jeho. Catilina uleknuv se prehl z města do Etrurie sbírat vojsko. Cicero, nabyv bezpečných důkazů také o vině druhů Catilinových, plamennou řečí vyzýval senat proti spiklencům. Tento vydal nařízení: „videant consules, ne quid respublica detrimenti capiat.“ Cicero dal zatknouti a popraviti spiklence zbylé v Římě a kollega jeho, konsul Antonius, vytáhl proti uprchlým do

Etrurie, kde je zahubil bitvou u Pistorie. Catilina padl v boji a Cicero byl odměněn názvem „otce vlasti“.

Brzy však bylo mu zakusiti nevděku od zachráněného Říma. R. 58. obžaloval ho tribun Clodius, že bez soudu a proti právu dal odpravit občany římské, zač byl z Říma vypověděn. Po roce byl z vyhnanství zpět povolán a přijat s jásotem. Než konečně stihl ho zlý osud, byl zavražděn ve třetí válce občanské.

§ 71. Pompejus a Caesar.

Spiknutí Catilinovo zjevně ukázalo, že republika římská hluboce poklesla a brzy stane se kořistí muže mocného, který dovede získati si celou stranu optimatů nebo celou stranu lidu. Nejdříve pokusili se o to Pompejus a Caesar.

Gnaeus Pompejus pocházel z bohatého rodu šlechtického. Již jako mladík 23letý vyznamenal se ve službě vojenské. Nabídl totiž Sullovi, když právě z Řecka do Brundusia přistál (r. 83.), celé vojsko svým nákladem sebrané, zač Sulla zůstal mu vždy vděčným. Poznávaje vojenské nadání a velikou ctizádostivost jeho, odměnil ho názvem imperator, čím si ho získal trvale. Po vítězství nad Římem Sulla poslal ho na Sicilii a do Afriky, kde Pompejus protivníky jeho tak rychle porazil, že od Sully nazván byl Magnus = Veliký a v Římě slavil triumf. Od té doby sám sebe pokládal i od jiných pokládán byl za velikého vojevůdce a štěstí válečné provázelo ho všude.

Po smrti Sullové byl prvním vojevůdcem na straně aristokratické. Optimatí poslali ho do Hispanie proti Sertoriovi, jenž z Mariovců jediný přeťval hrůzovládě Sullovu a jemu se nepoddal, nýbrž zřídil si panství v Hispanii. Sertorius byl zavražděn úkladem svých závistivých druhův a Pompejus snadno potřel zbytek Mariovců (r. 72.). Potom vracel se do Italie. V horní Italii potkal zbytek prechajících otroků, kteří po své porážce od Crassa v Apulii hledali spásy v útěku za Alpy. Pompejus je potřel a honosil se, že dokončil nebezpečnou válku s otroky. Za to 70 Pompejus s Crassem stali se na r. 70. konsuly a zrušili, co Sulla provedl na prospěch optimatů, by si naklonili stranu lidu.

Tribun lidu navrhl, aby Pompejovi svěřilo se nejvyšší a neobmezené velitelství na moři Středozezemním a březích mořských na 10 mil do pevniny, by potřel mořské loupežníky (piraty). Ti bez bázně již dlouhou dobu sužovali a loupili obyvatelstvo i města na břehu mořském a zajímali vše, co odvážilo se na moře, že i v Římě nastalo veliké draho a nedostatek obilí. Pompejus v krátké době loupežníky z moře

Středozemního sehnal na jižní pobřeží Malé Asie a tam v Kilikii potřel je bitvou. Za to dostalo se mu vrchního velitelství ve válce proti Mithridatovi

S Mithridatem, mocným a lstivým králem Pontským, válčili Římané již od dob Sullových, ale nemohli ho přemoci. To se podařilo Pompejovi, jenž ho zahnal až za Kavkaz, kde ze zoufalství sám se usmrtil. Vítězný Pompejus uspořádal Malou Asii, vtrhl do **Syrie**, již učinil **provincií** římskou (r. 64.), a přinutil Palaestinu k ročnímu 64 poplatku Římanům. Potom vrátil se do Itálie s vítězným vojskem, jež v Brundisium rozpustil ku podivu celého Říma, kde najisto očekávali, že Pompejus zmocní se samovlády.

On však vrátil se do Říma jako soukromník a spokojil se slavným triumfem, jakého Řím ještě neviděl. V čele průvodu nesli tabulky se jmény 16 přemožených zemí a národů, dále oznamovaly tabulky, že triumfátor dobyl 1000 hradů, 900 měst a 800 lodí, že založil 39 nových měst, že 16.000 talentů vojsku rozdal, 20.000 tal. získal pro státní pokladnu a zajal 2.000.000 osob. Za průvodem na voze drakokamy vykládaném jel vítěz v oděvu Alexandra Velkého beze všeho vojska. A přece optimati se ho báli, proto nepřipustili, by na příští rok se stal konsulem, ani neschválili, co zařídil v Asii. Pompejus spojil se proti optimatům s Caesarem a Crassem ve spolek **triumvirat** řečený (r. 60.). 60

Gaius Julius Caesar pocházel ze starého a slavného rodu patricijského. Otec záhy mu zemřel, ale matka dala ho velmi pečlivě vychováti. Jsa velice nadaný a máje neobyčejnou paměť, osvojil si mnohé vědomosti a byl po Ciceronovi pokládán za nejvzdělanějšího Římana. K tomu byl rázný a v činech neunavný, ale nad míru ctižádostivý a marnotratný.

Smyšlením přilnul ke straně lidu. Když Sulla ho vyzval, aby se dal rozvésti s manželkou svou, dcerou Cinnovou, odepřel s opovržením a raději stal se psancem, než by byl povolil. Na přimluvu mnohých dal mu Sulla milost, ale vystříhal optimaty před ním říka, že je v něm několik Mariů. Caesar brzy po té odebral se na Rhodos, by se zdokonalil v řečnictví. Cestou upadl v ruce pirátův, ale choval se mezi nimi jako jejich pán a ne jako zajatý. Někdy jim předčítal své básně. Když jich dosti nechválili, spílal jim žertem surových barbarův a hrozil všem, že dá je na kříž přibiti, až se dostane na svobodu. Když žádali po něm 20 talentů výkupného, pravil: „To by bylo příliš málo, já vám dám 50“. Také dal, ale dostav se na svobodu v Miletě, sebral několik lodí, přepadl piraty a, zjímav je, dal všechny v Pergamě na kříž přibiti. Vrátil se z Rhodu, naklonil si v Římě lid velkými dary, hostinami a rychle postupoval v úřadech, i pontifikem maximem se stal, ale upadl v ohromné dluhy.

Když r. 61 jako propraetor měl se odebrati do Hispanie, věřitelé nechtěli ho z Říma propustiti. Tu se ho ujal bohatý Crassus a půjčil mu 830 talentů, jimiž prý nezaplatil ani čtvrtiny dluhů. Po roce však vracel se z Hispanie jako boháč a slavný vojevůdce. Měl pevný úmysl státi se pánem říše římské, k čemuž dopomoci mu měli Pompejus a Crassus.

M. Crassus byl člověk všedního vzdělání, ale největší boháč v Římě. Svým jménem zjednal si tolik vážnosti, že přátelství a spolku s ním vyhledávali Pompejus i Caesar, kteří nad něho daleko vynikali, ale peněz jeho dobře užiti mohli.

Triumvirat. Ti tři mužové učinili **triumvirat**, přísahou se zavázavše, že nedopustí, aby se co v říši stalo proti jejich vůli. Na utvrzení přátelství Caesar dal dceru Julii Pompejovi za manželku. Caesar stal se na r. 59. konsulem a přičinil se, by zařízení Pompejova v Asii byla schválena i vojsko jeho pozemky poděleno. Tribun lidu navrhl, aby Caesarovi po konsulatě svěřena byl správa Gallie předalpské a Illyrika na 5 let, k čemuž senat ze strachu přidal také správu Gallie zaalpské. Po konsulatě Caesar odebral se do Gallie, proslavil se tam slavnými činy válečnými a osvědčil se jedním z nejlepších vojevůdců všech věků. V krátké době 58 (58—55) zmocnil se celé **Gallie**, učinil ji **provincií římskou** a naplnil úctou před jménem svým všechny Římány. Když na r. 56. pozval Pompeja a Crassa na schůzi do Lukky, by utvrdili moc a přátelství své, spěchalo tam mnoho optimatů doprošovat se přízně pánův republiky římské. V Lukce triumvirové se smluvili, by Caesar podržel province své na dalších 5 let, 55 Pompejus a Crassus měli r. 55. býti konsuly a pak obdržeti Pompejus Hispanii a Crassus Syrii.

Caesar vrátil se do Gallie a dokonal podrobení její. Crassus po konsulatě spěchal do Syrie, by tam nasytil lakotu svou a získal si slávy válečné. Brzy však ve válce s Parthy zahynul. Pompejus poslal do Hispanie legata svého a sám v Římě čekal příležitosti, by zničil moc Caesarovu. Když zemřela manželka jeho Julia, přetrhla se poslední páska, jež pojila ho s Caesarem. Po té oženil se s dcerou jednoho optimata a brzy dal se docela na stranu optimatů, kteří r. 52. učinili ho diktátorem v tom způsobě, že ho jmenovali konsulem bez kollegy. Hned potom senat jal se směle vystoupovati proti Caesarovi a na podnět Pompejův mu rozkázal, aby do 1. března r. 49. rozpustil všecko vojsko a vrátil se do Říma.

Druhá válka občanská. Caesar neuposlechl, nýbrž vzletnou řečí získal pro sebe všechno své vojsko (obr. 33.) a dal se s ním na pochod přes Rubicon („alea iacta est“) proti Pompejovi. Ten a optimati byli velice překvapeni, neboť nenadáli se takové ráznosti Caesarovy. Na

Nákladem F. Tempského v Praze a G. Freytaga ve Vídni.

Ca k dvorní litogr. A. Haase v Praze.

Římský legionář
dle sochy v museu Mohučském.

obranu Říma pomýšletí nemohli, poněvadž byli docela nepřipraveni. Přehli tedy do Řecka s takovým kvapem, že zanechali v Římě i státní pokladnu, která Caesarovi velmi prospěla. Caesar bez boje a krve-

Obr. 83. Julius Caesar.

prolití zmocnil se Říma i celé Italie a obrátil se do Hispanie, kde snadno přemohl slabý odpor Pompejovců. Zabezpečiv si západ, obrátil se na východ proti optimatům. Ti sebrali četné vojsko a porazili

Caesara u Dyrrhachia. On však porážku svou brzy napravil stkvělým
 48 vítězstvím u Farsala (r. 48.), kde celé vojsko Pompejovo rozprášíl. Pompejus hledal útočiště v Egyptě u Ptolomea Dionysia, jehož otci
 jednou vládu zjednal; ale poručníci královi ho zavraždili a hlavu jeho
 podali Caesarovi, jenž za několik dní v Egyptě přistál. Caesar zaplakal
 nad neštěstím druhovým a potrestal vrahy tím, že spor o trůn egyptský
 rozhodl tak, aby Ptolomeus vládl společně se sestrou Kleopatrou.
 Z toho vzniklo v Alexandrii vzbouření proti Caesarovi, jež tento
 brzy přemohl. Když Ptolomeus v boji zahynul, dosadil na trůn Kleopatru.

Z Egypta byl vyvolán zprávou, že Farnakes, syn Mithridatův,
 ohrožuje panství římské v Asii. Proto vytáhl proti němu a v 5 dnech
 úplně ho porazil. Do Říma zvěstoval vítězství své listem, jenž obsahoval
 slova: „Veni, vidi, vici“ (přišel jsem, spatřil a zvítězil).

Po té spěchal do Říma, kde obnovil pořádek, a vytáhl do Afriky.
 Tam zatím uchýlili se zbytky optimatů, mezi nimiž synové Pompejovi,
 Gnaeus a Sextus, a poctivý republikán, přísný Cato mladší. Vystupuje
 z lodi na půdu africkou, klopýtá Caesar a padl, ale v pádu se vzpamatoval
 a zvolal: „Objímám tě, Afriko“. To naplnilo vojsko jeho důvěrou a brzy potřel
 nepřítele bitvou u Thapsu. Cato a někteří republikáné, nechtíce přežít
 pádu republiky, sami se usmrtili. Gnaeus a Sextus utekli do Hispanie
 a sbírali tam vojsko. Caesar u Mundy (nedaleko Granady) svedl s od-
 45 půrci poslední bitvu, která byla nejhroznější ve druhé válce občanské
 (r. 45.). Vojsko Caesarovo již počalo ustupovati, tu on seskočil s koně
 a vrhl se do nejlítější seče, by vojsku svému dodal mysl. Bojoval zoufale,
 smrt hrozila mu ze všech stran a ve štítu jeho uvázlo více než 100 střel.
 Den se již schyloval a bitva konce nebrala. Konečný vítězství se sklonilo
 na stranu Caesarovu a republikáni byli zničeni. **Caesar stal se pánem
 říše římské (obr. 33.).**

§ 72. Caesar samovládce.

V Římě Caesar byl přijat s neobyčejnou slávou a jásotem. Všichni
 uznávali ho za pána říše. On na oko ponechal v Římě zřízení republikanské,
 ale všechny důležitější úřady dal přiřknouti sobě a svým přátelům ponechal
 jen pouhé tituly. Byl jmenován diktátorem na celý život, tedy svrcho-
 vaná a neobmezená moc ve státě udělena mu navždy, což bylo označeno
 novým titulem **imperator**, jak slují dosud panovníci velikých říší. Chyběl
 mu jen titul královský a koruna, ale byl prohlášen nedotknutelným, směl
 vždy nositi roucho nachové a věnec vavřínový a v senatě i na soudech
 sedával na zlatém vyvýšeném trůně oděn nachem královským. Koruny
 nepřijal, poněvadž tomu lid nepřál.

Caesar byl vladařem dobrým. První jeho péčí bylo nakloniti si všechny Římány, chudé i bohaté. Za tím účelem staral se o blahobyt chudých a bohaté hleděl si získati přátelstvím, vlídností a čestnými úřady. Vláda jeho byla pro rozmařilý Řím pravým štěstím a dobrodiním. Než přece měl četné protivníky.

Jedni záviděli mu veliké moci a štěstí, hlavou jejich byl C. Cassius, přívrženec Pompejův, jemuž Caesar život daroval; druzí, upřímní to republikáni, nenáviděli ho, poněvadž odňal republice svobodu, což nejtíže nesl šlechtitý M. Brutus, miláček národa římského i Caesarův. Cassius se soudruhy odhodlal se Caesara zavraždit a pro záměr svůj získal také Bruta, jemuž úskočně namluvil, že on pro památku předků svých musí zachrániti republiku zavražděním Caesara. Tak smluvilo se asi 60 optimatů, že zavraždí Caesara v idus březnové (15. března 44), na který den přátelé jeho v senátě chtěli ho korunovati 44 korunou královskou v divadle Pompejově na poli Martově.

Spiklenci sešli se již v divadle, ale Caesar nepřicházel, poněvadž manželka jeho, přestrašena děsným snem, úpěnlivými prosbami zdržovala ho doma. Jeden ze spiklenců, domnělý přítel Caesarův, šel pro něho a úlisnou řečí přivedl ho do senátu. Tam dle úmluvy jiný spiklence klekl před Caesara a prosil o milost pro svého vypověděného bratra. Když Caesar odepřel, spiklenci vrhli se na něho. Z počátku Caesar se bránil, ale spatřiv mezi spiklými Bruta, zvolal: „I ty, synu můj!“ a zahabil hlavu svoji togou. Brzy klesl mrtev k zemi u sochy Pompejovy krváčeje ze 23 ran.

§ 73. Antonius a Octavianus.

Smrtí Caesarovou republika římská nedočkala se vzkříšení. To zmařili Antonius a Octavianus.

M. Antonius pocházel z rodu bohatého a vznešeného. Byl ducha nadaného a bystrého, jež jemně vzdělal důkladnými studii, a vynikal velikou statečností, ale vedl život zhýřilý a lehkomyšlný. Záhy přilnul dětinnou láskou k Caesarovi, jemuž věren zůstal i po smrti, a stal se dědicem jeho snah, totiž státi se pánem říše římské. Proto po smrti Caesarově hleděl si nakloniti lid římský a popuditi jej proti optimatům. Jsa výtečným řečníkem, měl na foru římském při pohřbu Caesarově nad mrtvolou jeho plamennou řeč, ve které nadšeně líčil slavné skutky a zásluhy Caesarovy a zároveň ukázal černý nevděk a ohavnost spiklenců. Když oznámil lidu, že Caesar odkázal chudým mnoho peněz a své zahrady, když ukázal lidu dýkami rozedraný plášť Caesarův a pak samu zohavenou mrtvolu: tu lid vzplanul takovým hněvem proti vrahům

Caesarovým, že rozběhl se po městě, by je povraždil a domy jejich zapálil. Spiklenci zatím již opustili Řím a přehli do provincií sbírat vojska proti Antoniovi. Ten stal se pánem Říma a brzy získal si vojsko Caesarovo, uděliv mu hojně pozemky. V tom objevil se v Římě Octavius.

C. Octavius byl vnukem sestry Caesarovy Julie. Caesar ho adoptoval (přijal za syna), pročež se nazýval C. Julius Caesar Octavianus. Byl to mladík skvělých darů ducha a velice opatrný. V době smrti Caesarovy meškal v Řecku na studích, ale uslyšev o smrti strýcově, spěchal do Říma, by sám dědil jmění i panství strýcovo. Ač byl teprve 19 roků, vedl si v Římě tak opatrně, že brzy získal si důvěru optimatů, jimž hnusilo se panství Antoniovo.

Ten po r. 44. odebral se do horní Italie, by odtamtud vypudil spiklence a zároveň na očích měl Řím. Zatím v senátě starý Cicero rozněcoval Římány k boji proti Antoniovi řečmi tak ohnivými, jako kdysi Demosthenes proti Filippovi (řeči filippické). Senát tedy vypověděl Antoniovi válku, kterou vedli konsulové (Hirtius a Pansa) a těm za podvelitele přidal Octavianu. Konsulové porazili Antonia u Mutiny, ale oba padli a Octavianus stal se velitelem vítězného vojska optimatského.

Ten však odhodlal se těžiti z vítězství pro sebe a ne pro senát. Věda, že nepřemůže najednou optimatův a zároveň Antonia, pokračoval na oko ve válce s Antoniem, s nímž spolčil se správce Gallie M. Aemilius Lepidus. Ale přiblíživ se s vojskem svým vojsku protiv-
43 níků, smluvil se s nimi v Bononii a učinili **druhý triumvirát** (r. 43.) za tím účelem, aby si osobili nejvyšší vládu na 5 let a osadili úřady v provinciích po své vůli.

Třetí válka občanská. Po té obrátili se proti optimatům v Římě a prohlásili za psance všechny protivníky své, nešetíce ani blízkých příbuzných. Když brány městské a všechny východy byly obsazeny, počalo ve městě vraždění hroznější nad Mariovo a Sullovo. Jména povražděných bylo zabaveno a triumvirové obohatili jím sebe i své přívržence. Tehdy byl zavražděn také 64letý Cicero na útěku a hlava jeho s pravicí donesena do Říma, kde Fulvia, vášnivá manželka Antoniova, jehlou propíchala mu jazyk, jenž tak horlival proti Antoniovi.

Když triumvirové zahubili optimaty v Římě, obrátili se Octavianus s Antoniem proti ostatním, kteří uprchli a shromáždili se kolem Bruta
42 a Cassia v Makedonii. Tam u **Filipp** (r. 42.) Brutus porazil Octavianu, Antonius Cassia, jenž nevěda o vítězství Brutově v zoufalství se usmrtil. Po 20 dnech byla tam svedena bitva druhá, v níž Brutus byl poražen

a vzal si život. Republika římská byla pochována. Vítězové rozdělili se o říši tak, že Antonius obdržel východní provincie, Octavianus západní a Lepidus Afriku.

Rozdělení to však dlouho nepotrvalo, poněvadž Octavianus chtěl mít celou říši. Nejprve vyloučil z triumviratu Lepida a zbavil ho jeho provincie (r. 36.). Lepidus, opuštěný a zrazený od svého vojska, na kolenou prosil Octavianu o milost, již dosáhl, a byl vypuzen do Circeje, kde klidně žil až do smrti. Potom začal boj s Antoniem, jenž sám zavdal k němu příčinu.

Antonius po bitvě u Filipp odebral se do Asie a oddal se hýřivému životu. Z Asie přeplaval se do Alexandrie egyptské, kde zasnoubil se s Egyptskou královnou Kleopatrou, zapudiv Octavii, sestru Octavianovu, kterou po smrti Fulviině pojal za manželku. Brzy jal se rozdávat provincie římské dětem Kleopatřiným. Octavianus popudil proti Antoniovi senat, jenž zbavil ho všech důstojenství a vypověděl mu válku. Nastal tuhý zápas mezi oběma soupeři.

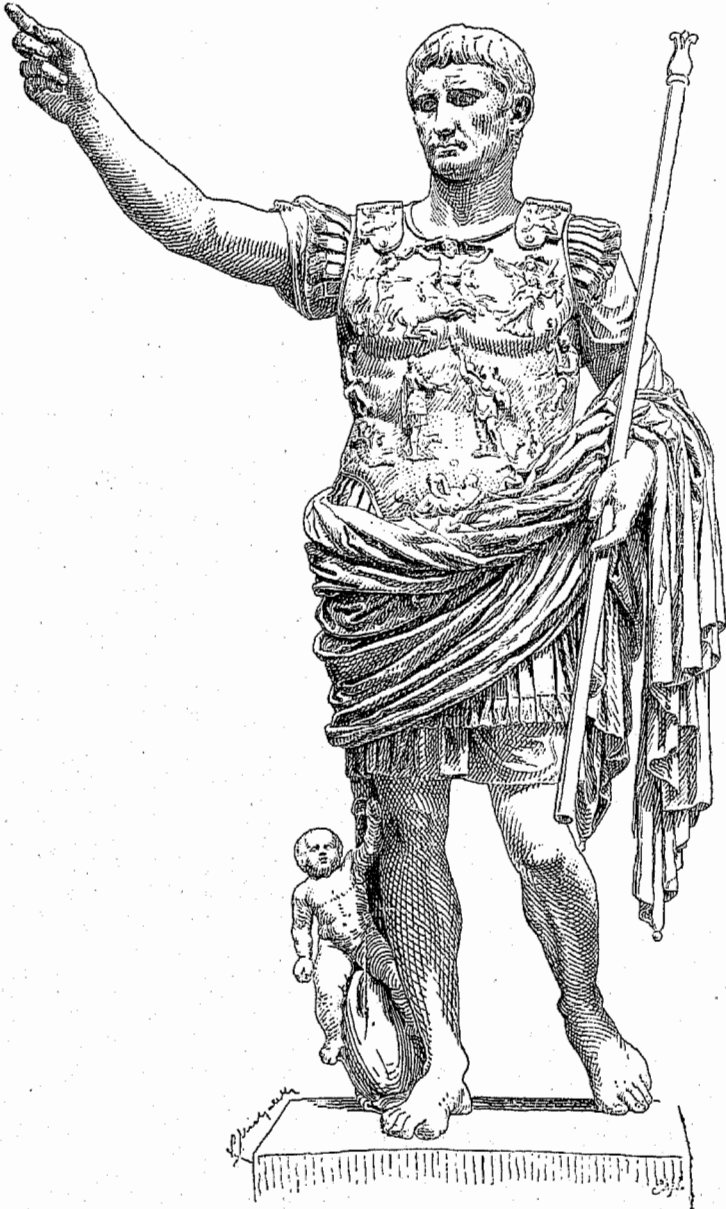
Antonius a Kleopatra, sebravše na 100.000 pěchoty, 12.000 jízdy a 800 lodí, vytáhli do Řecka. Tam přeplaval se také Octavianus s 80.000 pěchoty, 12.000 jízdy a 250 loděmi. Vojsko Octavianovo bylo spolehlivé, dobře vycvičené; loďstvu jeho pak velel nejslavnější té doby velitel Agrippa. Loďstvo Antoniovo bylo četnější; ale veliké lodě jeho byly neobratné. Po přání Kleopatřině Antonius odhodlal se k rozhodnému boji na moři u mysu **Actia** (r. 31.). Agrippa učinil útok, ale dlouho 31 bylo bojováno nerozhodně. Tu Kleopatra s loďstvem svým dala se na útěk. Antonius prchal za ní. Následkem toho loďstvo jeho bylo poraženo. Vojsko pozemní na břehu mořském 7 dní marně čekalo Antonia, jenž za Kleopatrou prchl do Egypta, a konečně vzdalo se Octavianovi bez boje. Tak **Octavianus** stal se **jediným pánem celé říše římské**.

Následujícího roku (30) táhl přes Asii do Egypta. Tam Antonius 30 v zoufalství sám si vzal život. Kleopatra hleděla Octavianu nakloniti k míru. Když se jí to nepodařilo a ona pozorovala, že Octavianus chce jí vésti v triumfu do Říma, usmrtila se. Octavianus učinil **Egypt provincií římskou** a vrátil se do Říma.

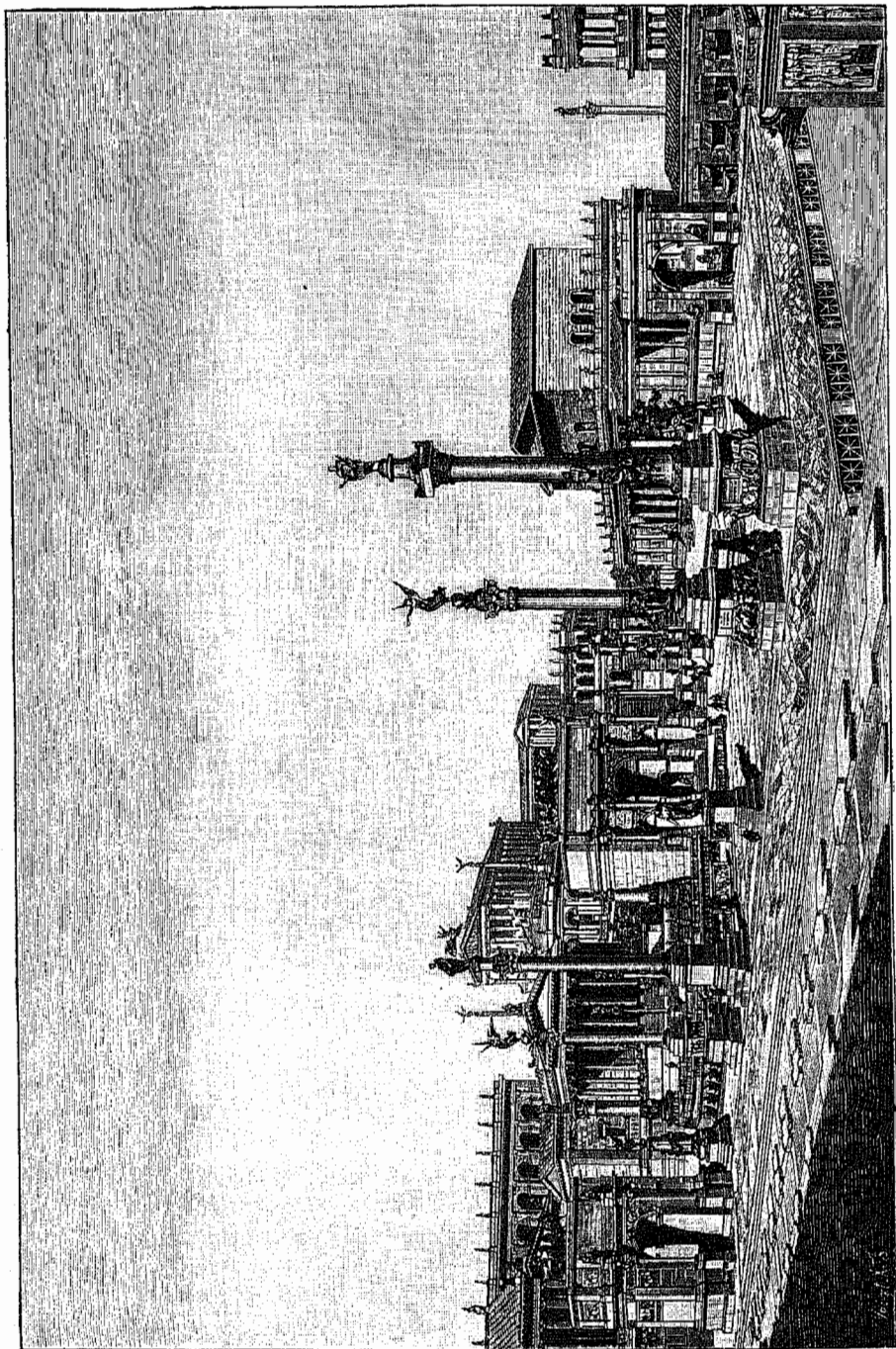
Doba třetí: Řím císařský až do velkého stěhování národův.

§ 74. Císař Augustus a jeho nástupci.

Když se Octavianus vrátil z Egypta, byl uvítán v Římě s velikými počtami. Senát udělil mu název „imperator“; hodnost královskou 30 Octavianus odmítl, maje na paměti nešťastný osud Caesarův. Hned první jeho skutky vzbudily u Římanů vděčnost a uznání. Rozpustil totiž velkou

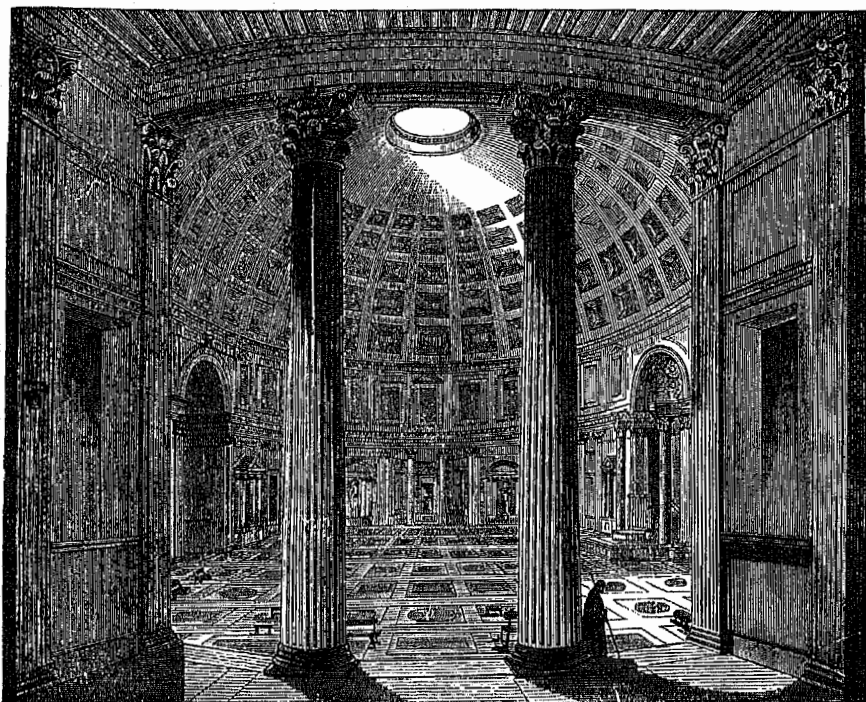

Obr. 34. Augustus.

Обр. 35. Форум Рима.

část vojska a zavřel chrám Janův na znamení trvalého míru. Senát v neobmezené oddanosti shrnul na jeho hlavu všechny nejvyšší hodnosti a poctil jej novým názvem **Augustus**, kteréhož titulu pak Octavianus nejráději užíval (obr. 34.). Dle jména nebyl tedy Augustus panovníkem (králem), ale názvy „imperator“ a „Caesar“ staly se pro všechny potomní doby označením nové hodnosti panovnické, ještě vyšší, než byla hodnost královská (caesar = císař).

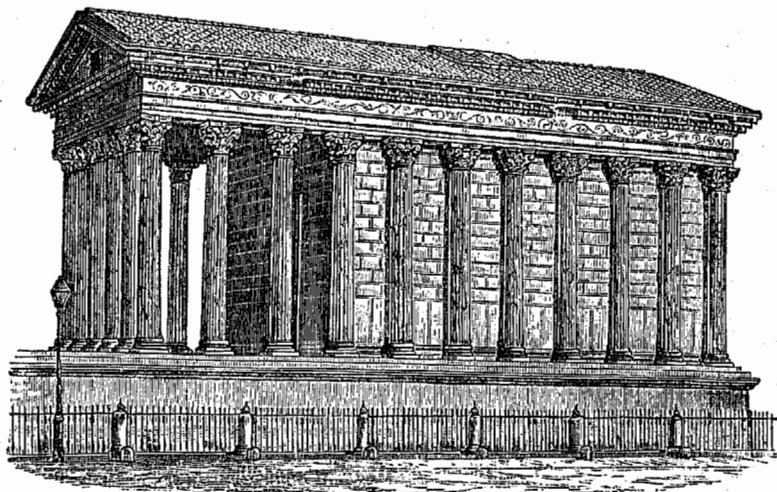

Obr. 36. Pantheon v Římě.

Hlavními rádci Augustovými byli moudří státníci Agrippa a Maecenas. Jejich radou se řídě, vykonal Augustus velmi mnoho dobrého pro říši římskou. Obyvatelům provincií, kteří až potud byli utiskováni od nesvědomitých správců, slevil na poplatcích a pečoval o to, by všeliké libovolné vydírání od úředníkův úplně přestalo. Chudé obyvatelstvo italské bylo rozváženo do provincií, tam zakládány školy latinské a tak se stalo, že mnoho provincií (Hispania, Gallia, Britannia a j.) se záhy pořímáno. Důkladné silnice stavěny, loďstvo rozmnožováno, obchod a průmysl zkvétal. Věda a umění měly v Augustovi a ještě více

v Maecenatovi horlivé ochránce. Znamenití básníci Vergilius Maro, Horatius a Ovidius a dějepisec Titus Livius založili zlatou dobu písemnictví římského. Nádlernými stavbami pak Augustus město tak vyzdobil, že sám říkaval, že při nastoupení přejal Řím z cihel, svému nástupci pak že jej odevzdá z mramoru. Střediskem života v Římě bylo Forum romanum (obr. 35.). Augustus založil nové Forum. Zeť jeho, Agrippa, vystavěl Pantheon, t. j. chrám všem bohům (obr. 36.). Též provincie byly zdobeny krásnými chrámy (obr. 37.).

Říše římská byla tehda velmi rozsáhlá; zaujímala všechny země kolem Středozevního moře, Gallii a Britannii. Dle tehdejšího sčítání bylo

Obr. 37. Chrám v Nemausu.

občanů římských na 20 mil. Augustus nebyl povahy bojovné a nemínil hranic říše své rozšiřovati. Jenom v zemích **alpských** kázal bojovati svým synům nevlastním, Drusovi a Tiberiovi. Ti dobyli r. 15. př. Kr. 15 oněch zemí až po Dunaj, takže měla říše na severu pevnou hranici. Drusus potom bojoval nad Rýnem proti **Germanům** a na jedné výpravě pronikl až k Labi. Tam prý se mu zjevila žena neobyčejné velikosti a pravila: „Kam spěješ, nenasytný Druse? Obrat se, neboť blíží se konec tvých skutkův i tvého života“. Drusus se vrátil, ale na cestě spadl s koně a brzo potom zemřel. Germanie dobyl po něm bratr jeho Tiberius. Augustus ustanovil tam místodržitelem Quinctilia Vara, který obyvatelstvo utiskoval. I vzbouřili se Germani. Když Varus s vojskem proti nim se vypravil, dal se svésti na místa pustá v lese Teutoburském

a byl se všech stran obklopen od Germanů vedených knížetem Arminiem; vida pak jistou zkázu svou, mečem se proklal (9. po Kr.). Vojsko jeho bylo úplně zničeno a mnoho vznešených Římanů dostalo se do otroctví germanského. Augustus želel velmi této ztráty a v bezsenných nocích volal: „Vare, Vare, redde mihi legiones meas!“

- 14 Augustus zemřel r. 14. po Kr. ve věku 76 let. Cítě konec života, dal si vlasy urovnati a vrásky ve tváři uhladiti. Potom zeptal se dvořanů, zdali svou úlohu životní dobře sehrál, a když přisvědčili, zvolal: „Tedy mi tleskejte!“

Za císaře Augusta narodil se **Ježíš Kristus**, spasitel lidstva.

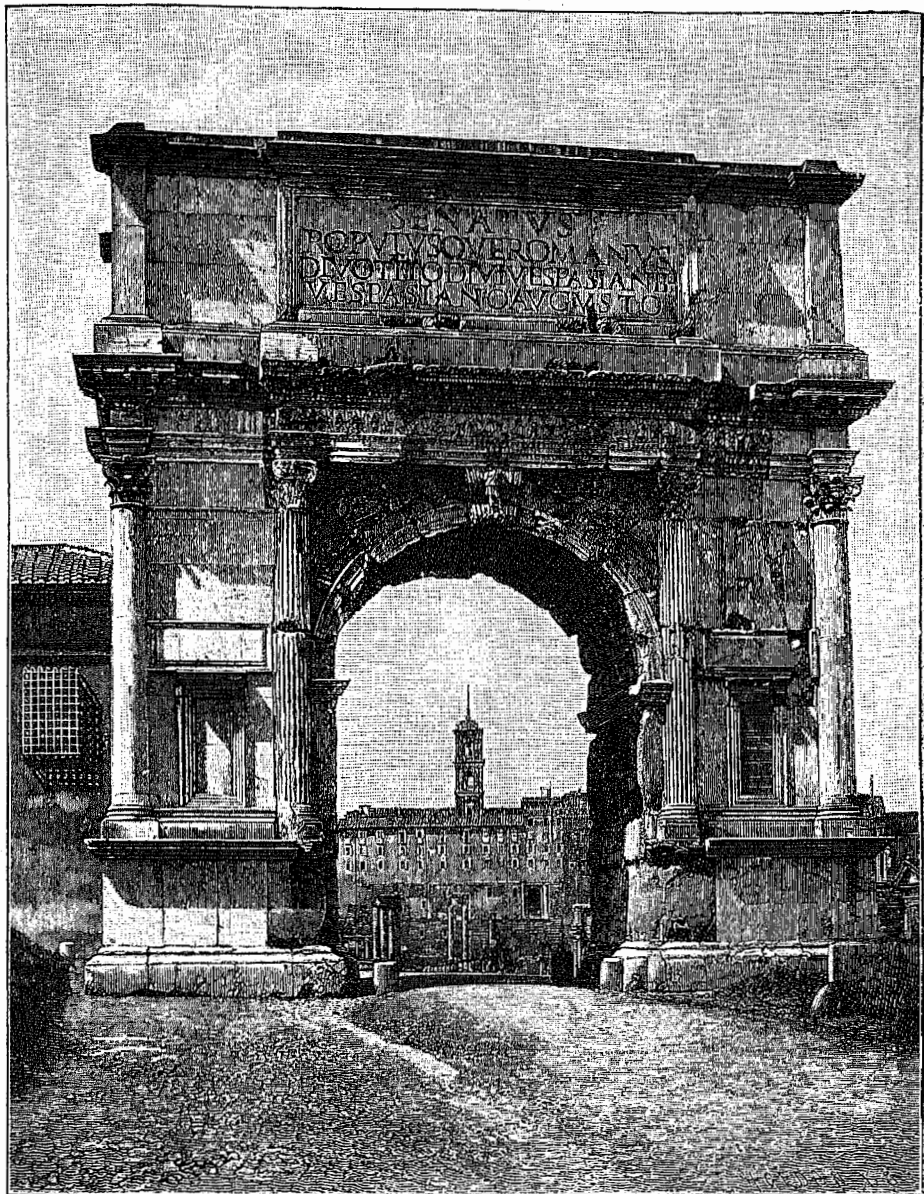
§ 75. Tiberius. Nero.

Po smrti Augustově nastaly v Římě zlé časy. Nástupce jeho Tiberius, z počátku dobrý vladař, stal se záhy nedůvěřivým a ukrutným. Nejdříve zanevřel na synovce svého, Germanika, syna Drusova. Ten vítězstvími nad Germany dosáhl veliké slávy a vzbudil podezření císařovo, jakoby ho chtěl svrhnouti s trůnu. Návodem Tiberiovým byl Germanikus otráven a od té doby šla hrůza z císaře. Boje se o svůj život, uchýlil se na ostrov Capreae (Capri) a odevzdal vládu důvěrníku svému, Sejanovi, náčelníku tělesné stráže. Ten udržoval si udavače (delatores), kteří měli stíhati občany pro urážku veličenstva. Mnoho nevinných bylo popraveno. Konečně Sejanus sám padl hněvu císařovu za obět. Nástupce jeho Macro učinil spiknutí a císaře zardousil.

Za Tiberia v Palaestině učil, ukřižován byl a z mrtvých vstal **Ježíš Kristus**.

Nero, čtvrtý nástupce Augustův, byl nejukrutnější ze všech císařů římských. Prvních pět let vládl dobře, veden jsa učitelem svým, moudrým Senekou. Potom vypukla jeho pravá ukrutná povaha. Dal zavraždit svého bratra, svou manželku, svého učitele Seneku ano i svou matku.

- 64 Roku 64. dal zapáliti Řím, že nejkrásnější budovy a umělecké památky lehly popelem. Učinil prý tak, aby mohl novou, krásnější čtvrt města vystavěti. Pak sváděl vinu požáru na **křesťany**, které pronásledoval mukami nejhroznějšími; byliť strkáni do zvířecích kůží a od psů roztrháváni, na kříž přibíjeni, nebo šaty jejich hořlavými látkami napouštěny a zapalovány (hořící pohodně). Tehdy byli umučeni také apoštolové Petr a Pavel. Petr byl ukřižován a Pavel, poněvadž byl občanem římským, byl stat. Nero ve své marnivosti konal cesty po Řecku a Itálii jako vozataj, herec, citerista a zpěvák. Pokládal se za velikého umělce, obecenstvo musilo mu tleskati a obdarován vítězným

Obr. 38. Vítězná brána Titova v Římě.

věnci vracel se ze svých cest do Říma. Konečně však nabažili se Římané jeho panství a vzbourili se. Nero na útěku dal se od otroka zabít 68 r. 68. Povstalo několik nápadníkův, ale konečně povýšen a všeobecně za císaře uznán T. Flavius Vespasianus.

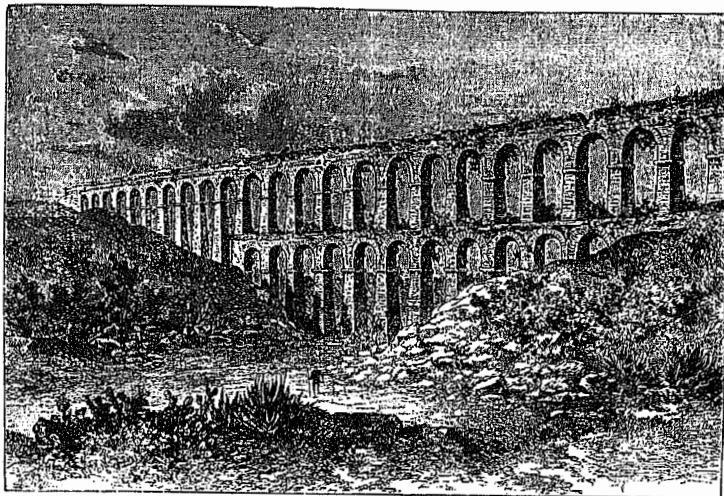
Obr. 39. Sloup Trajanův.

§ 76. Flaviovcí. Trajan a jeho nástupci.

T. Flavius Vespasianus byl za Nerona ustanoven velitelem vojska v Palaestině, kde Židé zdvihli vzpouřu proti vyděračenému místodržiteli Gessiu Florovi. Zatím co v Hispanii a na Rýně legie proti Neronovi se

vzbouřily, vyzvalo vojsko Vespasiana, by se za císaře prohlásil a do Říma vypravil. Vespasianus uposlechl, zanechav obléhání Jerusalema synu svému Titovi, ale než do Říma přišel, byl Nero a po něm již tři císařové zabiti. Vespasianus byl s jáсотem od lidu uvítán. Uchopiv se vlády, pokořil vzdor nevázaných praetorianův a zřídil znovu pokoj a pořádek v říši.

Zatím syn jeho Titus obléhal Jerusalem. Židé se zoufale bránili a všechny útoky římské byly s velikými ztrátami odráženy. Tu si umínil Titus sevřít město tak, že živá duše nemohla tam ani ven a nastal hrozný hlad v Jerusalemě. Obležení již i mrtvolý pojídali, matky své

Obr. 40. Vodovod Tarragonský v Hispanii.

ditky zabíjely. Povstaly i nemoci v městě. Když tak počet obyvatelstva valně zřídil, tu teprve Titus odvážil se k útoku na městské hradby; po udatném odporu Židů dostali se Římané do města, nastal zoufalý boj po ulicích, až konečně veškeren zbylý lid utekl se do chrámu. Vojíní římstí, rozlíceni tuhým odporem Židů, hodili smolné věnce na střechu a slavná budova shořela pohřbivši svými troskami četné obránce. Titus dal město rozbořiti, takže kámen na kameni nezůstal a tím proroctví Kristovo se vyplnilo (70). Na památku toho vítězství byla v Římě Titovi vystavěna 70 vítězná brána, která se zachovala podnes (obr. 38.).

Po smrti Vespasianově nastoupil na trůn **Titus** (79) a vládl k obecné spokojenosti. Za něho velké neštěstí stihlo města Pompeje, Herculanium a Stabie, jež zachvátil hrozný výbuch Vesuvu a zasypal je

popel, kamením a lávou. Nyní se města ta vykopávají zpod lávy a nálezy ty nejlépe nás poučují o životě starých Římanů.

To neštěstí jakož i zhoubný mor a požár v Římě poskytly mu příležitost, prokazovati poddaným mnoho dobrodiní. Jednoho dne nenašlytla se příležitost prokázati dobrodiní a Titus večer zvolal: „Amici, diem perdidit.“ Římané císaře milovali a nazývali ho „miláčkem a potěšením lidstva“ (amor et deliciae generis humani). Po brzké jeho smrti (81) stal se císařem nešlechtný jeho bratr Domitianus.

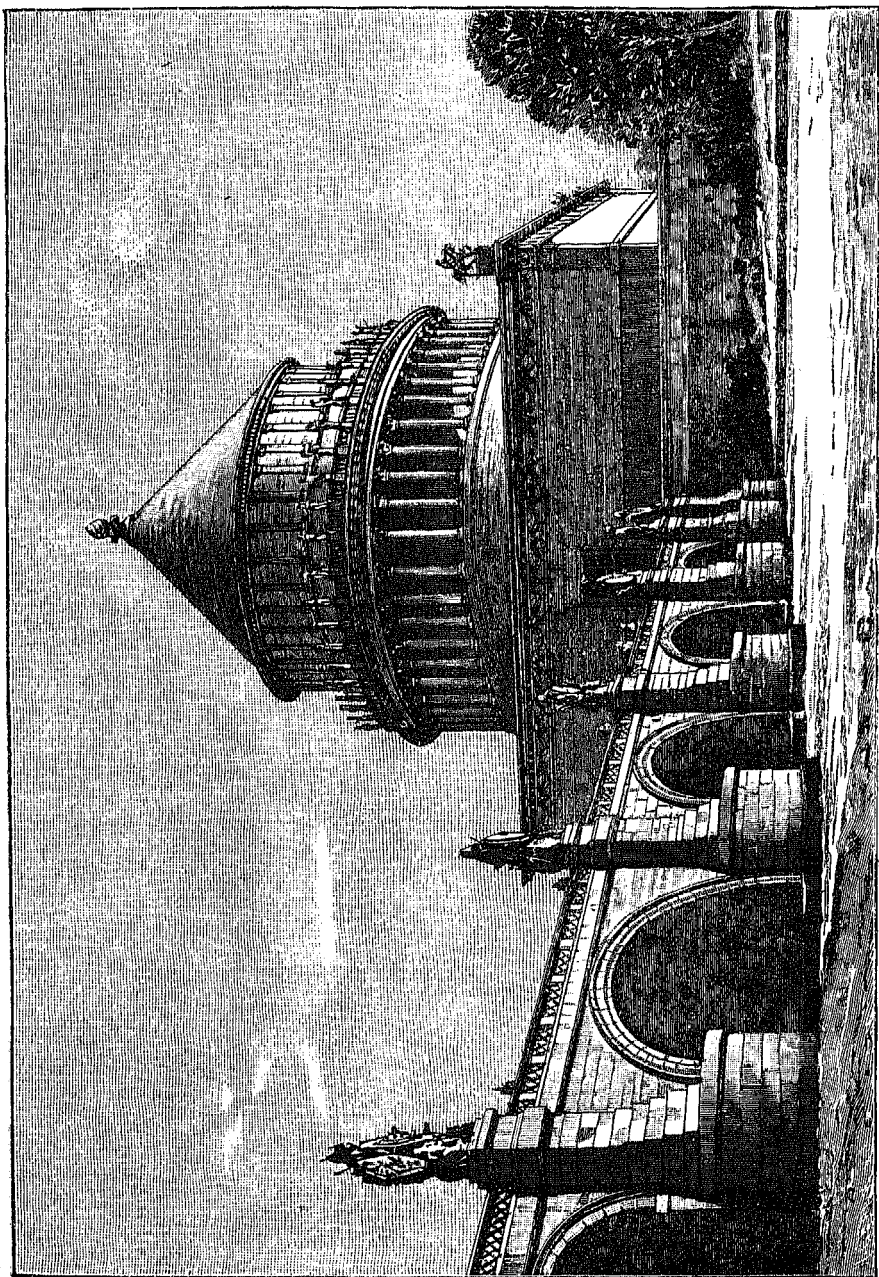
Po Domitianovi panovalo několik šlechtných císařů a doba jejich vlády od r. 96.—180. po Kr. nazývá se **nejšťastnější dobou císařství.**

První byl Nerva, jenž adoptoval Trajana. **M. Ulpius Trajanus** (98—117) podmanil si Dacii (Sedmihradsko s okolními zeměmi), Armenii a Mesopotamii. V Římě na foru Trajanově vítězný sloup hlásal slavné jeho skutky válečné (obr. 39.). Za něho říše římská nabyla **největšího rozsahu.** Také uvnitř vládl moudře a spravedlivě. Pečoval o řádné soudy, vystavěl mnoho škol, průplavů, silnic, mostů a vodovodů, z nichž mnohé zachovaly se dosud (obr. 40.). Byl nazýván „nejlepším“ císařem.

Po něm na téže dráze pokračoval **P. Aelius Hadrianus** (117—138). Ten pěšky prošel provincie římské a přesvědčoval se, zda-li úředníci neutiskují poddaných. V Britanii na ochranu poddaných proti útokům divokých Piktů vystavěl mohutnou zeď. V Thracii založil veliké město Adrianopolis a v Římě vystavěl si náhrobek, Mausoleum Hadriani (obr. 41.), který podnes zdobí Řím (Hrad andělský). Nejráději dlel v Athenách, kde bohatě podporoval vědy a umění. Nástupce jeho **T. Ant. Pius** říkal, že by raději zachránil život jediného občana, nežli zhubil tisíc nepřátel. Šlechtný **Marcus Aurelius** (161—180) skoro stále musil hájiti hranice říše na středním Dunaji, kde germanští **Markomani** a **Quadové** z nynější Moravy a Čech prudké útoky činili na říši. Jednou pronikli až k Aquileji. Statečný císař (obr. 42.) zahnal je za Dunaj, ale bylo mu stále s nimi bojovati. Obyčejně zdržoval se v Carnuntu (Petronell na Dunaji) a r. 180. zemřel v táboře Vindoboně (Viedeň).

§ 77. Konstantin Veliký.

180 Po smrti císaře M. Aurelia nastaly v Římě smutné časy. Gardy praetoriánské zbujněly do té míry, že si osobily osazování trůnu císařského a udělovaly jej tomu, kdo více peněz jim nabídl. Stalo se jednou, že byl trůn císařský veřejnou dražbou prodán. Společnost římská nedbala mravného života a upadala hloub a hloub v rozkošnictví. Vojáci nebyli již odváděni z Římanů, nýbrž z barbarův. A při tom vzrůstalo stále

Obr. 41. Náhrobek Hadrianův (n. hrad Andělský) v Římě.

nebezpečí vnější. Národové **germanšti** tlačili se ze severu a východu přes hranice říše římské. Po Markomanech a Quadech útočili na říši **Gotové**, jimž 274 musil císař Aurelianus postoupiti Dácii, od Trajana podmaněnou. Neméně

Obr. 42. Marcus Aurelius.

226 nebezpečnými stali se na východě **Peršané**, kteří r. 226. vyvrátili říši partskou; opět vzplály na oltářích Ormuzdových věčné ohně a znovu zavedeno učení Zoroastrovo; královský rod Sassanovců vedl pak stále boje s Římany.

Za těch zmatkův a nepokojů šířila se s úžasnou rychlostí víra **Kristova** přes všeliká pronásledování od mnohých císařů. Jedním z nejhorších byl císař Diokletian, který stíhal a mučil křesťany krutěji, než kdysi Nero. Ale již svítalo statečným vyznavačům křesťanství světlo spásy.

Po Diokletianovi, který r. 305. se vzdal trůnu, nastal zápas o trůn 305 mezi několika nápadníky. Nade všemi zvítězil a trůnu konečně se zmocnil **Konstantin**. Otec jeho Constantius Chlorus byl za Diokletiana vladařem v Britanii, Hispanii a Gallii. Nad Rýnem bojoval vítězně s germanskými Franky. Manželkou jeho byla Helena, která byla křesťankou a žila zbožně. Působila také na svého manžela blahodárně a v jeho provinciích nebyli křesťané tak krutě pronásledováni, jako na východě od Diokletiana.

Helena vychovala syna Konstantina ve zbožnosti, který, ač nebyl pokřtěn, byl proniknut duchem křesťanským. Otec dokonale vycvičil jej ve věcech vojenských a státnických. Vyznamenal se v bojích proti Germanům a Diokletian si jej velmi oblíbil, že jmenoval ho po otci vladařem. Když pak po jeho odstoupení nastal zápas o trůn, Konstantin věhlasem vojevůdcovským zvítězil nade všemi svými odpůrci. Posledním z nich byl Maxentius, který se zmocnil Říma. Konstantin vypravil se proti němu a řady vojsk jeho rozmnožili četní křesťané, kterým slíbil zajištění a ochranu jejich náboženství. Křesťané s nadšením bojovali proti Maxentiovi a pomohli Konstantinovi dobytí vítězství na mostě Mulvijském u samého Říma. Vypravuje se, že před bitvou Konstantin vroucně se modlil k Bohu křesťanskému prose za vítězství. Tu objevil se náhle před očima jeho i celého vojska na nebi velký, světlý kříž a pod ním nápis: „In hoc signo vinces“. Císař dal toto znamení znázorniti na korouhvi, za kterou pak šli křesťané plni nadšení do boje. Maxentius poražen utonul ve vlnách tiberských. Již po roce, r. 313., by dostal slibu křesťanům danému, vydal císař Konstantin edikt milánský, kterým prohlášeno **křesťanství za oprávněné ve státě římském**.

Od těch dob křesťanství šířilo se v říši římské volně a bez překážky. Ještě jednou sice, za Julia Odpadlíka, vzplanulo pronásledování křesťanův, ale bez účinku. Konstantin, ač teprve před smrtí se dal pokřítiti, naklonil se úplně novému učení a věnoval mu velkou péči. Když v Alexandrii povstal kněz Arius a šířil bludy, popíraje božství Kristovo, svolán byl církevní sněm do Niceje v Malé Asii (325) a ten rozhodl proti 325 Ariovi, jehož učení prohlášeno za bludné. Do Říma se Konstantin již nevrátil, nýbrž založil si nové sídlo na místě starobylého Byzantia, které

330 nazváno **Konstantinopolis** (330). Tam povolal vznešené rody římské, stavitele, sochaře a jiné umělce, zřídil tam senát a ostatní úřady jako v Římě, a záhy vzrostl počet obyvatelstva na $\frac{1}{2}$ mil. Veškerá říše znovu uspořádána a dobře jí obhájeno proti nájezdům barbarským. Za to Konstantin byl nazván **Velikým**.

Nástupci Konstantinovi nedovedli však zachovati jeho moudrých zařízení. Za stálých vnitřních sporů drobila se veliká říše římská a bylo zjevno, že se blíží úplné její rozpadnutí, když mohutným nárazem **Hunův** od východu bylo způsobeno veliké stěhování germanských

375 národů r. 375.

ÚK VŠP HK

100000201812